ÇİN: YENİDEN DOĞU

Dünyanın en heyecan verici yükselen gücü Çin. Evrensel ilgi ve hayranlık uyandırıyor.

TOROSLARDA LUVİ İZLERİ

Anadolu'nun en eski halkı Luvilerin Aslanköy'deki izlerini Osman Şahin yazdı.

RAYLARIN ALTINDAKİ TARİH

Haydarpaşa Garı arazisinde Helenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönem kalıntıları bulundu.

DÜNYA SENİ ÇAĞIRIYOR · MAGMADERGİSİ.COM

MAGMA

YERYÜZÜ DERGİSİ

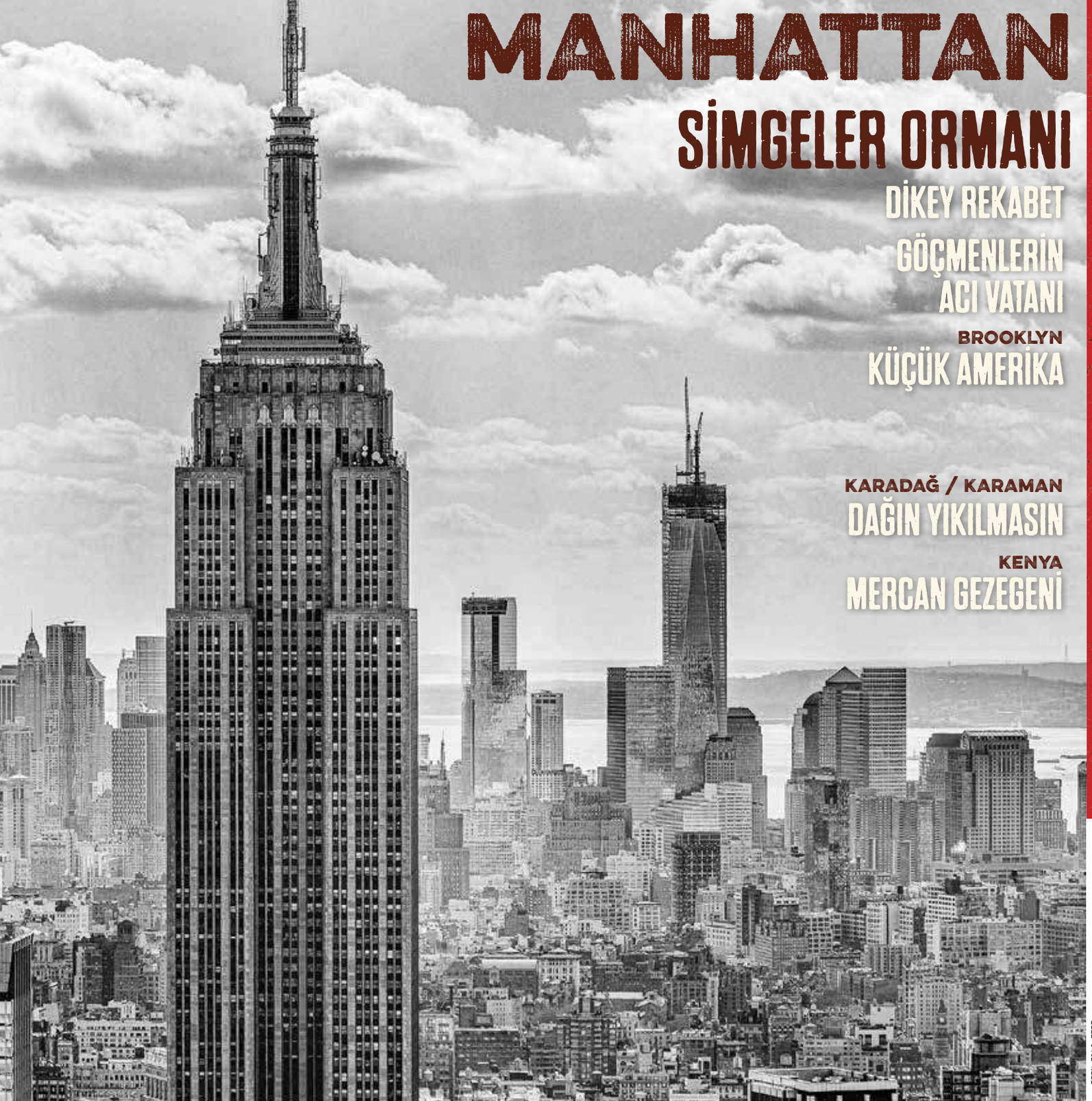

MANHATTAN

SİMGELER ORMANI

DİKEY REKABET

GÖÇMENLERİN ACI VATANI

BROOKLYN

KÜÇÜK AMERİKA

KARADAĞ / KARAMAN

DAĞIN YIKILMASIN

KENYA

MERCAN GEZEGENİ

ISSN 2148-7707
facebook / twitter: magmadergisi
www.magmadergisi.com

SAYI 47
AĞUSTOS EYLÜL 2019
18 TL
KKTC 20 TL
01

KÜLTÜR VE SANATTA SINIR YOK.

Sinemadan tiyatroya, müzikten edebiyata birçok alanda kültür ve sanatı desteklemek için çalışıyoruz.

Ne de olsa hayat sana sınırlar koyar,
Yapı Kredi o sınırları kaldırmak için var.

YapıKredi
Hizmette sınır yoktur.
75. YIL

MAGMA SAYI: 47 / AĞUSTOS - EYLÜL 2019

50

MANHATTAN
SİMGELER ORMANI

Manhattan; dünyanın en çok ziyaret edilen, en zengin sokakların, şatafatlı mağazaların, büyük parkların, özgün müzelerin toprağı; en erişilmez ünlülerin, yetenekli sanatçıların, yalancı politikacıların, zengin işadamlarının ve en ünlü masal kahramanlarının yaşadığı bir yer. Diğer yandan yoksulların, bağımlıların, insanlığını yitirmiş nice kötü ruhların da yurdu. Manhattan yüz yüzlü bir kent ve bu kentlerin hepsi birbirini çok iyi bilir...

Sayı: 47, Ağustos-Eylül 2019
Kapak Fotoğrafı: Murat Germen, ABD.

112

KENYA / ŞİMONİ
AHTAPOTUN KOLLARI
Kenya'da, Hint Okyanusu'nun derinliklerinde her gün efsanevi bir mücadeleye girişen ahtapot avcıları... Su üzerinde sadece birkaç nefes alıp defalarca daldıkları maviliklerde sanki efsanevi deniz canavarı Kraken ile savaşıyorlar. Zıpkınları ahtapota değdiğinde ortaya çıkan mürekkep mavisi günü geceye çeviriyor.

70
MANHATTAN
DİKEY REKABET
Manhattan sadece ekonominin değil, Amerikan sanat endüstrisinin de en önemli mekânlarını barındırmakta. Fotoğraf sanatçısı Murat Germen, Manhattan mimarisi üzerinden Amerikan kültürünün bir portresini çıkardı.

78
BROOKLYN
KÜÇÜK AMERİKA
Bir sahnedir Brooklyn. Tasarlanmış, tümüyle insan tarafından imal edilmiş bir simgeler şehrinin, New York'un nadide parçasıdır.

90
GÖÇMENLERİN ACI VATANI
Manhattan, dünyanın dört yanından buraya göçen insanların yarattığı bir bütündür. Kökünü yüzyıllar öncesinden alan ırkçı politikalar, ekonomik sistem göçmenler için Amerikan rüyasını bir kabusa dönüştürüyor.

96
KARADAĞ / KARAMAN
DAĞIN YIKILMASIN
Anadolu'da engin bir ovanın ortasında yükselen volkanik Karadağ; insanların kutsallık atfettiği ulu bir dağ idi. O zamanların görkemli kalıntıları Karadağ'ın koynunda barınıyor.

22 İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ RIDVAN ÇELİKEL MÜZESİ
30 RAYLARIN ALTINDAKİ TARİH
40 ÇİN: YENİDEN DOĞU
44 TOROSLARDA LUVİ İZLERİ

MAGMA

Özcan Yüksek
YAYIN YÖNETMENİ

Kemal Tayfur
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Editöryal Servis
Oktay Uludağ / EDİTÖRYAL KOORDİNATÖR
Necmi Karul / ARKEOLOJİ
Tijen Burultay / FOTOĞRAF
Onur Caymaz / TÜRKÇE
Güven Eken / DOĞA
Güneşin Aydemir / DOĞAL YAŞAM
Yazgülü Yüksek / HABER
Selcen Küçüküstel / ANTROPOLOJİ
Özlem Türkdoğan / DİJİTAL YAYINLAR

Tasarım
Özgür Çakır / GÖRSEL YÖNETMEN
Baysan Yüksel / İLLÜSTRASYON

Yazı Kurulu
Bedia Ceylan Güzelce, Buket Şahin, Buket Uzuner, Bülent Kale, Cenk Durmuşkahya, Esra Danacıoğlu Tamur, Faik Bulut, Feray Coşkun, Hüseyin Çağlar İnce, Mehmet Sait Taşkıran, Murat Topçu (Papşu), Mustafa Alp Dağıstanlı, Mustafa Cemal, Oruç Türker Özger, Özgür Gürbüz, Rüstem Aslan, Saadet Özen, Serkan Ayazoğlu, Süreyya İsfendiyaroğlu, Uğur Biryol, Yusuf Yavuz

Fotoğraf
Ahmet Özyurt, Ali Ethem Keskin, Ali İhsan Gökçen, Baybars Sağlamtimur, Burak Doğansoysal, Bünyad Dinç, Can Erok, Ersin Demirel, Fatih Pınar, Fazıl Yıldırım, Hakan Deliç, Hakan Öge, Hüsamettin Bahçe, Kubilay Akdemir, Mahmut Orhan Alkaya, Mert Gökalp, Murat Germen, Mahmut Koyaş, Murat Kaan, Mustafa Önder, Pelin Asfuroğlu, Serkan Taycan, Sevim Sancaktar, Tahir Özgür, Teoman Cimit, Timur Kara, Tuncay Dersinlioğlu, Yağız Karahan, Yusuf Aslan, Zafer Kızılkaya

Bilimsel Danışma Kurulu
Prof. Dr. Suavi Aydın *(İletişim)*, Prof. Dr. Serpil Bağcı *(Sanat Tarihi)*, Prof. Dr. M. Ertuğrul Bayraktar *(Müzik)*, Prof. Dr. Kutalmış Görkay *(Arkeoloji)*, Doç. Dr. Mehmet Kalpaklı *(Tarih)*, Prof. Dr. Ahmet Karataş *(Biyoloji)*, Ersu Pekin *(Müzik Tarihi)*, Prof. Dr. Mehmet Emin Özel *(Astrofizik)*, Prof. Dr. Mehmet Özdoğan *(Prehistorya)*, Prof. Dr. *Mehmet Sakınç (Jeoloji)*, Prof. Dr. Orhan Tekelioğlu *(Sosyoloji)*

Katkıda Bulunanlar
Adem Akyol, Alper Dalkılıç, Altuğ Şenel, Aydan Koçak, Burak Özkırlı, Burçin Feran, Bülent Yazıcıoğlu, Ceren Göğüş, Cuma Çevik, Deniz Irsıdar, Derya Engin, Dicle Tuba Kılıç, Dilek Uyar, Doğanay Çevik, Duygu Başoğlu, Duygu Uzunoğlu, Emin Bulut, Engin Yılmaz, Erhan Demirtaş, Evrim Tabur, Galip Ener, Gürbüz Engin, Hande Y. Ölçeroğlu, Kadir Özmen, Nurcan Dönmez, Okyanus Aşkın, Osman Şahin, Özgür Teke, Raziye İçtepe, Saniye Atar, Sururi Uras, Turan Çetin

Reklam
İnci Gür Yabeyli / REKLAM DİREKTÖRÜ
TEL: (0212) 267 08 90 FAKS: (0212) 267 08 70

Abone
www.magmaabone.com
abonelikmerkezi.com/urun/magma

Destekçiler
Buğday Derneği, Doğa Derneği, Doğa Okulu, GOLA Derneği

Yayın Türü
Yaygın, süreli, aylık
ISSN 2148-7707

Baskı ve Cilt
UNIPRINT BASIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
Ömerli Mah. Hadımköy-İstanbul Cad. No: 159 34555 İstanbul
Tel: (0212) 798 28 40 Faks: (0212) 798 20 63
www.apa.com.tr

Dağıtım
Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

Yayıncı
Evliya Çelebi Yayıncılık A.Ş.
Oktay Uludağ
TÜZEL KİŞİ TEMSİLCİSİ

© EVLİYA ÇELEBİ YAYINCILIK A.Ş.
bilgi@evliyacelebi.co

Her hakkı saklıdır. Yazı, fotoğraf, illüstrasyon ve haritalar izinsiz kullanılamaz, alıntı yapılamaz.

YENİ MANİTU

Manhattan deyince aklıma Peter Minuit'in 1626 yılında yerlilere bir avuç incik boncuk vererek bu adayı satın aldığını öne sürmesi gelir. Bugünkü değeriyle on beş yirmi dolar ancak eden bu satın alma davranışı, beyaz adamın ilkel töreninden ve fetiş ayininden başka şey değildir. Ardındaki hislerde korkma yerine korkutma büyüsü olan bir satın alma ayini. Aslında satıcı yoktur, alıcı da alıcı kılığında bir öte dünya tanrısı fetişidir. Beyaz adam, hem kendi meta alım satımını kutsar hem özünde eşitliğe ve gönüllüğe dayalı olması gereken pazar ilişkisinin gerçekte böyle bir eşitlik, özgürlük, gönüllülük temelinin olmadığını söylemek ister. Daha yüksek bir bedel ödeyebilirler yerlilere, buna güçleri yeter ama onlar bir satın alma eylemi değil ayini yapmayı tercih ediyor. Bundan böyle büyücü biziz, bizden korkun, adımlarınızı ona göre atın. Bundan sonra Manitu benim, Manhattan Valisi Peter Minuit benim adım.

Özcan Yüksek

İŞ BANKASI'NDAN TEOS'A DESTEK

İONİA BÖLGESİNİN on iki kentinden biri Teos. İzmir'in Seferihisar ilçesinin Sığacık Mahallesi'nde bulunan antik liman kentinin tarihi MÖ 10. yüzyıla kadar uzanıyor. İki limana sahip kent yaklaşık 65 hektarlık alana kurulmuş. Surun çevrelediği alan içerisinde akropol, Dionysos Tapınağı, tiyatro, senato binası, agora, agora tapınağı ve büyük bir sarnıç yer alıyor. Anakreon, Antimakhos, Epikuros, Nausiphanes, Apellikon ve tarihçi Hekataios gibi antik çağın önemli filozoflarının yaşadığı Teos, tarihte ilk kez sanatçılar birliğinin kurulduğu kent olmasıyla öne çıkıyor. Kent, MÖ 3. yüzyılda Dionysos Sanatçılar Birliği'ne ev sahipliği yapmış.

Kentteki ilk arkeolojik kazılar 1764'te yapıldı; Türk bilimcilerin çalışmaları da 1960'lı yıllarda başlıyor. Çeşitli nedenlerle kesintiye uğrayan çalışmalar 2010 yılından beri Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Musa Kadıoğlu başkanlığında devam ediyor. Türkiye İş Bankası'nın desteklediği çalışmalarla Teos'un en önemli yapılarından Dionysos Tapınağı'nın tamamen gün yüzüne çıkarılması amaçlanıyor. Dionysos Tapınağı, şarap tanrısı Dionysos'a adanmış en büyük tapınak olma özelliğini taşıyor.

Tarihin Tadına Bak

SENE 1760, Osmanlı donanmasının armada gemisi Burc-u Zafer (Corona Ottomana), Pietro de Giovanni Zelalic adlı bir tayfanın çıkardığı isyanla kaçırılarak Malta limanına sığınır. İki ülke arasında uluslararası sorun çıkmasını engellemek isteyen Fransa, gemiyi Malta'dan satın alarak Osmanlı İmparatorluğu'na hediye eder. Bu olay, Osmanlı ile Malta arasındaki çalkantılı ilişkinin yansımasıdır. Öyle ki Piyale Paşa, 1565 yılında Malta kuşatmasını başlatmış, Turgut Reis bu seferde hayatını kaybetmiş ve kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İki ülke arasında yüzyıllar boyu süren deniz ticaretinde yemek kültürü de iki kıyı arasına taşınır. Malta Turizm Ofisi'nin Rahmi Koç Müzesi'nde gerçekleştirdiği Tarihin Tadına Bak adlı etkinlikte bu gemi yolculuklarında yenilen yemekler günümüze taşındı. Fransız ressam Antoine Favray'in tablolarından ve Burc-u Zafer gemisinin kayıtlarından yola çıkarak kuzu yemeği, safranlı pilav, istiridye turşusu, pandispanya gibi yiyecekler gecenin konukları için özel olarak hazırlandı. Sunulan yemekler, tarihi arşivlerdeki tarifler ve 18. yüzyılda Osmanlı ve Malta gemilerinde bulunan malzemelerle ve o dönemdeki şekliyle Malta'dan gelen şefler tarafından pişirildi. Heritage Malta Genel Müdürü Noel Zammit, Malta ile Türkiye arasındaki dostluğun ve turizmin gastronomi ve tarihle güç bulacağını belirtip etkinliğin tüm katılımcılarını böyle bir kültürel dostluk zemininin gönüllüleri ve öncüleri olmaya davet etti.

KOREA
TOURISM
ORGANIZATION

www.ktoturkey.com

fest
FEST TRAVEL

Kore Haftası Başlıyor!

Kimileri için tatil denizin ve güneşin tadını çıkarmaktır,
kimileri içinse binlerce yıllık tarihin içinde kaybolmak…

KOREA WEEK

Kimileri 5 yıldızlı otelde kalmayı tercih eder,
kimileri bin yıllık bir tapınakta konaklamayı…

Kimileri devasa bir alışveriş merkezinde gezmekten keyif alır,
kimileri yerel bir pazarda dolaşmaktan…

Kore Haftası'nda size uygun tematik turlardan birini seçin,
Kore'nin bin bir renkli deneyimlerini istediğiniz gibi keşfedin.

GASHERBRUM 1

ZİRVEYE OKSİJENSİZ TIRMANIŞ

ADEM GÜL, Tunç Fındık ve Güçlü Özen'den oluşan Türkiye Dağcılık Federasyonu Yüksek İrtifa Takımı Pakistan'daki Karakurum Dağları'nda bulunan 8 bin 68 metrelik Gasherbrum 1 zirvesine başarılı bir tırmanış gerçekleştirdi. Dünyanın en yüksek 11. dağı olan Gasherbrum zirvesine oksijen desteği olmadan ve şerpa ve taşıyıcı kullanmadan gerçekleştirilen bu ekspedisyon Türkiye Dağcılık Federasyonu tarafından desteklenen ilk 8 bin metre üstü zirve faaliyeti oldu. Ekspedisyon sekiz ekibin 8 Haziran'da Pakistan'ın başkenti İslamabad'a ulaşmasıyla başladı ve 23 Temmuz günü takımın Türkiye'ye dönüşüyle son buldu. Zorluğu nedeniyle zirvesine nadiren ulaşılan Gasherbrum 1 tırmanışında Türk ekibi sırasıyla Güney Gasherbrum Buzulu Rotası, Kuzey Yüzü 1980 Japon Kulvarı Rotası (500 metreye kadar III+ derece zorlukta kaya ve 60 derece eğimli karma kar-buz tırmanışı) ve Kuzey sırtını (40 ila 55 derece eğimli kar buz) izleyerek zirveye ulaştı. Ekip, 5 bin 100 metredeki ana kamp sonrasında; 5 bin 900 metrede birinci kampı, 6 bin 500 metrede ikinci kapı ve 7 bin 100 metrede en yüksek kampı kurdu. Yaklaşık 15 saat süren zirve tırmanışı sonrasında 12 Temmuz 2019 günü 08:00-08:55 saatleri arasında zirveye ulaşıldı. Zirveye tesadüfen tam doğum gününde çıkan dağcı arkadaşımız Adem Gül "Zirve günü şu ana kadar yaşadığım en anlamlı doğum günü oldu" dedi.

TUNÇ FINDIK

Datça'da Yoga ve Permakültür Zamanı

NEFESS YOGA, 2 - 6 Ekim tarihlerinde, Datça'da permakültür ve yoga çalışmalarının birlikte ele alındığı "Permakültür ve Yoga" kampı düzenliyor. Kampta, farklı permakültür uygulamaları üzerine teorik dersler, yoga, meditasyon ve mindfulness uygulamalarının yanında yoga ve ekoloji üzerine sohbet ve tartışmalar da olacak. Programın sonunda, derslere tam katılım gösterenlere permakültüre giriş sertifikası ve yoga hocaları için de uluslararası Yoga Alliance onaylı bir sertifika verilecek.Program eğitmenleri Yelina Tayfur ve Bora Kabatepe, hem deneyimleyerek öğrenmek hem de birlikte üretmek isteyen herkesi davet ediyor. Yoga ya da permakültür deneyiminden bağımsız, isteyen herkesin katılabileceği şekilde planlanan kampla ilgili detaylı bilgi almak, program akışını öğrenmek ve kayıt yaptırmak için yogaekoloji@gmail.com adresine mail atabilir; www.nefessyoga.com adresini ziyaret edebilirsiniz.

DUYGU UZUNOĞLU

Milli
Mücadelenin
100. Yılında

İSTİKLAL SERGİSİ

Sergi, İstanbul'da Türkiye İş Bankası Müzesi'nde ve
Ankara'da İktisadi Bağımsızlık Müzesi'nde ücretsiz olarak
29 Aralık'a kadar ziyaret edilebilir.

Türkiye İş Bankası Müzesi
Hobyar Mah. Bankacılar Sok. No: 2 Eminönü/İstanbul

Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi
Çam Sok. No: 3 Ulus/Ankara

Ziyaret Saatleri
Pazartesi günleri, Ramazan ve Kurban Bayramlarının ilk günü ve
1 Ocak günü hariç her gün 10.00-18.00.
muze.isbank.com.tr

TÜRKİYE İŞ BANKASI MÜZE

TÜRKİYE İŞ BANKASI İKTİSADİ BAĞIMSIZLIK MÜZESİ

BÜYÜK ŞAİRİN YOLU

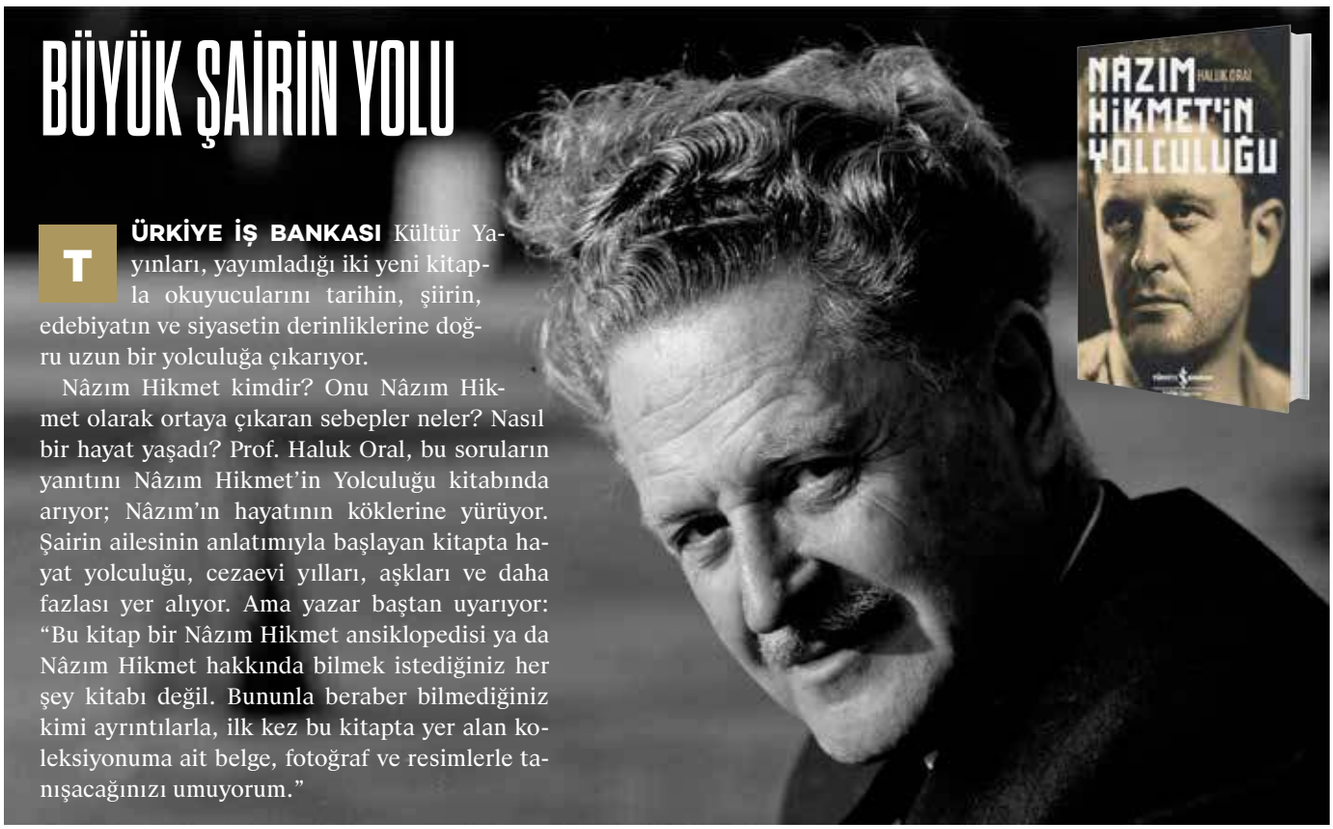

TÜRKİYE İŞ BANKASI Kültür Yayınları, yayımladığı iki yeni kitapla okuyucularını tarihin, şiirin, edebiyatın ve siyasetin derinliklerine doğru uzun bir yolculuğa çıkarıyor.

Nâzım Hikmet kimdir? Onu Nâzım Hikmet olarak ortaya çıkaran sebepler neler? Nasıl bir hayat yaşadı? Prof. Haluk Oral, bu soruların yanıtını Nâzım Hikmet'in Yolculuğu kitabında arıyor; Nâzım'ın hayatının köklerine yürüyor. Şairin ailesinin anlatımıyla başlayan kitapta hayat yolculuğu, cezaevi yılları, aşkları ve daha fazlası yer alıyor. Ama yazar baştan uyarıyor: "Bu kitap bir Nâzım Hikmet ansiklopedisi ya da Nâzım Hikmet hakkında bilmek istediğiniz her şey kitabı değil. Bununla beraber bilmediğiniz kimi ayrıntılarla, ilk kez bu kitapta yer alan koleksiyonuma ait belge, fotoğraf ve resimlerle tanışacağınızı umuyorum."

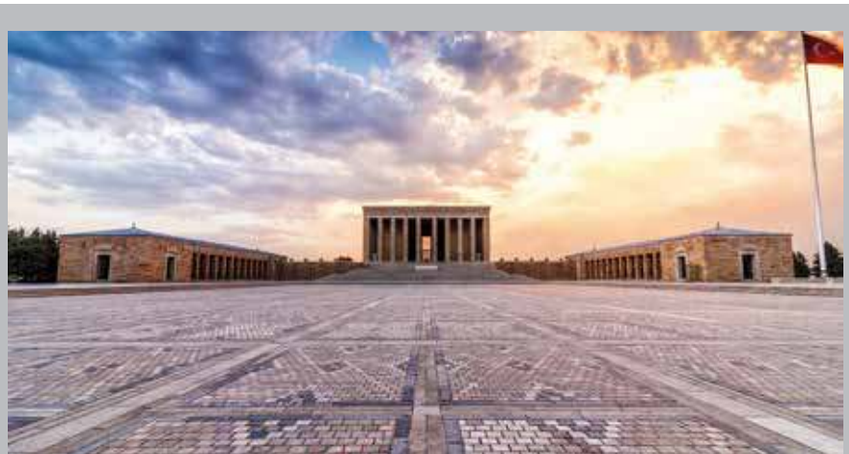

Bir Veda Bir Başlangıç

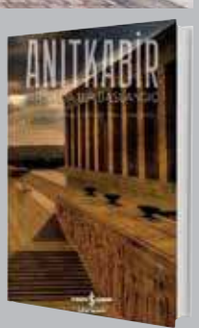

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümsüz kişiliğine yakışır bir anıt mezar yapılması halkın ortak dileğiydi. Anıtkabir nasıl yapıldı? Kasım Mehmet Teke ve Bora Öncü Anıtkabir: Bir Veda Bir Başlangıç isimli kitabında, büyük liderin ölümünden sonraki süreci inceliyor. Anıtkabir'in yerinin tespiti, projelendirilmesi, inşası ve tanıtımının anlatıldığı kitapta, basında çıkan haberler, naaşın İstanbul'dan Ankara'ya taşındığı anın görselleri gibi birçok belge ve fotoğraf okuyucuyla buluşuyor.

Doğa Sporlarına Dair Her Şey

DOĞA SPORLARI ve macera dergileri dünyasına bir yenisi daha katıldı. İzmir Dağcılık ve Doğa Sporları İhtisas Kulübü (İDADİK)'nün İDADİK'in Ayakizi adını verdiği dergi, ilk sayısıyla yayın hayatına başladı. Altı ayda bir yayımlanacak derginin ilk sayısında, Reza Alipour ve Zorbey Aktuyun röportajları, Khan Tengri tırmanışı, Aziz Yakup Yolu yazılarıyla dağcılık ve doğa sporlarını tanıtan yazılar yer alıyor. İDADİK gönüllülerinin hazırladığı dergiyi kulüpten temin etmek mümkün.

Kulüp ve dergiyle ilgili ayrıntılı bilgi için www.idadik.org adresini ziyaret edebilirsiniz.

Daha ilerisi için, BİLGİ Lisansüstü.

Alanlarının önde gelen akademisyen ve profesyonellerinden eğitim alma, kariyeriniz için güçlü bağlantılar kurma olanağı BİLGİ Lisansüstü Programları'nda.

Yüksek Lisans Programları

- Avrupa Etüdleri
- Avrupa Etüdleri Çift Diplomalı Program (İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Europa-Universität Viadrina Frankfurt-Oder)
- Bilişim ve Teknoloji Hukuku
- Ekonomi
- Elektrik-Elektronik Mühendisliği
- Felsefe ve Toplumsal Düşünce
- Finansal Ekonomi
- Halkla İlişkiler ve Kurumsal İletişim
- Hukuk / Ekonomi Hukuku
- Hukuk / İnsan Hakları Hukuku
- İnsan Kaynakları Yönetimi
- İnteraktif Pazarlama / Next Academy
- LITE: Öğrenme, İnovasyon, Teknoloji ve Girişimcilik
- Kültür Yönetimi
- Kültürel İncelemeler
- MBA İngilizce
- MBA Türkçe
- MBA Kozyatağı
- Medya ve İletişim Sistemleri
- Mimari Tasarım
- Mimarlık Tarihi, Teorisi ve Eleştirisi
- Muhasebe ve Denetim
- Pazarlama
- Pazarlama İletişimi / Marka Okulu
- Pazarlama İletişimi / Marka Okulu (Kozyatağı)
- Sinema ve Televizyon
- Uluslararası Ekonomi Politik
- Uluslararası Finans
- Uluslararası İlişkiler

Uzaktan Eğitim Yüksek Lisans Programları

- Bankacılık ve Finans Uzaktan Eğitim
- e-MBA (İngilizce)
- e-MBA (Türkçe)
- İnsan Kaynakları Yönetimi Uzaktan Eğitim
- Yönetim Bilişim Sistemleri Uzaktan Eğitim

Başvurular devam ediyor!

444 0 428
graduate.bilgi.edu.tr | graduate@bilgi.edu.tr

İstanbul Bilgi Üniversitesi
LAUREATE INTERNATIONAL UNIVERSITIES

ANADOLU'DA KOŞMAK

EYLÜL VE EKİM AYLARI TÜRKİYE'NİN EN ÖNEMLİ KOŞU MARATONLARINA EV SAHİPLİĞİ YAPIYOR; SPORCULAR ANADOLU'DA BULUŞUYOR.

yazı: ALPER DALKILIÇ

Kaçkar Ultra Maratonu

(5 km - 15 km - 46 km)

Karadeniz'deki en güzel ve nitelikli etkinliklerden biri 14 Eylül'de başlıyor: Kaçkar Ultra Maratonu! Bu sene beşincisi düzenlenen ve Magma'nın basın destekçisi olduğu organizasyon, önceki yıllardan farklı olarak Çat Vadisi'nde konumlanıyor. Böylece sporcular henüz koşulmamış rotalarda birbirinden güzel manzaralar görebilecek. Organizasyon kapsamında 5 km uzunluğundaki Çat Koşusu, 15 km uzunluğundaki Kale Koşusu ve maratona ismini veren 46 km uzunluğundaki, bin 700 metre yükseklik kazanımlı Kaçkar Ultra etapları geçilecek. Kaçkar Ultra, Woolnat ve Coca Cola'nın destekleriyle Dünyayı Koşan Çift olarak tanınan Elena Polyakova ve Alper Dalkılıç tarafından organize ediliyor. Hâlâ Karadeniz'e gitmeyenler için de kaçırılmaz bir fırsat olan maraton hakkında ayrıntılı bilgi için www.kackarultra.com ve www.ultrakackar.com adreslerini ziyaret edebilirsiniz.

Frig Ultra Maratonu

(2 km - 6 km - 12 km - 22 km - 54 km)

Frig Vadisi, Kral Midas'ın hüküm sürdüğü topraklar... Afyon Kalesi, 226 metre yükseklikteki volkanik bir kaya kütlesi üzerine kurulmuş eşsiz yapı. Ayazini metropolisi antik kenti, kaya evleri ve kaya mezarlarıyla herkesi büyülüyor. 21 - 22 Eylül tarihlerinde gerçekleşecek Frig Ultra Maratonu, size Anadolu'nun bu farklı bölümünü keşfetme fırsatı sunuyor. Organizasyonda 2 km Afyonkarahisar Kale Yarışı, 6 km Aşk Vadisi Koşusu, 12 km Gizemli Frigya Koşusu, 22 km Göynüş Kral Yolu Koşusu, 54 km Frig Ultra Koşusu yer alıyor. Bu parkurlar hem profesyonel sporculara hem de koşu tutkunlarına farklı zorluk dereceleri sunuyor. Daha fazla bilgi ve kayıt için adres: www.frigultra.org

Kyzikos (Kapıdağ) Ultra

(5 km – 22 km – 56 km – 85 km)

Şehrin keşmekeşi ve gürültüsünden, en çok da kirli havasından biraz uzaklaşmaya ne dersiniz? Balıkesir'deki, yüzde 80'i ormanlarla kaplı ve dünyanın oksijen oranı en yüksek bölgelerinden Kapıdağ Yarımadası tarihinde ilk kez bir koşu organizasyonuyla ismini duyuruyor. Antik Yunan döneminde Kyzikos adını taşıyan bölgede, Yunan mitolojisinin kahramanlarının izini de sürebilirsiniz. Kuruluşu neolitik ve kalkolitik döneme kadar uzanan en eski İyon şehirlerinden Kyzikos antik kentinin de içerisinde bulunduğu yarımada, 4 - 6 Ekim tarihlerinde yüzlerce koşucuyu misafir edecek. Organizasyonda 5 km uzunluğundaki Seyit Gazi Koşusu, 22 km uzunluğundaki Apostol Koşusu, 56 km uzunluğundaki Kirazlı Manastırı Ultra ve 85 km uzunluğundaki Kyzikos Ultra parkurları her seviyede koşucuya açık. Pınar Otel desteği ve Bandırma Dağcılık ve Arama Kurtarma Derneği organizasyonuyla gerçekleşecek Kyzikos Ultra kayıtları www.kyzikosultra.com adresinde devam ediyor.

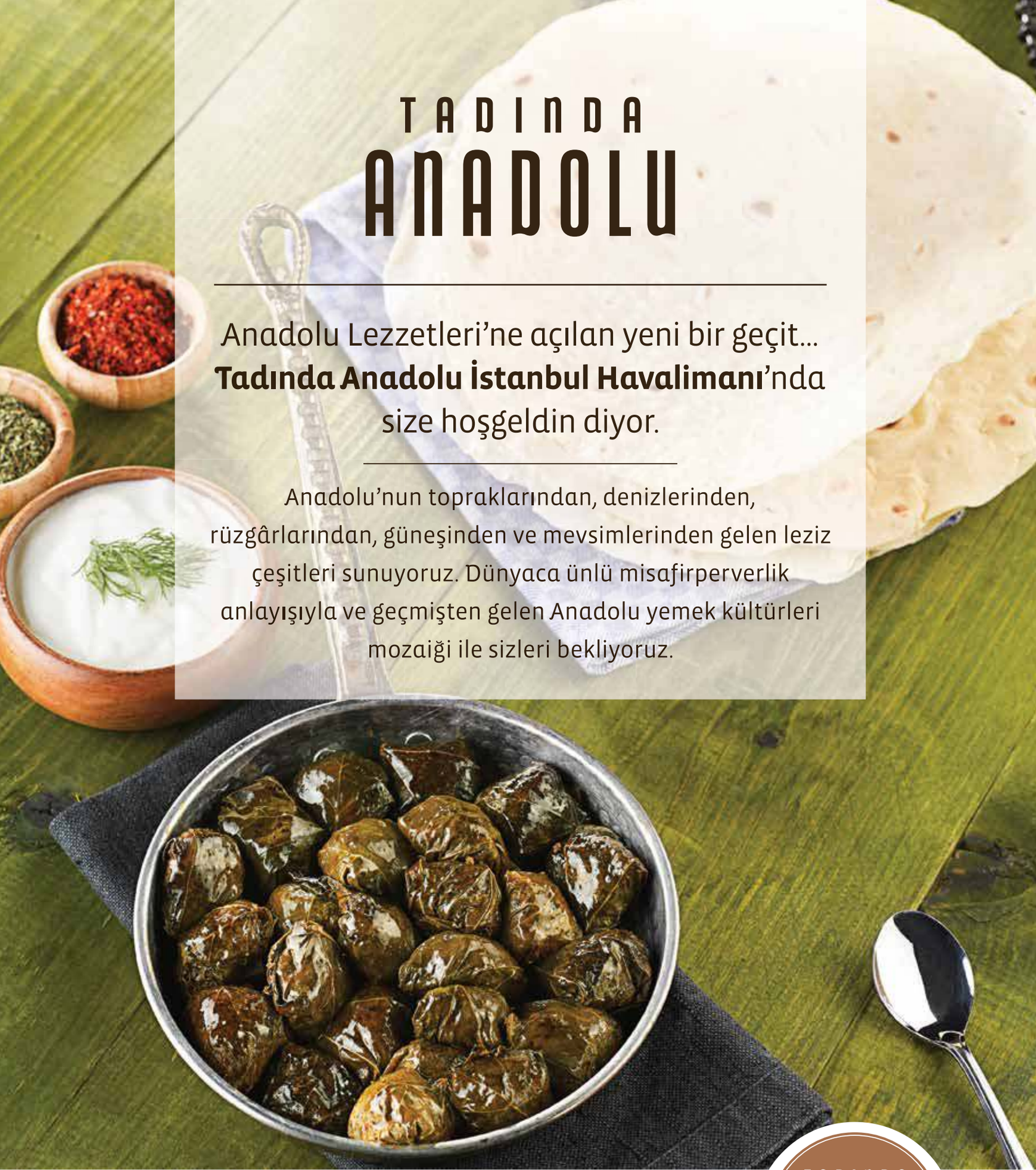

TADINDA ANADOLU

Anadolu Lezzetleri'ne açılan yeni bir geçit...
Tadında Anadolu İstanbul Havalimanı'nda
size hoşgeldin diyor.

Anadolu'nun topraklarından, denizlerinden, rüzgârlarından, güneşinden ve mevsimlerinden gelen leziz çeşitleri sunuyoruz. Dünyaca ünlü misafirperverlik anlayışıyla ve geçmişten gelen Anadolu yemek kültürleri mozaiği ile sizleri bekliyoruz.

İstanbul Havalimanı Dış Hatlar Terminali - İstanbul
Capitol AVM - Altunizade
Atatürk Havalimanı İç Hatlar Terminali - İstanbul • Adnan Menderes Havalimanı İç Hatlar Terminali - İzmir
Esenboğa Havalimanı İç Hatlar Terminali - Ankara • Milas Bodrum Havalimanı - Muğla

TADINDA ANADOLU

tadindaanadolu.com

tadindaanadolu tadindaanadolu tadindanadolu

BTA

AMAN, OKULDAN UZAKLAŞTIRMA!

yazı: HANDE Y. ÖLÇEROĞLU

YENİ YAPILAN bir çalışma, okuldan uzaklaştırma cezalarının öğrencilerin saldırganlık, hırsızlık ve uyuşturucu satıcılığı gibi suç unsuru içeren davranışlarıyla ilişkisini ortaya koyuyor. Bowling Green State Üniversitesi ve Eastern Kentucky Üniversitesi araştırmacıları tarafından gerçekleştirilen ve Justice Quarterly dergisinde yayımlanan çalışmanın bulgularına göre okulda disiplin uygulamalarını yoğunlaştırmak faydadan çok zarar getirerek okulda, sokakta ve toplumda daha fazla suç işlenmesine neden olabiliyor.

Araştırmada, okuldan uzaklaştırma cezalarının suç davranışları üzerindeki rolünü ve birikimli etkisini inceleyebilmek için 1997 Ulusal Gençlik Boylamsal Araştırması'nın (NLSY97) verilerinden yararlanıldı. NLSY97'ye, yaşları 12 ila 18 arasında değişen, farklı etnik kökenlerden toplam 8 bin 984 genç dahil edildi. Katılımcılara okuldan uzaklaştırılıp uzaklaştırılmadıkları ve suç unsuru içeren davranışlarda kaç kez bulundukları soruldu. Daha sonra okuldan uzaklaştırma cezalarının suç işleme üzerine etkileri ölçüldü. Bulgular, bir kez okuldan uzaklaştırılan öğrencinin tekrar uzaklaştırılma olasılığının daha fazla olduğunu ve uzaklaştırma cezası gibi dışlayıcı disiplin yöntemlerinin ergenlikten yetişkinliğe adım atan gençlerde suç davranışlarını artırdığını gösterdi. Sürekli uzaklaştırılan öğrencinin işlediği suçların boyutuysa giderek ciddiyet kazandı. Bulgularını Magma ile paylaşan Yrd. Doç. Dr. Thomas James Mowen şunları kaydetti: "ABD'de her yıl yaklaşık üç buçuk milyon öğrenci okuldan uzaklaştırma cezası alıyor. Oysa uzaklaştırma cezası öğrencilerin olumsuz davranışlarını azaltmıyor, tersine artırıyor. Amerikan okullarında kontrol ve güvenliği sağlamak için dışlayıcı yaptırımlara ve sıfır hoşgörü politikalarına güveniliyor. Çalışmamız, okul ve devlet görevlilerinin dikkatini bu tür dışlayıcı yaptırımların olumsuz sonuçlarına çekmeyi hedefliyor. Öğrenci davranışlarının altında yatan nedenlerin incelenmesi ve kötü davranışlarla baş etme yöntemlerimizi değiştirmemiz gerektiğini vurguluyor."

ECE Türkiye

DÜNYA SENİN
lezzet
EKSENİN

/ AVMMARMARAPARK

MARMARA PARK

MARMARAPARK.COM

YEDİNCİ KITA

DÜNYADA YEDİNCİ kıta var artık! Pasifik Okyanusu'nun ortasında devasa bir atık yığını; 3,4 milyon kilometrekare genişliğinde, 7 milyon ton ağırlığında. Türkiye'nin yüzölçümünün neredeyse beş katı. Bu yıl 16'ncısı düzenlenen İstanbul Bienali, temasını ve ismini atıklardan oluşan bu yeni dünyadan alıyor: Yedinci Kıta. Ekolojik sorunlar karşısında sanat nasıl tavır almalı? İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) tarafından düzenlenen 16. İstanbul Bienali'nin çıkış noktasını bu soru oluşturuyor. 26 ülkeden 57 sanatçı, 14 Eylül – 10 Kasım tarihleri arasında Yedinci Kıta'yı keşfe çıkmak için 16. İstanbul Bienali'nde buluşuyor. Küratör Nicolas Bourriaud, Yedinci Kıta'yı şöyle anlatıyor: "Yedinci Kıta, sanatı insanın etkilerini, takip ettiği yolları, bıraktığı izleri ve insan olmayanlarla etkileşimini araştıran moleküler bir antropoloji olarak tanımlar."

YEDİNCİ KITA'YI KEŞFETMEK

İstanbul Bienali'nde çeşitli konuşmalar, film gösterimleri, yemek performansları düzenlenecek. 14 Eylül ve 9 Kasım tarihlerinde gerçekleştirilecek Yedinci Kıta'yı Keşfederken başlıklı tartışma serisi, kamusal programın öne çıkan bölümlerinden biri. Serinin amacı, düşünürler ve bienal sanatçılarını yan yana getirerek antropolojik yaklaşımla sanatsal bakış açısı arasında diyalog kurulması.

Kamusal programın kapsamında öne çıkan etkinliklerden biri de Birbuçuk (Ekoloji ve Sanat Çalışmaları) tarafından tasarlanan ve yedi aya yayılan sindirim programı. İklim değişikliği-enerji ekonomisti ve performans sanatçısı Ayşe Ceren Sarı, çevrebilimci ve sanatçı Serkan Kaptan ve küratör Yasemin Ülgen'den oluşan Birbuçuk'un programı mayıs - haziran aylarında atölyelerle başladı; eylül kasım aylarında Tersane İstanbul'da düzenlenecek kamusal etkinliklerle devam edecek.

Sinema tarihine Yedinci Kıta'dan bakmak isteyenlerin buluşma adresiyse Pera Film… 20 Eylül – 10 Kasım tarihleri arasında dünyanın dönüşümünü, medeniyetlerin çağlar boyunca yaşadığı geçişleri ve insanın evrendeki etkilerini ele alan yapımlara yer verilecek. Seçki, türünün ilk örneği olan filmler, felaket senaryolarından yola çıkan kült yapımlar ve gerçekliği ustalıkla gösteren belgesellerden oluşmakta.

Festival bu yıl da dopdolu bir programla karşımızda. Ayrıntılı bilgi için bienal.iksv.org adresini ziyaret edebilir; istanbulbienali etiketiyle sosyal medya hesaplarından takip edebilirsiniz.

İSTANBUL KÜLTÜR SANAT VAKFI

İKSV BİENAL

2007-2026 SPONSORU

Koç

YEDİNCİ KİTA

16. İstanbul Bienali

14 Eylül – 10 Kasım 2019

Magma'nın katkılarıyla yayımlanmıştır.

bienal.iksv.org

/ istanbulbienali

Ücretsiz

iksv kurucu sponsor

Eczacıbaşı

iksv resmi konaklama sponsoru

THE MARMARA COLLECTION

katkılarıyla

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Turkey

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

DOĞAYI KORUYANLARIN ÖYKÜLERİ

TÜRKİYE, BİR YANDAN EKOLOJİK YIKIMA BİR YANDAN DA BUNA KARŞI DİRENENLERİN MÜCADELELERİNE SAHNE OLUYOR. 2000'Lİ YILLARDAN BERİ BU MÜCADELELERİ HABERLEŞTİREN EVRENSEL GAZETESİ İZMİR TEMSİLCİSİ ÖZER AKDEMİR, ŞİMDİ ÖYKÜLERİNİ YAZIYOR. 44 FARKLI OLAYI ANLATAN DOĞA VE DİRENİŞ ÖYKÜLERİ İLE ÇEKTİĞİ YALNIZ EFE BELGESELİNİ MAGMA'YA ANLATAN ÖZER AKDEMİR HERKESE UMUT AŞILIYOR: "TÜRKİYE'DE ÇEVRE MÜCADELELERİNİN MUTLAKA BAŞARIYA ULAŞACAĞINI DÜŞÜNÜYORUM.

röportaj: ÖZLEM TÜRKDOĞAN

Doğa mücadelesi verenlerin tanık oldukları manzaraları, olayları öyküsel bir dille anlatıyorsunuz. Neden edebiyatla anlatma yolunu seçtiniz?

Bir doğa sorununu ya da buna karşı verilen mücadeleyi haber diliyle anlatmak çoğu zaman olan bitenin sadece çok küçük bir kısmının aktarılmasına neden oluyor. Doğa ve Direniş Öyküleri'nde, habercilik tekniğiyle anlatma olanağı bulamadığım duygu, düşünce ve gözlemlerimi, edebiyatın gücüne inanan bir gazeteci olarak öykülerle aktarmaya çaba gösterdim.

Kitaba bakıldığında kurgusal ve gerçek epey öykü var. Bir röportajınızda bunların hemen hepsi güncel diyorsunuz. Ne zamandan bu yana biriktirdiniz bu öyküleri?

Evet, öykülerin çoğu güncel çevre direnişleri içerisinden süzülüp geldi. Bu öyküleri orijinal kılan, özgün yönleri de işte bu, bir anlamda gerçek zamanlı olmaları. Her ne kadar eko-kurgu türüne dahil edilseler de kurgu kısmı öykülerin büyük bir çoğunluğu için son derece sınırlı. Kitaptaki fotoğrafların önemli bir bölümü de bu mücadelelerden kesitler aslında. Halen devam eden çevre direnişlerini, ekoloji mücadelelerini edebiyatla aktarmaya çalışan öyküleri Türk yazınında ilk örnek olarak niteleyebiliriz. Okurların yanı sıra edebiyat araştırmacılarının da Doğa ve Direniş Öyküleri'ne bir de bu gözle bakmaları gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye'deki doğa mücadelesi için öngörünüz nedir? Zaferin öyküsü de yazılır mı?

Türkiye'deki bütün mücadelelerin yanı sıra doğa mücadelelerinin de gelişeceğini ve mutlaka başarıya ulaşacağını düşünüyorum. Sadece doğa sorunlarının değil, emek, demokrasi, insan hakları ve birçok temel sorunun kaynağı olan sistem er ya da geç yıkılacak. Özellikle son yıllardaki iklim olaylarıyla iyice ete kemiğe bürünen küresel ısınma gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda insanlığın ve dünya üzerindeki yaşamın başka bir çıkar yolunun olmadığını görüyoruz. Bu açıdan baktığımızda evet, o gün bu zaferin öyküsünü yazacağız ve aslında bu başarı öyküsünden sonra büyük bir acı ve hüzün envanteri de çıkarmamız gerekecek.

Sevgi Halime Özçelik ile birlikte yönetmenliğini yaptığınız Yalnız Efe belgeseli var. Kimdir Yalnız Efe, gerçekte ve varoluşuyla bize fısıldadığı cümle ne?

Yalnız Efe, İzmir'in içme suyu havzasında işletilen altın madenine, tüm baskılara, büyük ekonomik vaatlere, içinde bulunduğu yoksunluk ve yoksulluklara rağmen topraklarını satmayan tek Efemçukuru köylüsü, keçi çobanı Ahmet Karaçam'ın yaşam ve direniş öyküsüdür. Tek kişi kalınsa bile direnmenin ve umudu beslemenin önemine dikkat çeken bir öykü. Yalnız Efe'yi bir direniş güzellemesi olarak tanımlayabiliriz.

MAGMA

HER YERDE MACERA, HER YERDE HEYECAN

HER YERDE MAGMA

Magma Turkcell Dergilik'te

TURKCELL Dergilik

İSTANBUL ZOR DURUMDA

Nüfus artışı, ormanlık alanların tahribatı, inşaatlar, hafriyat kamyonları, egzoz, sanayi kaynaklı emisyonlar... Bu sorunlar İstanbul'u nasıl etkiliyor? TMMOB Çevre Mühendisleri Odası (ÇMO) İstanbul Şubesi'nin hazırladığı "2019 İstanbul Çevre Durum Raporu"na göre, ülke genelinde ekolojik yıkımın en yoğun yaşandığı şehir İstanbul. TMMOB ÇMO İstanbul Şubesi, İstanbul'un doğa karnesini çıkardı. Sorunların dokuz başlık altında incelendiği 2019 İstanbul Çevre Durum Raporu'na göre, tehlike çanları hava, toprak, gürültü ve daha pek çok tehlike ile mücadele eden kadim kent için çalıyor.

İSTANBUL'UN HAVASI KESİLİYOR

Raporda, hava kalitesinin izlenmesi için kurulan istasyonların çoğunda veri alım oranı güvenli olmadığı ve her parametrenin ölçülemediği vurgulanıyor: "İstanbul'da yaklaşık 2 milyon nüfusun yaşadığı bölgede ölçüm 2018'de neredeyse hiç yapılmamış, bu bölgede solunan havanın kirlilik durumu tespit edilememiştir. Ölçüm yapılan fakat güvenli veri alımının olmadığı ilçelerde yaklaşık 6 milyon kişi yaşamaktadır."

KENT SU KITLIĞININ PENÇESİNDE!

Raporda dikkat çekilen noktalardan biri su ve atık su konusu. Mega projelerin kentin su kaynaklarını olumsuz etkilediğini belirten ÇMO uyarıyor: 2016'dan bu yana su stresi yaşayan İstanbul'da 2030 yılı itibarıyla su kıtlığı yaşanabilir! Yıllık yaklaşık 15 milyon metreküp atık suyun hiçbir arıtma işlemine girmeden denize boşaltılması da uyarılan konulardan biri: "Arıtmama yaklaşımı devam ederse Marmara Denizi geri dönülmez bir yola girmiş olacak."

"VERİMLİ TOPRAKLAR TESİSLERE DÖNÜŞTÜRÜLDÜ"

"İstanbul'da toprak kirliliği üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır" denilen raporda toprağın evsel ve endüstriyel atıkların gelişigüzel toprağa verilmesi, yapay gübre ve arıtılmamış kirli su kullanımı nedeniyle kirletildiği vurgulanıyor. Toprak alanların daraltılmasına da raporda yer verilmiş: "Verimli topraklar; kara yollarına, apartmanlara, havaalanlarına, alışveriş merkezlerine, sanayi alanlarına ve tesislere dönüştürülmüştür."

GÜRÜLTÜ HARİTALARI ÇIKARILMALI

2019 İstanbul Çevre Durum Raporu'nda gürültü kirliliğinin görmezden gelinemeyeceği altı çizilen noktalardan biri: "Dünya İşitme Endeksi'ne göre İstanbul dünyada gürültü kirliliğinin en yoğun olduğu beşinci şehir olarak belirlenmiş. Ayrıca işitme kaybı oranlarına bakıldığında ise en kötü üçüncü şehir konumunda."

Sanayinin konut alanlarına yayılması, ulaşımın yoğun olduğu bölgelerde ses bariyerlerinin bulunmaması ve inşaat çalışmalarının gece saatlerinde de devam etmesi nedeniyle artan gürültü kirliliğine karşı sunulan çözüm önerileri şöyle: "Güncel ve detaylı gürültü haritaları çıkarılmalı; bu haritaların analizleri üzerinden çözüm planlamaları yapılmalı. Yeni ulaşım planlarında insanların gürültüden daha az etkilenmesi üzerine bir başlık açılmalı ve yeni düzenlemelerin bu doğrultuda yapılması gerekir. Kentsel dönüşüm sürecinde de gerekli denetimler sürdürülmeli." Kentsel dönüşüm çalışmalarında asbest yayılmasına da değinilen raporda, yıkılacak her binanın asbest denetimine tabi tutulması gerektiğinin altı çiziliyor.

İSTANBUL SIFIR ATIĞA GERÇEKTEN HAZIR MI?

Son dönemlerde çok tanıtılan projelerden biri "Sıfır Atık". Peki, sıfır atığa gerçekten hazır mıyız? Zira raporda, İstanbul'un atık kompozisyonunun bilinmediği, bu nedenle de sağlıklı bir atık yönetimi planı çıkarılamadığı ve sıfır atık uygulamasının sadece seminerlerle değil, düzgün bir planlama ile gerçekleştirilebileceği belirtiliyor.

Üstelik, mevcut depolama sisteminin karbon ayak izinin de çok yüksek olduğu vurgulanıyor: "Mevcut aktarma ve depolama alanları şehir merkezlerinden fazlasıyla uzakta. Atılan her atık, depolanmak için 100 km'yi aşan bir yol gidiyor. Bu da atık yönetim maliyetinin çoğunun taşımaya gitmesine neden oluyor. Bu sorunla beraber, mevcut atıkların ayrıştırılmaması sonucu atık ithalatı her geçen gün artmakta."

İSTANBUL, İKLİM KRİZİNE KARŞI SAVUNMASIZ

2018, İstanbul'un son 47 yılda karşı karşıya kaldığı en sıcak yıldı. Dünya Meteoroloji Örgütü ile Climate Central tarafından yapılan "İklim Değişikliği Dünyanın Şehirlerini Nasıl Değiştirecek?" adlı çalışma, İstanbul'un 2100 yılında yaz sıcaklık ortalamasının 27.4 dereceden 33.7 derece seviyelerine çıkabileceğini ortaya koydu. Kıyı kenti İstanbul'un, iklim krizinin olumsuz etkilerine karşı savunmasız olan kentlerin başında geldiği ve bu duruma rağmen riskler hakkında yeterli çalışma bulunmadığı vurgulanan raporda şu ifadelere yer veriliyor: "Atılması gereken en temel adım, uluslararası prosedürlere uygun bir emisyon envanteri çalışması yapılmasıdır. Bu çalışma, kentteki emisyon yoğun alanları ve sektörleri ortaya çıkararak, Paris Anlaşması'nın hedefine uygun bir İstanbul Emisyon Azaltım Planlaması çalışmasının yapılmasını olanaklı kılacaktır."

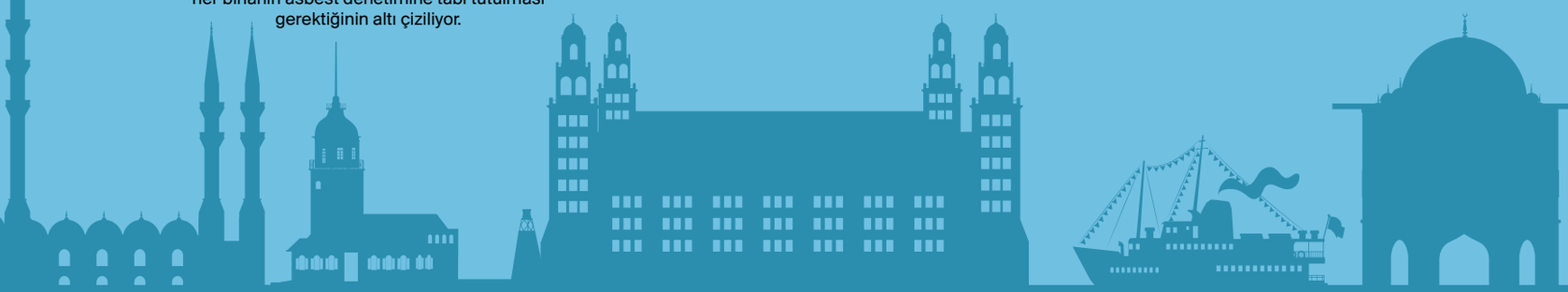

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ RIDVAN ÇELİKEL MÜZESİ

"ÜNİVERSİTELER, TÜRKİYE'DE ARKEOLOJİK BİLGİNİN ÜRETİLDİĞİ YEGÂNE KURUMLAR"

röportaj: OKTAY ULUDAĞ / fotoğraflar: ANEL GRUP ARŞİVİ

İNSANIN DÜNYAYA yayılımından 1,3 milyon öncesine tarihlenen taş aletlere, Mezopotamya'daki ilk kentlerden Anadolu'nun ilk yerleşik kültürlerine, Hitit, Urartu gibi büyük siyasi oluşumlardan Roma dönemine kadar milyonlarca yıllık dönem 1 Temmuz'da açılan İstanbul Üniversitesi Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi'nde sergileniyor. Müzesin içeriğini ve oluşum hikâyesini İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi ve aynı zamanda Magma'nın arkeoloji editörü Prof. Necmi Karul'a sorduk.

İstanbul Üniversitesi Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi, müzecilik anlayışına nasıl bir katkı sağlıyor?

Müzeciliğin uzun bir geçmişi var; bu tarihçenin içerisinde Türkiye müzeciliği de oldukça eskiye dayanır. Türkiye'de ilk Müze, Fethi Ahmet Paşa tarafından 1846 yılında Topkapı Sarayı'nın avlusundaki Aya İrini Kilisesi'nde eski silah ve eşyalar toplanarak oluşturuldu. Burası, aynı yerde kurulacak İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin de temelidir. Dolayısıyla köklü bir müzecilik geleneğine sahip olduğumuzdan bahsedebiliriz. Ancak bugün arkeoloji müzeleri sadece arkeologların ve müze uzmanlarının işi olmaktan çok daha farklı bir yere geldi. Müze binaları, eserlerin korunması için gerekli olan

ideal koşullar, sergileme dili, ışık ve dijital teknolojilerin kullanımı gibi pek çok şeyin yanı sıra, ziyaretçinin aktif katılımı ile gerçekleşen aktivitelere kadar çok sayıda girdiyi içeriyor. Bu bakımdan mevcut bir yapıya göre değil de elimizdeki arkeolojik malzemeye göre bir müze binası tasarlandı. Bu binanın, içinde bulunduğumuz üniversitenin diğer yapılarıyla uyumlu olmasına, ancak yapıya sonradan eklemlendiğinin altını çizen, modern bir yapı olmasına özen gösterildi. Sergide ise eser odaklı bir anlayışın yerine bilgi odaklı bir yaklaşımı benimsedik. Bu çerçevede kırık çanak parçalarından bir aletin yapımı sırasında ortaya çıkan artıklara kadar her nesnenin anlatacağı bir hikâyenin olduğunu bilerek hareket ettik ve konuya bu bilgiyi ziyaretçiyle paylaşma gerekliliği üzerinden yaklaştık.

Müze açma fikri nasıl ortaya çıktı ve sonraki süreç nasıl ilerledi?

Müzedeki eserlerin büyük çoğunluğu Prehistorya Anabilim Dalı Koleksiyonu'nun bir parçasıydı. Bu koleksiyon oluşturulurken amaç arkeolojik buluntuların eğitim materyali olarak kullanılmasıydı, dolayısıyla başlangıçta bir müze kurma fikri yoktu. Özellikle eski tarihli kazı ve yüzey araştırmalarından gelen ve o dönem müzelerin istemediği malzeme, ders örneklemesi ve arkeolojik çalışmalarda karşılaştırma malzemesi olarak sistemli bir şekilde arşivlenmekteydi. Koleksiyonun büyümesi, bazı eserlerin sergilenebilecek nitelikte olması ve fakültedeki tüm öğrencilerle buluşturma düşüncesi müze fikrini de beraberinde getirdi. Bu doğrultuda, Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın girişimleriyle 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Kültür Tarihi ve Arkeoloji Müzesi ismiyle bir müze kuruldu. Ancak fiziki koşullar sağlanamadığından ziyarete hiç açılmadı.

Yine Tarihöncesi Arkeolojisi (Prehistorya) Anabilim Dalı'nın yürüttüğü bir proje olan Aktopraklık Arkeoloji Okulu etkinlikleri kapsamında Çelikel Vakfı'nın desteklediği öğrencilerle bir atölye gerçekleştirmiştik. Bu etkinlik bizi müzenin yapımını üstlenen Rıdvan Çelikel ile bir araya getirdi. Kendisine müze projesinden söz etmemiz onun için yeterli oldu ve maliyeti oldukça yüksek olan müzenin inşası beklenmedik bir sürpriz ile gerçekleşmiş oldu.

Diğer taraftan İstanbul Üniversitesi gibi Türkiye'nin en köklü kurumlarından birinde uygun bir yer bulmak, üniversiteyi dışarıya açacak bir alan oluşturmak gibi birçok girdinin hesaba katılması gerekmişti. Bu konularda İstanbul Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak ve diğer yöneticilerin projeyi içtenlikle sahiplenmeleri de üniversiteye bir müze kazandırılmasını sağladı.

Müzenin içeriği ise tam bir kolektif çalışmanın ürünü oldu. İnsanlık tarihinin farklı aşamalarının konu edildiği müzenin metinlerini Edebiyat Fakültesi'nin arkeoloji, eskiçağ ve sanat tarihi bölümünde görev yapan bilim insanlarının ortak çalışmasıyla hazırladı.

Girişin ücretsiz olduğu müzede başta İstanbul Üniversitesi öğrencileri olmak üzere, dışarıdan gelecek her yaş grubuna açık arkeoloji eğitimlerinin verileceği atölyeler de düzenlenecek (en solda üstte).

Tunç ve Demir Çağı vitrinlerinde Anadolu'da ilk kentlerin ortaya çıkışı ve ardından Hitit, Urartu gibi daha büyük siyasi oluşumlar ele alınıyor (solda).

Müze binası tasarlanırken, içinde bulunduğu üniversitenin diğer yapılarıyla uyumlu görünmesine, ancak yapıya sonradan eklemlendiğinin altını çizen, modern bir yapı olmasına özen gösterildi (üstte).

Müzeyi kurarken nelere dikkat edildi?

Çok sayıda girdi hesaba katmamız gerekiyordu ancak bunların en öncelikli olanı sade bir dil ile güncel bilgiyi kullanmak ve eser odaklı değil bilgi odaklı bir müze oluşturmak oldu. Ayrıca bu müzede İstanbul Üniversitesi'nin çalışmalarıyla üretilen bilgiyi paylaşmak önceliklerimizin arasında yer aldı. Yine köklü bir arkeoloji geleneğine sahip üniversitenin bu yönünü de müzeye yansıtmak gerekiyordu ve bu doğrultuda üretim sürecine çok sayıda bilim insanı bir araya geldi ve sanırım bu bizi daha başarılı kıldı. Ancak en önemlisi belki de arkeolojinin görsel çekicilikten uzak olduğunda da büyüsünü yitirmediğini gösteren bir sergileme yaklaşımı oldu.

İstanbul Üniversitesi Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi, ziyaretçilerini nasıl bir yolculuğa çıkarıyor? Müzede, hangi çağlara ait eserleri görmek mümkün?

Sergi dünyanın oluşumu ve insanın dünyaya yayılımını anlatan vitrinler ile başlıyor. Ardından Anadolu'dan bilinen en eski, yaklaşık 1,3 milyon yıl öncesine tarihlenen taş aletlerin de yer aldığı Paleolitik Çağ vitrinleri geliyor. Bu vitrinlerde her ne kadar Anadolu'dan gelen buluntulara yer verilse de Paleolitik Çağ dünya ölçeğinde ele alınıyor. Sonraki bölümde yerleşik yaşamın ortaya çıkışından Mezopotamya'da ilk kentlerin kuruluşuna kadar geçen süre anlatılıyor. Bu vitrinlerde mimarlık tarihinin önemli kırılmaları maketlerle işleniyor, aynı zamanda taş alet teknolojileri, tarım ve hayvancılığın başlangıcı konu ediliyor. Yine bölümde Anadolu'da yerleşik yaşamın başlangıcı ve gelişimi ile bu süreçte sosyal yaşamdaki dönüşümleri içeren panolar bulunuyor. Örneğin Keban Barajı'nın altında kalan Değirmentepe kazısında bulunan mühürlerin baskılarından oluşan seçki tarihöncesi insanın sembolik dünyasının dikkat çekici yönlerini yansıtır. Bu bölümün ardından Tunç ve Demir Çağı vitrinleri geliyor. Anadolu'da ilk kentlerin ortaya çıkışı ve ardından Hitit, Urartu gibi daha büyük siyasi oluşumlar alınıyor. Bu vitrinleri Hellenistik ve Roma dönemi takip ediyor. Özellikle bu dönemde İstanbul Üniversitesi'nin üstlendiği kazılardan elde edilen sonuçlar önce çıkarılıyor. Daha yakın zamanlar Bizans Dönemi'nden başlayıp Osmanlı Dönemi'ndeki çini örneklerinin yer aldığı vitrinlerde ele alınıyor. Son olarak da bir etnografya bölümüne yer verildi. Bu bölümde ağırlıklı olarak Anadolu olmak üzere dünyadaki farklı gelenekleri yansıtan taşıma ve pişirme kapları bulunuyor.

Müzede ayrıca İstanbul Üniversitesi'nin Türkiye arkeolojisinde üstlendiği misyonu yansıtan ve yine İstanbul Üniversitesi'nin İstanbul'un geçmişine yaptığı katkıları, dahil olduğu projeleri anlatan bölümler de var. Son bölüm ise yine İstanbul Üniversitesi'nin yürüttüğü kazılarda kullanılan ölçüm, belgeleme aletleri, fotoğraf makineleri ile arşiv belge ve fotoğrafları sergileniyor. Esasında bu alan aynı zamanda arkeoloji bilimini anlatan bir laboratuvar ortamı olarak düzenlenmekte.

YUSUF ASLAN

Müzede arkeoloji eğitimlerinin verileceği, atölyeler düzenleneceği açıklandı. Etkinliklerin programları belli mi?

Müzede eğitim bütün dünyada karşılık bulan bir yöntem. Kuşkusuz arkeoloji bölümü öğrencileri kadar üniversitenin farklı bölümlerinde okuyan öğrencilere de arkeoloji eğitimleri vermeyi planlıyoruz. Bunun için eğitim öğretimin başlamasını bekliyoruz ve öngörümüz her ayın tanımlı bir gününde herkese açık etkinlikler düzenlemek. Bu etkinliklerin sergideki eserler üzerinde bir "uygarlık tarihi" anlatımı, arkeolojinin eski ve yeni yöntemlerinin tanıtıldığı ya da tarihöncesi yön-

Müzede sergilenen eserler Paleolitik Çağ'dan Osmanlı Dönemi'ne kadar çok uzun bir zamanı yansıtıyor. Bunlar arasında Tunç Çağı'na ait tüm kaplar ve mühürler var. Ayrıca metal bir kuş, kemik aletler ve insan heykelciği de yine gözde buluntular arasında.

temlerle alet yapma gibi uygulamaları da içermesi öngörülüyor. İlerleyen zamanlarda bu eğitimleri üniversite dışından gelecek farklı yaş gruplarıyla da sürdürmek istiyoruz. Ayrıca müze içerisinde konferans ve uygulamalı etkinliklerin yapılabileceği çok amaçlı bir birim de bulunuyor.

Müzenin bir üniversitede müzesi olmasının farkı nedir?

İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü bugüne kadar Türkiye'nin her yerinde ve her döneme ait alanlarda en çok proje yürüten kurum olmuştur. Bu durum bugün de geçerliliğini koruyor. Dolayısıyla oldukça güçlü bir bilgi birikimi ve deneyimden bahsedebiliriz. Nitekim bu birikimin bir sonucu da 80 yıldır korunan bir arkeoloji koleksiyonunun olması. Dolayısıyla eğer üniversite gibi bir kurumun çatısı altında olmasaydık canlı tutulan bir koleksiyon ve sürekli aktüel kalan bir bilgi birikiminden söz edemezdik. Üniversite içerisinde olmak bize müzenin eğitimlerde yer edinmesi açısından avantaj sağlayacak. Bu sadece arkeoloji bölümü için değil insanlık tarihini farklı yönleriyle ele alan her bölüm için geçerli. Müzeyi teknoloji ya da mimarlık tarihi, sosyal dönüşümler ya da beğenilerin değişimi gibi farklı soruların cevaplarına aramak üzere gezebilir, eğitim amaçlı kullanabilirsiniz.

Türkiye'deki üniversitelerin arkeoloji bölümlerinde müze açabilecek kadar yoğun ve önemli çalışmalar yürütülüyor mu?

Üniversiteler Türkiye'de arkeolojik bilginin üretildiği yegâne kurum, dolayısıyla bu bilginin toplumla paylaşılması konusunda da müzeler üzerinde yeni açılımlar geliştirebilirler. Bunun için büyük bir koleksiyona sahip olmanız gerekmez, belirttiğim gibi müzelik değeri olmayan nesnelerin de anlatacağı çok şey var. Sanırım bunu da en iyi değerlendirecek kurumlar arasında üniversiteler başta gelir ve Türkiye'de bu birikime sahip çok sayıda arkeoloji bölümü bulunuyor. Bu tür bir yaklaşım müzelerin üniversitelerle birlikte ülke geneline de yayılması anlamına gelir. İstanbul Üniversitesi Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi'nin kuruluş sürecinde Kültür Bakanlığı ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin büyük desteğini gördük, benzeri girişimlerin yine destekleneceğini umuyorum.

DENİZLERİN DOSTLARI

OKYANUSLAR VE DENİZLER ÇEVRESEL FELAKETLE KARŞI KARŞIYA. AŞIRI VE PLANSIZ AVCILIK DENİZLERDE KIYAMETİ DE BERABERİNDE GETİRİRKEN DENİZ CANLILARI YOK OLUYOR... OYSA KIYISAL ALANLARIMIZI KORUMAMIZ ŞART; HAREKETE GEÇMEK İÇİN FAZLA ZAMANIMIZ KALMADI!

söyleşi: ÖZLEM TÜRKDOĞAN

DENİZLER NASIL KORUNMALI, deniz koruma alanları neden önemli gibi soruların yanıtını deniz biyoloğu Mert Gökalp; sivil toplum kuruluşlarının denizleri korumadaki rolünü Eray Çağlayan ve Yaprak Arda; deniz koruma alanı ilan edilen bölgelerin gerçekten korunup korunmadığını Akdeniz Koruma Derneği Başkanı Zafer Kızılkaya ile konuştuk.

© MERT GÖKALP

MERT GÖKALP

Karaları ve denizleri korumamız gerekiyor ki yaşayalım

MERT GÖKALP

Deniz koruma alanı nedir?

Denizler ve okyanusların kıyı alanlarında, derelerin, nehirlerin döküldüğü yerlerde birtakım kritik yaşam alanları var; bunlar deniz canlıları biyoçeşitliliği ve sayılarının fazlalaştığı alanlar. İlk çalışmalar 1950'lerde, canlı çeşitliliğini kaybetmemek için korunması gereken alanlar oluşturma mantığıyla başladı. Koruma alanı, balıkçılık faaliyetlerine yasak ya da yarı yasak, korunan alanlar demek.

Köprüden önceki son çıkışta mıyız peki?

Tüm dünya olarak öyleyiz. Kullanılan radar, balık bulucu gibi sistemler öyle gelişmiş durumda ki balıklar göç halindeyken tespit ediliyor. Yüz metre büyüklüğündeki gemilerle avcılık yapıp deniz tabanını sürerek oradaki ekosistemi devirirsen hangi canlı sağ kalabilir? Oysa insanı çektiğin anda, o alanı yeniden deniz canlıları kaplıyor. Ama bunun için bütün balıkçılık faaliyetlerinin ve yapılaşmanın kısıtlanmasına, deşarj hatlarının yenilenmesine, düzgün filtreleme sistemlerinin kurulmasına ihtiyaç var. Korunan alanlara önce minik canlılar geliyor; daha sonra onlarla beslenen minik balıklar, daha sonra onlarla beslenen büyük balıklar… Sonra bakıyorsun o koruduğun alan balık kaynıyor.

Türkiye denizlerinde yürütülen koruma çalışmalarını nasıl buluyorsunuz?

Türkiye'nin, çok acı şekilde, yüzde 1'den az deniz koruma alanı var. Bu oran çok yetersiz. Devlet konuyu düzgün şekilde ele almıyor; Sualtı Araştırmaları Derneği, WWF, Akdeniz Koruma Derneği gibi bazı sivil toplum kuruluşlarını bunun dışında tutuyorum. Oysa Türkiye'deki her adanın, denizin üstüne çıkmış her taşın, resifin, derelerin, nehirlerin, akarsuların aktığı yerlerin korunması gerekiyor. Buralar deniz canlılarının ürediği, beslendiği alanlar. Marmara adaları ve çevresi acilen korunmalı. Çünkü çok az zamanımız kaldı.

Dünyadaki koruma çalışmalarını nasıl buluyorsunuz?

O da yetersiz ama bölgesel olarak bizden daha iyi. Avustralya, Seyşeller, Mauritius, Maldiv Adaları gibi birtakım yerler var. Fransa ve İspanya cidi şekilde koruma alanı yarattı. İtalya gördü ki barbar avcılık, ekosistemi yaşatmıyor; etraflarında balık kalmayınca alanlarını korumaya başladı. Fakat bu durum talanı dünyaya yaydı. İspanya Moritanya'yı; Çin Filipinler'i talan etti. Kendi denizlerini koruyorlar ama diğer yandan deniz sömürgeciliği yapıyorlar.

MERT GÖKALP

Deniz kaynaklarını tüketmeden yaşamak mümkün mü?

Yememek mümkün ama yiyerek doğal döngüye etki etmemek de mümkün; ben o taraftayım. Koruma alanları ve geleneksel balıkçılıkla mümkün… Büyük gemilerle gidip talan edersek balık nasıl üreyecek? Gidip yüz balığın doksan sekizini alırsan balık nasıl çoğalsın? Yiyeceğiz ama belki bazı alanlarda uzun süre avlanmayacağız. Geleneksel balıkçılıkla tüm toplumu besleriz; besliyorduk da zaten. Hatta daha fazla balık oluyordu.

Türkiye'de korunan denizel alanların yüzde 1'den az olması, deniz canlılarının yaşamlarını tehlikeye sokuyor. Orfoz, uçanbalık ve daha pek çok deniz canlısı denizlerde yaşam savaşı veriyor.

ZAFER KIZILKAYA
Sürdürülebilirlik Akdeniz için çok uzak...

WWF-Türkiye'nin sitesinde şöyle bir not bulunuyor: "Akdeniz ülkeleri 2020 yılına kadar Akdeniz'in yüzde 10'unu koruma altına almayı taahhüt etti. Ancak bugün, Akdeniz'in yüzde 4'ünden azı koruma altında ve mevcut olan deniz koruma alanlarının çoğunun iyi bir yönetim planı yok." Bu noktada Akdeniz'in sürdürülebilirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?
Bu konuda tablo ne yazık ki iç açıcı değil. Akdeniz'in yüzde 4'ü koruma alanı ancak aktif koruma, yüzdenin çok az bir kısmında uygulanıyor. Akdeniz'deki balıkçılığa kapalı deniz koruma alanlarının toplamı yüzde 0,04. Uygarlığın beşiği konumundaki Avrupa'nın, Akdeniz için koruma alanında yapabildiği bu. Sürdürülebilirlik Akdeniz için belirli konularda çok uzak. Balıkçılık yazık ki tüm Akdeniz'de neredeyse bitmiş durumda. Tüketilen balığın yüzde 90'nından fazlası diğer denizlerden geliyor. Akdeniz turizm ve yapılaşma konusunda o kadar ağır baskı altında ki koruma sözcüğünü yöneticiler kullanamıyor bile. Bu kadar rantın ve talebin olduğu noktada zaten güdük bırakılmış koruma kurumlarının yönetim konusunda bütçesi ve isteği de bulunmuyor.

Tehdit Altındaki Coğrafyalar Programı kapsamında sekiz alanda çalışma yürütülüyor. Bu alanlar nereler, hangi şartlara göre belirlendi?
Cambridge Üniversitesi'nde bir çalışma grubu, tüm Avrupa'daki koruma çalışmaları ve ekosistem iyileştirilmesi konusundaki ihtiyaç ve potansiyelleri inceleyerek alanlara karar verdi. Türkiye dışında, programın uygulandığı tüm ülkelerde karasal habitatlarda çalışılıyor. İskoçya, Galler, Portekiz, Ukrayna-Belarus, Romanya, Ukrayna-Romanya-Moldova ve Gürcistan'da karasal ve sulak alanlar, ekosistem iyileştirilmesi için belirlendi. Sadece Türkiye'de Gökova Körfezi'nden Antalya Körfezi'ne kadar denizel ekosistem seçildi.

Akdeniz Koruma Derneği olarak bu alanlarda koruma çalışmalarının ilk adımında biyoçeşitlilik ve habitat izleme çalışmalarına başladık. Yeni balıkçılığa kapalı alanların oluşturulması, buralarda botla aktif izleme ve yasadışı av tespit edilmesi halinde kamu kurumlarına aktif bilgi akışının sağlandığı deniz korucu sisteminin uygulanması bu programla hayata geçireceğimiz konulardan. Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Ege Üniversitesi ile koordineli olarak yürüttüğümüz çalışmalar, Gökova Körfezi'nde 2012'de uygulanan koruma yaklaşımının, ülkemizde yeni alanlarda yaygınlaşmasını sağlayacak. Böylece Akdeniz havzasında ve ülkemizde nesli tehdit altında olan türlerin korunması ve habitatların iyileştirilmesi sağlanarak geçimi, denizlerin sağlıklı olmasına bağlı olan kıyı balıkçılığı da desteklenmiş olacak.

Program kapsamında Gökova Körfezi'nde koruma çalışmaları yapıyorsunuz. Gökova'daki tehlike neydi?
Denizel ekosistemler aşırı ve yasadışı balıkçılık, istilacı türler, iklim değişikliği ve turizm nedeniyle ciddi zararlar gördü. Aynı sorunların geçerli olduğu Gökova Körfezi ÖÇKB için, kamu kurumları karasal koruma sağlasa da denizel habitatlar için alınan önlemler yeterli olamadı. Bu soruna çözüm üretmek üzere Gökova Körfezi'nde 2010'da ilan edilen ve 2016'da genişletilen altı adet balıkçılığa tamamen kapalı ve yine gırgır-trol avcılığına kapalı yaklaşık 276 kilometrekarelik bir alan bulunuyor. Bu alanlar, Akdeniz havzası için endemik ve nesli tehdit altındaki türlerden olan Posidonia oceanica, Akdeniz foku, ülkemizde sadece Gökova Körfezi'nde üreyen kum köpekbalığı başta olmak üzere denizel tür ve habitatların güvence altına alınması ve biyoçeşitliliğin azalmasından etkilenen balıkçılığın desteklenmesi amacıyla belirlendi.

Gökova Körfezi'ndeki balıkçılığa kapalı alanların korunmasındaki başarı, balık stoklarının ve nesli tehdit altındaki türlerin ciddi biçimde toparlanmasına olanak verdi. Bu da iyi bir koruma sisteminin denizel kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve iklim değişikliğine karşı dayanımının arttığının göstergesi. Körfezdeki bu çalışmalar, pilot niteliğindeydi ve buradaki uygulamaları yaygınlaştırmamızı sağladı. Neden bu örneği diğer alanlarda da tekrar etmeyelim…

Denizlere minimal etki bırakan geleneksel balıkçılık ve koruma alanları nasıl beraber kullanılabilir?
Korunan alanlarda artan balık popülasyonları, kıyı balıkçısının gelirinin yıllar içerisinde artmasını sağlıyor. Kamu kurumlarıyla birlikte çalıştığımız ortak yönetim sistemi, Gökova Körfezi örneğinde ne kadar başarılı olabileceğini gösterdi. Gökova Körfezi'ndeki balıkçılık, bugün tüm Akdeniz'deki en başarılı balıkçılık yönetimlerinden biri olarak kabul ediliyor.

ZAFER KIZILKAYA

ERAY ÇAĞLAYAN VE YAPRAK ARDA

Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Taslak Ulusal Stratejisi belgesinin uygulanmasını istiyoruz.

Sivil toplum kuruluşları deniz koruma alanları konusunda nasıl bir rol oynuyor?

Doğa koruma alanında çalışan STK'ler, koruma yasalarının uygulanabilmesi için devlet kurumlarını ve yerel halkı teşvik etmekte. Deniz koruma alanlarıyla ilgili bugün en büyük STK birlikteliği 19 Akdeniz ülkesinden sekiz kurucu üyesi, 60 üye ve 48 ortağıyla MedPAN yani Akdeniz Deniz Koruma Alanları Ağı. Tüm Akdeniz'de, korunan alanlarının artırılması ve etkin korunması için çeşitli çalışmalar yürüten farklı STK'lerin ortak hedef için çalışmalarına en iyi örnek. Ülkemizde de Temiz Hava Hakkı Platformu, İklim Ağı ve Tabiat Kanunu İzleme Girişimi bu işbirliğine örnek verilebilir.

STK'ler denizlerin korunması noktasında devletten yeterli desteği görebiliyor mu?

Ülkemizde DKA'dan sorumlu kuruluş Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TVKGM). WWF-Türkiye olarak TVKGM ile işbirliği içindeyiz. Kaş-Kekova, Datça-Bozburun, Foça gibi özel çevre koruma bölgelerindeki çalışmalarımızda işbirliği yapıyoruz. Deniz koruma alanları konusunda çalışan diğer STK'leri de desteklediklerini biliyoruz. Bunun dışında Tarım ve Orman Bakanlığı Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı da bu tür çalışmaları destekliyor. Ancak alanların daha etkin korunması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanmış Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Taslak Ulusal Stratejisi belgesinin bir an önce onaylanarak uygulamaya geçirildiğini görmek istiyoruz.

WWF-Türkiye'nin uzun yıllardır koruma çalışması yürüttüğü Kaş-Kekova'daki tehlike neydi?

Kaş-Kekova, denizel biyolojik çeşitliliğiyle kültür ve dalış turizmi açısından dikkat çeken bir nokta. Deniz canlıları açısından önemli yaşam alanları oluşturan ve denizlerin akciğerleri olarak bilinen deniz çayırları da yoğun olarak bulunuyor. Ekonomisi çoğunlukla turizm ve balıkçılığa dayalı olan Kaş-Kekova'daki denizel biyolojik çeşitlilik, Akdeniz havzası aşırı ve yasadışı balıkçılık, doğal yaşam alanlarının kaybı, kirlilik, yabancı türler, iklim değişikliği gibi tehditlerle karşı karşıya. Kaş-Kekova'da yapılan biyolojik çeşitlilik çalışmalarının sonuçları orfoz, lahoz, fangri gibi belirleyici türlerin popülasyonunda ciddi azalmalar olduğunu gösteriyor.

Proje kapsamında hangi sonuçları elde ettiniz?

Kekova bölgesi sahip olduğu kültürel mirastan dolayı 1990'da Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) ilan edildi. WWF-Türkiye, Likya kıyılarında yapmış olduğu çalışmalarda Kaş-Kekova bölgesinin denizel biyolojik çeşitlilik açısından zengin bir alan olduğunu tespit etti. 2006'da Kekova koruma bölgesinin sınırları Kaş'ı da içine alacak şekilde genişletildi ve alanın adı Kaş-Kekova ÖÇKB olarak değiştirildi. Güney MedPAN projesi kapsamında Kaş-Kekova ÖÇKB için denizel yönetim planının hazırlanmasını sağladık. Alanda insani faaliyetlerin düzenlenerek denizel biyolojik zenginliğin korunması için dalış ve balıkçılığa kapalı sahalar belirlendi. 2014'te ilgili bakanlıklar tarafından onaylanan, denizel yönetim planı mevcut. 2017'de bu plana sürdürülebilir turizm yönetim planı dahil edilerek bütüncül bir yönetim planı hazırlandı.

Doğu Akdeniz'de en iyi korunmuş deniz ve kıyı alanlarını barındıran Kaş-Kekova, bu durumunu ÖÇKB olmasına borçlu. Kıyı boyunca en iyi korunmuş orman ve makiliklerle denizdeki biyolojik çeşitlilik varlığını bu sayede sürdürebildi. Alan içerisinde, ziyaretçilerin daha duyarlı oldukları, denetimlerin daha sık yapıldığı, tehlikedeki bazı balık türlerinin popülasyonlarında artış olduğu gözlemlenmekte.

Türkiye'de nereler koruma altında?

Türkiye'de farklı statüler altında, farklı bakanlıklar tarafından yönetilen 32 deniz ve kıyı koruma alanı bulunuyor. Dünyada şu anda okyanusların ve denizlerin yaklaşık yüzde 8'i koruma altında. Türkiye'de Ege ve Akdeniz'deki koruma alanlarına ek olarak Marmara ve Karadeniz'de de deniz koruma alanlarının ilan edilmesini istiyor ve WWF-Türkiye olarak bu yönde çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

OKYANUS AŞKIN / WWF TÜRKİYE

HAYDARPAŞA

RAYLARIN ALTINDAKİ TARİH

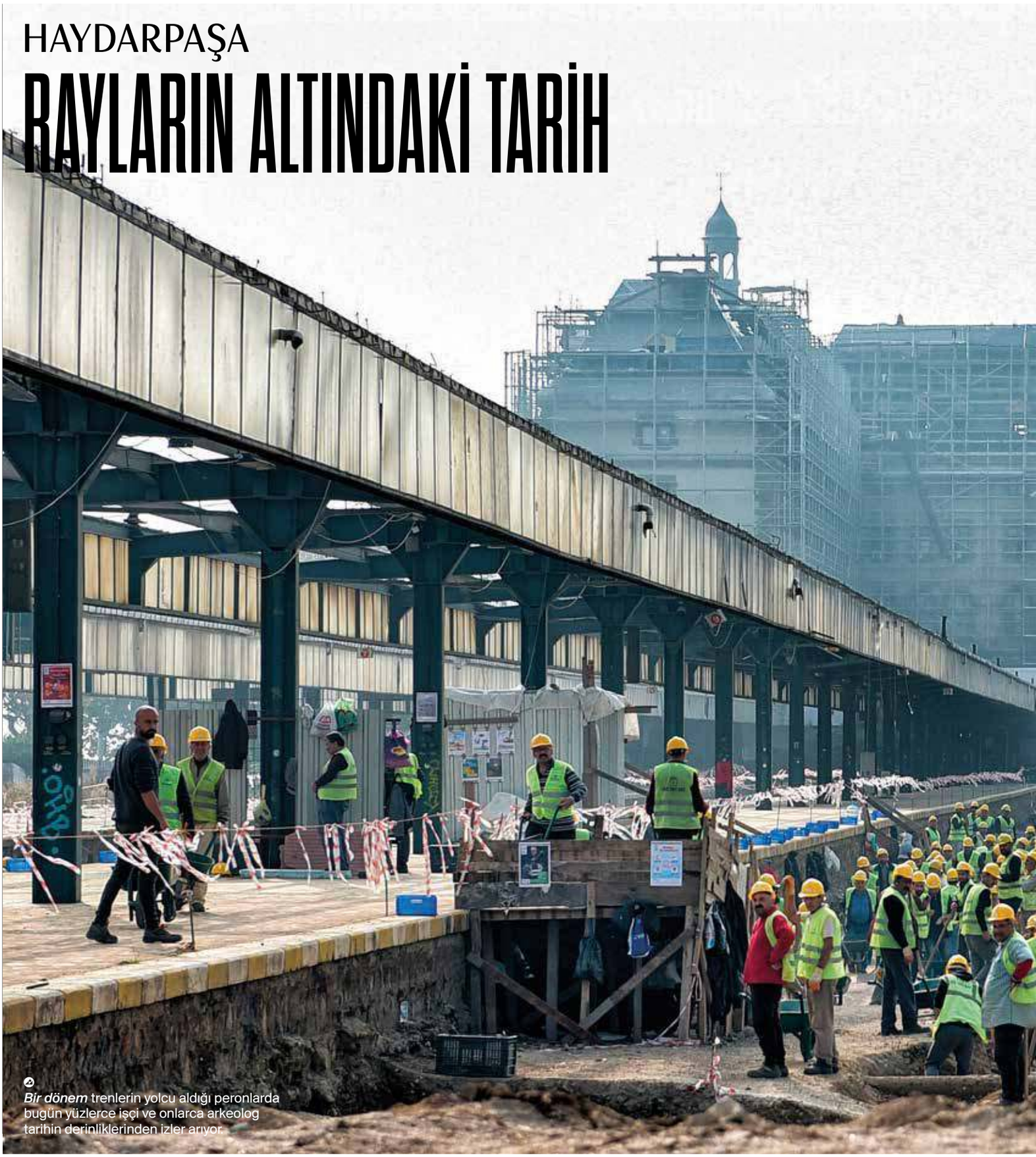

Bir dönem trenlerin yolcu aldığı peronlarda bugün yüzlerce işçi ve onlarca arkeolog tarihin derinliklerinden izler arıyor.

GEÇMİŞ YILLARDA ANADOLU'DAN İSTANBUL'A GELENLERİN İLK DURAĞI OLAN HAYDARPAŞA GARI BUGÜN YOLCULARINI GEÇMİŞE GÖTÜRÜYOR. TARİHİ GARIN ARAZİSİNDE HELENİSTİK - ROMA, BİZANS VE GEÇ OSMANLI DÖNEMLERİNE TARİHLENEN KALINTILAR BULUNDU.

yazı: ERHAN DEMİRTAŞ / fotoğraflar: GÜRBÜZ ENGİN

© ERHAN DEMİRTAŞ

TARİHİ HAYDARPAŞA Garı arazisinde bir yılı aşkın süredir hummalı çalışmalar yürütülmekte. Mühendisler, 2018'in Mayıs ayında Haydarpaşa Köprüsü'nün inşaat çalışmaları sırasında alanda arkeolojik kalıntılara rastladı. İstanbul V Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararıyla arazide arkeolojik kazı çalışmalarının başlatılmasına karar verildi.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nün denetiminde yürütülen kazı çalışmalarında neredeyse her gün yeni tarihi kalıntılar çıkartılıyor; dönümlerce büyüklükteki arazinin her noktasında Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait tarihi bulguları görmek mümkün. Arkeologların verdiği bilgilere göre Erken Bizans dönemine tarihlenen mimari kalıntıların yanı sıra Geç Osmanlı dönemine ait olduğu düşünülen bir çeşmeyle yine Klasik - Helenistik, Roma, Erken Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait pişmiş toprak kandil, sikke ve çanak çömlek parçalarına rastlanıldı.Peronların olduğu kısımda Helenistik döneme ait olduğu düşünülen ve demir kenetlerle birbirine bağlı kesme dörtgen blok taşlardan yapılmış bir podyum bulundu. Geç Roma - Erken Bizans, Orta ve Geç Bizans dönemlerine ait yol, hamam, kamusal veya dinsel yapılara ait çok sayıda mimari kalıntılar ve Geç Osmanlı dönemi duvarları da şu ana kadar bulunanlar arasında.

LİMAN ŞEHRİNİN DUVARI

Peronların kuzeyinde bulunan alanda sürdürülen çalışmalarda da batı yüzü kesme dörtgen blok taşlarla çok düzgün bir şekilde inşa edilmiş, sandık duvar tekniğiyle yapılmış büyük bir duvar tespit edildi. Uzunluğu yüz metre, genişliği üç metre olan bu duvarın hangi döneme ait olduğu henüz kesinleşmiş değil. Ancak arkeologlar iki bin yıllık geçmişe sahip sur duvarının devamı olduğunu düşünmekte. Duvarın önündeki toprak yapısını inceleyen uzmanlar, limanın bu noktadan başladığını belirtiyor. İbrahimağa bölgesinde yapılan kazılarda da Orta Bizans dönemine ait seramik tuğla fırını açığa çıktı.

İMPARATORLARIN SİKKELERİ

Kazı alanında süren çalışmalarda şimdiye kadar yaklaşık iki bin adet sikke bulundu. Altın ve gümüş sikkeler titizlikle incelenip numaralandırılıyor. Bazı sikkeler oldukça temiz durumda; üzerindeki yazılarda nerede basıldığına ve dönemine ait bilgiler de mevcut. Bulunan sikkelerden bazıları M.S. 610 - 641 3. Konstantinos, M.S. 527 - 565 1. Justinianus'a ait.

KOLYELİ İSKELET EN AZ BİN YILLIK

Kazı çalışmalarında şimdiye kadar çok sayıda mezar kalıntısı bulundu. Onlardan biri de aylar önce ortaya çıkarılan bir mezarda, bütünlüğü çok fazla bozulmayan ve bin yaşında olduğu düşünülen bir iskeletti. İskeletin üzerinde bir de koku kolyesi vardı. Resmi olarak doğrulanamayan bilgilere göre Haydarpaşa arazisinde toplu mezar (nekropol) bulunduğu iddia ediliyor. Bu iddiayı henüz doğrulayamasak da geçtiğimiz yıl fotoğrafladığımız ve bin yıllık olduğu düşünülen iskelet iddiayı doğrular bir kaynak olabilir.

Tibbiye Köprüsü'nün üzerinden, restorasyonu devam eden tarihi Haydarpaşa Garı'nı ve kazıların devam ettiği alanı görmek mümkün (solda).

Peronların altından çıkan tarihi kalıntıların Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait olduğu belirtiliyor (sağda).

Kazı alanında bulunan ve bin yıllık olduğu düşünülen bir iskeletin boynunda süs eşyası olarak koku kolyesi bulunmuştu. Bütünlüğünü koruyan bu iskeletin dışında alandan şimdiye kadar onlarca iskelet çıkarıldı (sağda altta).

NEOLİTİK DÖNEM KÖYÜ

Haydarpaşa Garı ve Liman Dönüşüm Projesi için son düzenleme kararı 2012 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nde kabul edildi. Haydarpaşa Port Projesi kapsamında Haydarpaşa Gar çevresinde arkeolojik kazı çalışmaları yapılacağı söylenmiş; Marmaray projesi Gebze - Haydarpaşa hattı Pendik bölgesinde İstanbul Arkeoloji Müzesi denetiminde kazılar yapılmıştı. Arkeologlar çalışmaları sırasında tarihi Neolitik döneme uzanan bir köye rastladı. Günümüzden 8 bin 500 yıl öncesinin evlerinin temelleri, yanında çöp çukuruyla mezarlar birlikte ortaya çıkarıldı. Çöp çukurunda sayesinde de çok sayıda deniz mahsulü tüketildiği belirlendi.

SARAY, HAYDARPAŞA ÇAYIRI'NDA

Arkeologlara göre, Bizans imparatorlarının yazlık sarayı Haydarpaşa Çayırı'nda yer almakta. Yakın zamanda hayatını kaybeden Kadıköylü bilimci, Türkiye'nin önde gelen sanat tarihçisi Bizantolog Semavi Eyice, sarayın 13. yüzyılda Venedik'ten Kudüs'e doğru yola çıkan Haçlı şövalyeleri tarafından işgal edildiğini belirtirken Avrupalı seyyahların, yazılarında saraydan bahsedildiğini söylemişti.

Kadıköy Konsülü'nün toplandığı Sainte Euphemie Kilisesi'nin de büyük bir bazilika olduğunu ve Hıristiyanlar için kutsal ziyaret yeri olarak görüldüğünü belirten Eyice, daha önce İstanbul'da incelemeler yapan Alman arkeologların kilisenin yeriyle ilgili iki nokta belirlediğini ifade etmişti. Kilisenin, garın hemen arkasında ya da Kadıköy'ün Yeldeğirmeni semtinde olabileceğini belirten Eyice, proje alanında arkeolojik kazı yapmanın zor olduğunu da eklemişti.

Binalarla dolu olan bölgede kazı yapmak için büyük istimlak çalışmasına ihtiyaç olduğunun altını çizen Eyice sözlerine şöyle devam etmişti: "Söz edilen eserlerin toprak üzerinde görülen bir kalıntısı olmadığı için arkeolojik çalışma çok zor olacaktır. Ayrıca bu alandaki eserlerin bulunması için en az 8 - 10 metre derine inilmesi gerekir. Çünkü bu eserlerin yerleri kesin olarak belirlenmiş değil. Ama sonradan, belirlenmesi için bir çalışma yapıldıysa bilemem."

ERHAN DEMİRTAŞ

KALINTILAR TESCİLLENDİ

İstanbul V Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü sorularımıza yanıt vererek güncel bilgileri paylaştı. Müdürlüğün temmuz ayında gönderdiği bilgilendirme metninde şu ifadelere yer verildi: "Kurulumuzun 29.11.2018 tarih 5832 sayılı kararı ile Haydarpaşa Garı sahasında Tıbbiye Köprüsü G8 ayağında ilgili müze denetiminde yapılan kazı çalışmalarında açığa çıkarılan kalıntıların 2863 sayılı yasanın 6'ncı maddesi gereğince korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine, koruma grubunun I (bir) olarak belirlenmesine, kamu yararı ve Marmaray projesinin bütünlüğü dikkate alınarak kalıntıların yerinde ve kapatılarak korunmasına ilişkin sunulan projenin uygun olduğuna, uygulamanın gerekli koruma önlemleri alınarak ilgili müze denetiminde yapılmasına karar verilmiştir. Kurulumuzun 13.06.2019 tarih ve 6302 sayılı kararı ile peron 2 ve 3 arasındaki Helenistik / Roma, Bizans ve Geç Osmanlı dönemlerine tarihlenen kalıntıların 2863 sayılı yasanın 6'ncı maddesinde belirtilen özellikleri taşıdığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine, koruma grubunun I (bir) olarak belirlenmesine karar verildiği görülmüştür."

TRENLER GARA GELECEK Mİ?

Kazı alanı ve tarihi Haydarpaşa Garı Ulaştırma Bakanlığı'nın yetkisinde. Hem sahadan edindiğimiz izlenime hem de yetkililerin açıklamalarına göre Haydarpaşa Garı uzun süre daha trensiz… Haydarpaşa Garı'na trenlerin gelmesi kazıların akıbetine bağlı. Ulaştırma Bakanlığı geçtiğimiz şubat ayında şu görüşleri paylaşmıştı: "Haydarpaşa bağlantısı inşaatı sırasında rastlanılan buluntular sebebiyle trenlerin Haydarpaşa Garı'na erişimi işlerinde gecikme olmuştur. Bu bölge için bir tarih verilememekle birlikte şehirlerarası trenler için Haydarpaşa Garı'na erişim temin edilecektir."

HAYDARPAŞA GARI'NIN TARİHİ

Haydarpaşa Çayırı'na inşa edilen Haydarpaşa Garı'nın yapımına ilk olarak 1871 yılında başlandı. Kent ve Demiryolu sitesindeki yazıda Haydarpaşa Garı'na ait şu bilgiler yer alıyor: "7 Ağustos 1871'de Nafia Nazırı (Bayındırlık Bakanı) Ethem Paşa'nın ilk kazmayı vurmasıyla Haydarpaşa - İzmit demiryolu hattının yapımına başlanmış. Bu hattın yapımında Türk kurmay subaylarıyla birlikte birkaç İngiliz ve Fransız yol ve maden mühendisi çalışmış. Ebüzziya Tevfik Bey, Yeni Osmanlılar Tarihi adlı eserinde: "1289 senesi Şaban'ın 16'ncı Cuma günü (18 Ekim 1872) Mithat Paşa, bazı vekiller ve özellikle Nafia Nazırı (Bayındırlık Bakanı) Ethem Paşa da yanında olduğu halde, bir sene evvelden beri inşa edilmekte ola İzmit demiryolunu muayeneye gitmişti. Fakat bu açılış merasimi değildi…"

İlk Haydarpaşa Garı binasının temeli 11 Mart 1872'de atıldı. Bugünkü Haydarpaşa Köprüsü'nün İngiliz Mezarlığı tarafındaki son ayağının bulunduğu yere, bugünkü gar binasıyla karşılaştırılamayacak kadar gösterişsiz bir istasyon binası yapılmış; memur ve işçilerin kalacağı lojmanlar da yanında yer almıştı. Yapı, 22 Eylül 1872'de Haydarpaşa - Pendik hattının sefere başlamasıyla hizmete açılmış. Gar binasının yakınında kâgir bir vapur iskelesi inşaatına da aynı zamanda başlanılmış. İnşaat için gerekli malzemenin artmasıyla gar binasının önünden is-

Kazıların ne zaman tamamlanacağı ve alanın nasıl kullanılacağı belirsizliğini koruyor. Koruma Kurulu'nun ve bakanlığın vereceği kararlara göre Haydarpaşa Garı yeniden kullanıma açılacak (en üstte).

Yetkililerin verdiği bilgilere göre alandan çıkarılan birçok eser tescillendi. Söz konusu kalıntılar hem İstanbul'un hem de Kadıköy'ün tarihine ışık tutacak nitelikte (üstte).

Çalışmalar deniz kıyısından İbrahimağa bölgesine kadar uzanıyor. Geçtiğimiz yıl Acıbadem'de bulunan Bizans duvarlarının ve lahitin de bu kazılarla ilgisi olduğu öngörülüyor. Bunun netlik kazanması çalışmaların sağlıklı bir şekilde tamamlanmasına bağlı.

keleye doğru ray döşenmiş; böylelikle malzemenin taşınmasında kolaylık sağlanmış. Ancak kısa zamanda bu iskele de yetersiz kaldığı için uzatılmış.

Kolağası Mehmet Raif'in belirttiğine göre Haydarpaşa Garı, 1894 yılında meydana gelen depremde tamir olamayacak kadar zarar gördüğünden yenilenmiş. Onarım kitabesi Ankara TCDD Müzesi'nde korunuyor. Bu kitabeye göre yolcu binası 1312 Hicri (1894 – 1895) yıllarında yeniden inşa edilmiş. Aynı kaynakta bu yapının karşısında Sultan Selim'in Darüsaade Ağası Halid Ağa'nın yaptırmış olduğu bir çeşmeyle demir parmaklıklılarla çevrili birkaç yüz kişilik bir namazgâh mevcutmuş.

Takvimler 22 Eylül 1872 tarihini gösterirken bu mütevazi hatta ilk tren düdüğü işitildi. Haydarpaşa - Pendik hattı tamamlanarak işletmeye açıldı. Saatte en fazla 30 kilometre hız yapabilen Alman malı küçük lokomotiflerin çektiği dört – beş ahşap vagondan oluşan katarlar ilk yolcularını taşımaya başladı. İlk yolcu trenlerinin lokomotifleri marka olarak ünlü Alman sanayici August Bosig'in soyadını taşıyordu. Buhar gücüyle ve yakıt olarak ilk önceleri odun sonraları kömür kullanılan bu lokomotifler saatte 30 - 50 kilometre hız yapabilmekteydi. O dönemde Kadıköy yakasında ulaşım aracı olarak sadece atlı arabalar vardı. Otobüs, otomobil henüz doğmamış; şehrin Rumeli yakasında çalışmaya başlayan tramvaylar da bu yakaya henüz intikal etmemişti. Orta halli insanların özellikle uzun mesafelere gitmek için binecekleri atlı arabalar için alınan ücretse çok fazlaydı. Bu nedenle halk Haydarpaşa'dan çalışmaya başlayan trenlere büyük ilgi gösterdi. Güvenilir ve ucuz olması her insanın gelirine göre yolculuk yapabilecek mevkilere ayrılması ilgiyi artırdı. Demiryolunun Anadolu yakasına bir başka katkısı da semtlerin gelişmesine yardımcı olmasıydı. Gerçekten de ulaşım olanaklarının artmasıyla birlikte zaman içinde demiryolunun geçtiği semtler birbirinden zarif ahşap köşk ve konaklarla süslenecek, birçok ünlü devlet adamı bu semtlerde köşkler yaptırmak için birbirleriyle yarışacaktı.

Milas yakınlarındaki Kuyruklu Kale'de olması gereken yaşam alanlarından nerdeyse hiç iz kalmamış olsa da surlar oldukça sağlam günümüze ulaşmış.

MİLAS

KUYRUKLU KALE

ANTİK KARİA BÖLGESİNİN BAŞKENTİ MYLASA'NIN, YANİ GÜNÜMÜZ MİLAS İLÇESİNİN KUŞ UÇUMU BEŞ KİLOMETRE DOĞUSUNDA BİR TEPENİN ÜZERİNE İNŞA EDİLMİŞ KUYRUKLU KALE...

yazı ve fotoğraflar: BÜNYAD DİNÇ

TARİHSEL GEÇMİŞİ zengin bir bölgenin tam merkezinde olup da bu kadar görmezlikten gelinen, üvey evlat muamelesi gören bir başka ören alanı var mı bilmiyorum. Üstelik arkeolojik ve turistik değerler bakımından çok el üstünde tutulan bir coğrafyanın tam orta yeri. Yapısal özelliklerini iyi koruyarak bugüne geldiği de düşünülürse şaşırtıcı bir durum diyebiliriz. Sözkonusu yer, bir zamanlar antik Karya bölgesinin başkenti Mylasa yani günümüz Milas yerleşiminin kuş uçumu 5 kilometre doğusunda bir tepenin üzerine inşa edilmiş Kuyruklu Kale... Neredeyse bütünü izlenen surların çevrelediği kalenin iç alanı doğu tarafında daralıp bir kuyruk gibi uzadığı için günümüzde bu isimle anılıyor. Bu konuda bir başka benzetmeyse antik dönemin ünlü coğrafyacısı Strabon'un yazdıklarına dayandırılıyor. Strabon'un verdiği bilgiye göre Mylasa ve komşu kent Alabanda arasındaki bölgede ki kale tam bu alanın içindedir çok fazla akrep bulunmaktadır. Kalenin de akrebi andırır kuyruklu bir forma sahip olmasından dolayı Akrep Kalesi olarak adlandırıldığı bazı araştırmacılarca ileri sürülmüştür. Sonuçta gerçek antik dönem ismini bilmediğimiz yapıyı akrepten geri kalan kuyruğuyla adlandırıyoruz denebilir.

Kalenin üzerinde bulunduğu tepenin kuzeydoğusunda Milas'a bağlı Yusufça Köyü bulunuyor. Buradan kısa ama zorlu bir tırmanışla kalıntılar alanına varmak mümkün. Bu kısa yürüyüşün zorluğuysa surlara varıncaya kadar geçilen alanın sık çalı ve dikenli bitkilerle kaplı olması. Ne çok belirgin bir patika ne de yürüyüşü kolaylaştıracak keçiyolları bulunuyor. Bununla beraber kalenin bütün tırmanış boyunca görüş alanında olması ara sıra ıstıraplı bir eylem haline dönüşen bu süreci at-

latmaktaki en büyük itici güç oluyor. Verilen bu çabanın ödülüyse en tepe noktada ziyaretçileri bekliyor. Bütün Milas Ovası'nın ve çevre dağların manzarasına hâkim kaleye belirgin ve kısmen sağlam kalmış kapısından giriliyor. Kale içi muhtemel yapıların bazıları temel seviyesinde kendilerini gösterseler de yine bitki örtüsü her yeri kaplamış durumda. Ama kale çevresi boyunca kesintisiz devam eden çeşitli dönemlere tarihlenen surlar ve kule yapıları çok etkileyici.

Kale bir taraftan Milas ovasına hakim, diğer taraftan bu ovayı sınırlayan dağlara bakıyor (solda üstte).

Çeşitli dönemlere tarihlenen ve tekrar tekrar imar edilen surların varlığı, bölgede hakimiyet kurmuş devletlerin bu kaleye verdikleri stratejik önemi gösteriyor (solda).

Kuyruklu Kale kalıntılar alanına sağlamlığını koruyan kale kapısından giriliyor (üstte).

Gözlemlenen mimari üslup farklıkları uzun bir zaman aralığında yörede hüküm süren medeniyetlerce buranın yeniden düzenlenip kullanıldığına işaret ediyor. Surların inşasındaki üç evre net olarak gözüküyor. Bunlardan ilki Helenistik dönem öncesi işlenmemiş büyük taş bloklardan yapılan duvarlar. Daha sonra erken Helenistik dönemde düzgün kesme taş blokları ile inşa edilen surlar ve en sonunda da ortaçağa tarihlenen yapımında moloz taşlar arası yapıştırıcı dolgu olarak kireç harcı kullanılan duvarlar. Kabaca doğu-batı uzunluğu 450 metre, kuzey-güney en geniş yeri 250 metrelik bir plana sahip kalenin doğu ucunda bulunan ve araştırmacılarca iç kale olarak nitelendirilen yapılanma Helenistik dönem öncesine yani klasik döneme tarihlendiriliyor. Kuzeyde bulunan ve belirli aralıklarla kulelerle desteklenmiş Helenistik dönem surlarınınsa MÖ 320 - 300 yıllarında Karya'nın önemli bir kısmına hükmeden Makedonyalı Eupolemos tarafından yaptırıldığı ileri sürülüyor.

Bütün bunlardan rahatlıkla anlaşılacağı üzere Kuyruklu Kale bölgenin tarihinde çok uzun bir zaman aralığında önemli rol oynamıştır. Günümüzdeyse anlaşılamayan konu böyle bir tarihsel değerin neden ve niçin böyle kaderine bırakılmış ve unutulmuş bir halde orada öylesine durduğudur. Karya bölgesinin tarihsel tanıtımının yapıldığı her türlü yayında izine ancak zar zor rastlanır. Her ne kadar şu ana kadar yapılan kısıtlı yüzey araştırmaları kalenin geçmişi hakkında yukarıda anlatılan dönemleri işaret etse de yapılacak daha detaylı araştırmalarla buradaki yapılanmanın çok daha eski tarihlere uzanması kuvvetle olasılık dahilinde. Şu an içinse tamamıyla doğanın ve definecilerin insafına bırakılmış ve kaderine terkedilmiş bir durumda hâlâ yüzyıllardır yaptığı gibi inatla Mylasa'yı yukarıdan gözlemeye devam ediyor.

ÇİN: YENİDEN DOĞU

ÇİN BUGÜN DÜNYANIN EN HEYECAN VERİCİ YÜKSELEN GÜCÜ. YARIM YÜZYIL İÇİNDE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ BÜYÜK EKONOMİK PATLAMA VE "DÜNYANIN YENİ SÜPER GÜCÜ OLMA OLASILIĞI, EVRENSEL İLGİ, HAYRANLIK VE KISKANÇLIK, HATTA KORKU" UYANDIRIYOR. DÜNYA YENİDEN ÇİN'İN BÜYÜSÜNE KAPILIYOR.

yazı: KEMAL TAYFUR / fotoğraflar: ÖZCAN YÜKSEK

BAZI ÜLKELER vardır ki yazgıları daha baştan belirlenmiştir. Kimi felaketler, toplumsal alt üst oluşlar, devasa değişimler çok önemlidir tabii ama asıl o yazgı, en başta çizilen o kader etkiler kimliğini. Binlerce yıllık efsanelerini fısıldar, en umutsuz ve kararsız anlarında bile uygarlığının gücünü ve farkını hatırlatır. Çin tam da böyle bir ülkedir. İnsanlığın çocukluk çağından bu yana, güzel olan, görkemli olan, çarpıcı olan, şaşırtıcı olan, akıl karıştırıcı ve akılcı olan, hem gerçek hem gerçeküstü olan ne varsa hepsini bünyesinde barındıran bir ütopya ülkesi. Kendi içinde bir kıta.

Çeşitli şekillerde tanımlanabilir Çin: Dünya tarihinde bir benzeri olmayan bitmemiş büyük toplumsal tecrübenin kalbi, iki süper-güç arasında beklenmedik bir doğuşa imza atan "üç numara", kolektif kaderleri üzerinde yeni bir kontrole sahip insanların ürettiği yepyeni ve diri bir nesneler dünyası, yeni bir "tarih öznesi", bağımlılık ve işgal yıllarından sonra yeniden sanki ilk defaymışçasına kendi sesiyle kendisi için konuşan bir ülke... Batı'nın gölgesindeki beş yüz yıllık aradan sonra, yeniden Doğu...

Ona ulaşanların kendilerini gizemli ve büyülü bir dünyanın ortasında hissetmelerinin nedeni bu. Öyleyse bu dünyada yaşayıp da ona ilgisiz kalmak, ondan haberdar olmamak, çölde susuz kalmak gibidir. Bugün insanlığın hayatına yön veren en çarpıcı uygarlıklardan birinin; mimariden sanata, dinden edebiyata, bilimden felsefeye parlak bir yaratıcılığın kökenleri burada çünkü.

Bu kadar da değil. Çin'in küresel ekonomi içindeki olağanüstü yükselişi, bizi bu ülkeye farklı bir gözle bakmaya zorluyor. Bugün dünyanın önde gelen ekonomipolitikçileri, ABD'nin temsil ettiği küresel imparatorluğun çöküşünü tartışırken, yeni bir gücün, Çin'in önlenemez yükselişine vurgu yapıyor. Bu açıdan dünyayı nasıl bir geleceğin beklediği henüz belirsiz olsa da, yeni bir dünya düzeninin adım adım doğmakta olduğu açık. Bu dünya düzeninin nasıl bir düzen ya da düzensizlik olacağı ise bir yönüyle hegemonyasını yitirmek istemeyen Batılı güçlere, bir yönüyle de başta

Çin'in gerçekleştirdiği muazzam ekonomik büyümenin arkasında binlerce yıllık bir tarih ve incelikli bir kültür var. Çin sanatının en çarpıcı görünümlerinden biri, darama ve müzikal tiyatro formu olarak Çin Operası.

Çin olmak üzere gelişmekte olan ülkelere bağlı. Dünya ya sonsuz bir kaosa ve şiddete sürüklenecek ya da ekonomik, sosyal, ekolojik bakımdan dengeli ve sürdürülebilir bir hayata kavuşacak. Çin, bu bakımdan hayati bir rol üstleniyor. 1990'lı yıllardan itibaren gerçekleştirdiği muazzam ekonomik büyüme, yeni düzenin maddi temelini oluşturuyor ve gelişmekte olan ülkeler için örnek teşkil ediyor. Ama bu yetmiyor; bu başarıların hem ülke içinde hem ülkeler arasında gelir dağılımını dengeleyici, hakkaniyete dayalı ilişkilerin geliştirilmesiyle; insan haklarına ve barışa açık evrensel değerlerin hakim kılınmasıyla taçlanması gerekiyor.

Çin'in başkenti Pekin'de 720 bin metrekarelik bir alana yayılan ''Yasak Şehir'', Ming Hanedanlığı döneminde, 1406-1420 yılları arasında inşa edilmiş. İmparatorluk döneminden kalan "Yasak Şehir", ülkedeki saraylar arasında en bilineni.

Çin'in kendi içinde yoksulluğa karşı sürdürdüğü mücadele buna örnek olabilir. Çin'de görüştüğümüz yetkililer bu mücadeleyi övünçle anlatıyor. Mücadelenin başladığı 1990'lı yıllarda Çin'de yoksul sayısı 800 milyonu bulurken, bugün bu sayı 20 milyona indirilmiş durumda. Şimdi hem o 20 milyonu yoksulluktan kurtarmak, hem de gelir dağılımının daha adil bir model çerçevesinde geliştirmek gerekiyor.

Çin'i yönetenler sorunların, çarelerin ve çaresizliklerin farkında. Kalıcı bir başarının, yeni türden uluslararası ilişkiler kurmaya, bu başarıya başka ülkeleri ve halkları da ortak etmeye bağlı olduğunun bilincindeler. Bugüne dek Batı'nın sürdürdüğü tarzda bağımlılık ilişkilerine dayalı yeni bir sistemin uzun vadede Çin'e bir yarar sağlamayacağı açık. Ayrıca, ABD'nin ısrarla devam ettirdiği Çin'in büyümesini baltalama politikalarını boşa çıkarmak için de başka ülkelere ihtiyacı var. Başka ülkelerdeki dev yatırımlarına ve bir süredir hayata geçirmeye çalıştığı Yeni İpek Yolu projesine, onlarca ülkeyi birbirine bağlayacak bu muazzam zenginleşme ağını hayata geçirmek için gösterdiği tutkulu çabalara bakılırsa, Çin, Batı'nın izlediğinden farklı yeni bir yol izliyor.

Belirtmek gerekir ki, daha çok ekonomik başarılarından dolayı olsa da, pek çok bakımdan Çin bugün dünyanın en heyecan verici ülkesi. Sömürgeciliğin girdabında savaşlar ve işgallerle beli bükülmüş, yoksulluktan kırılan bir ülkenin, yarım yüzyıl içinde gerçekleştirdiği büyük ekonomik patlama ve "dünyanın yeni süper gücü olma olasılığı, evrensel ilgi, hayranlık ve kıskançlık, hatta korku" uyandırıyor. Çin'e yönelen ilgi, şaşkınlık verici bu ekonomik başarı-

nın ve 50 yıllık "büyük ileri atılım"ın ardında, çok zengin bir tarih ve kültür birikimini de keşfediyor. Kökleri en az beş bin yıl öncesine dayanan zengin bir tarihin ve incelikli bir kültürün öyküsünü buluyor. Dünya, ekonomik büyümeye duyduğu hayranlığın yanı sıra, bir zamanlar göz kamaştıran Çin mimarisinin, sanatının, şiirinin, felsefesinin; porselenlerinin ve çayının, yumuşak ipeğinin ve ipekten daha ünlü "Çin sabrı"nın büyüsüne bir kez daha kapılıyor.

O yüzden ziyaretçisi çoktur Çin'in. Dünyanın dört bir yanından insanlar akıyor buraya. Pekin'de Yasak Şehir'de ya da insanın yapı inşa etme hayalinin sınırlarını zorlayan Büyük Sed'din gölgesinde göğün oğullarının görkemli çabalarına tanık oluyor. Binlerce yıl mal ve zenginlikle beraber kültür ve fikirleri de taşıyan İpek Yolu, şimdi Şian'dan itibaren tarihe açılıyor; yolcular bambaşka bir geçmişin hikâyesini dinliyor; beş bin yıllık uygarlığa hayat veren Sarı Nehir'in kıyılarında geziniyorlar. Gobi ya da Taklamakan çöllerinde, Tibet platosunda, Yunnan gibi yeryüzü cennetlerinde dolaşıyor, ışığın ve sesin girdabında yüzen Şanghay ya da Şiamen gibi şehirlerde kayboluyorlar.

Çin Halk Cumhuriyeti, ziyaretçisine sadece eşsiz bir uygarlığın ve zengin bir geçmişin anıtsal eserlerini sunmakla kalmıyor; sayısız dil ve kültürü yaşatan ve özgünlüklerini her nasılsa korumuş halkların, toplulukların rüyalarına da ortak ediyor. İsteyene dünyanın en güzel tatil olanaklarını, bir hayat boyu unutulmayacak serüven fırsatlarını da vaat ediyor.

Yapımına milattan önceki dönemlerde başlanan, bir ucu çöle diğer ucu okyanusa uzanan, dağlar, nehirler aşan Çin Seddi, insanın hayal sınırlarını zorlayan bir yapı. Sed, Pekin'in kuzeyinden geçip Çin'in kuzeybatısı boyunca binlerce kilometre uzanıyor (en üstte).

Yunnan Eyaleti, Çin ekonomisinin başlıca merkezlerinden biri. Ama aynı zamanda hem kültürel, hem de ekolojik bakımdan eşsiz. Geleneksel hayat tarzlarını, giyim kuşamları, kültürleriyle Çin'in etnik çeşitliliğini renklendiren toplulukların en yoğun yaşadığı eyalet burası. Başkenti Kunming'de bu etnik toplulukların kültürlerinin tanıtıldığı muazzam bir park var (üstte).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkenti Pekin, Şanghay'dan sonra ülkenin en kalabalık şehri. Ekonomik kalkınmanın boyutları en çok burada hissediliyor. Pekin'in geçmişte kalan görkemini Çienmın Caddesi yaşatıyor. Kemerli dev bir kapıdan girilen cadde tümüyle yayalara açık (sağda en üstte).

Çin Halk Cumhuriyeti, Mao'ya çok şey borçlu. Mao, sömürgeleştirme, savaşlar ve kıtlıklarla kırılan ülkeyi, 1949'da gerçekleştirilen devrimle yepyeni bir yola soktu (sağda üstte).

ASLANKÖY
TOROSLARDA LUVİ İZLERİ

LUVİLER, BU TOPRAKLARDAKİ BİRÇOK İSMİN, SÖYLENCENİN, İŞ YAPIŞ ŞEKLİNİN KAYNAKLARINDAN... ANADOLU'DAKİ GEÇMİŞ DİLLER MOZAİĞİNİN ÇATISI LUVİCE ÜZERİNE KURULU. KADİM BÖLGENİN BATI UYGARLIĞIYLA İLİŞKİSİNDE DE LUVİ ETKİSİ AÇIKÇA GÖRÜLMEKTE. TÜRKİYE'NİN EN ÖNEMLİ YAZARLARINDAN OSMAN ŞAHİN, DOĞDUĞU TOROSLARIN SÖYLENCELERİNDE VE ANADOLU'DA KULLANILAN KELİMELER ÜZERİNDEN LUVİ DİLİNİN İZLERİNİ ARADI.

yazı: OSMAN ŞAHİN
fotoğraflar: BUKET ŞAHİN

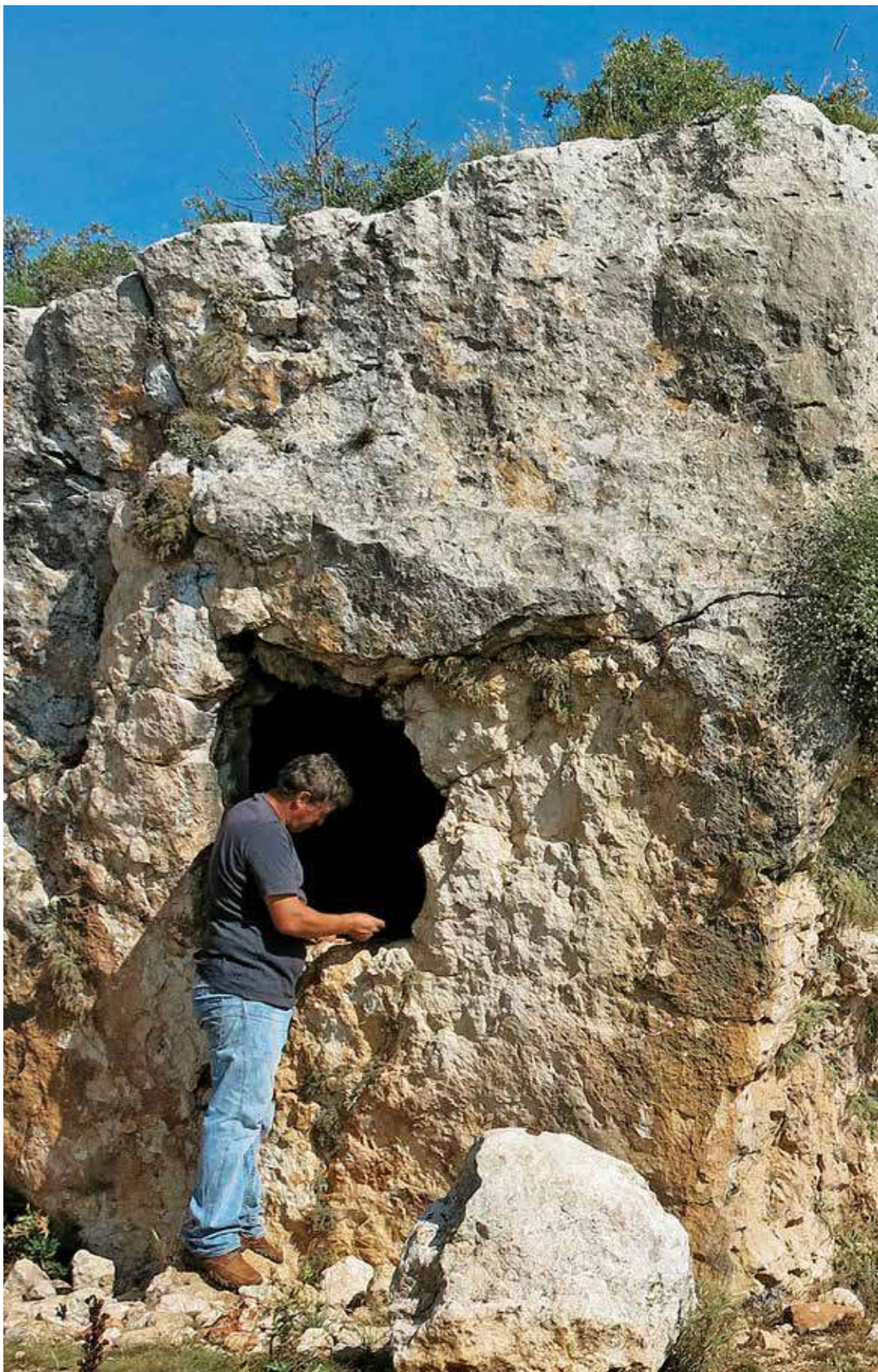

Aslanköy halkının "Ambarlıtaş" adını verdiği bölgede, Osman Şahin ve Aslanköylü arkeolog Kadir Yanık nekropol yolu civarını araştırıyor. Bu bölgede kaya mezarlarıyla birlikte beş yüze yakın doğal mezar var.

ÇOCUKLUĞUMUN Toros'unda, bin 500 metre yüksekliğindeki Aslanköy'de, yazları dev bir hortum çıkar, devasa ağaçları kökünden söker, harmanları sapı samanı, buğdayıyla söker savururdu. Devasa hortumda yer gök inler, yeryüzüyle gökyüzü birbirine karışır, simsiyah olurdu. Köyümüzün yaşlıları, topraktan çıkan bu felakete evran çıkıyor, derdi. Evran, yeryüzünün hâkimi dev bir yılanın adıdır. Göklerin hakimineyse pelikuni kuşu denirdi. Gökte yuva yapan, gökte yumurtlayan dev pelikuni kuşu... Bu öyküyü, yıllar önce, çok saygı duyduğum, yüce insan sayın Prof. İsmet Zeki Eyüboğlu'na anlatmıştım. Hoca dinledikten sonra durup "bu, yeryüzünün hâkimi Evran ile gökyüzünün hâkimi Fırtına Tanrısı Pelikuni kuşunun kapışması, Anadolu'da anlatılan, yeryüzünün en eski öykülerinden biri" demişti.

Öykümüz Hatti kökenlidir. Anadolu'nun bu en eski öyküsünden doğan illuyanka miti, bin yıllar sonra Helen mitolojisindeki Zeus ile Tuphon, Apollo, Python, Medusa, Herakles üzerinden Hristiyan inancındaki St. George ile ejderha arasındaki öykülere taşınacaktır.

Fırtına tanrısı, Luvicede Tarhund, Hititlerde Tarhuna, Hattilerde ise Taru'dur. Tarhund, Luvice fetheden demektir. Luvilerin güneş tanrısı Tiwat iken Hititlerin erkek güneş tanrısı İstanus'tur. Purillaya şenliği, dünyanın en eski Luvi ve Hitit şenliklerinden biriydi. Purillaya adı, Hatti diline aittir; toprak ve dünya anlamına gelir. Günümüzdeki adı bahar bayramıdır. Toprağın uyandığı, yeşerdiği bu bayramın daha geç zamanlardaki adı da Hıdrellez ya da Nevruz bayramıdır.

Kilikya adı Luvicedir ve kireçtaşı demektir. Toroslarda, toprak altında henüz taşlaşmamış, adına kovuktaşı denilen, sonradan sertleşen doğal taşlardır. Luviya topraklarında bulunan çakmaktaşı güneşe tutulduğunda güneşin ışığını yansıtır. Bu yüzden Luvilere ışık insanları denilir. Luviler taş ustasıdırlar. Tarihteki ilk mağara taş evlerini oyan, kuran onlardır. Aslanköy'ün karşısındaki Şaymana Dağı'nın adı Luvice swana'dan gelir. Yüksekliği 15 metre, ağız genişliği 52 metre olan Şaymana Mağarası, dağ tanrısının gözü olarak, pagan kültürler zamanında tapım görmüştür, öyküsü olan bir mağaradır. Aslanköy'ün hemen üstünde, bin 950 metredeki Yaylacık Dağı'nın doğuya bakan doruğunda, Luvilerden kalma bir güneşe tapım yeri vardır. Yine yöre halkının Ambarlıtaş dediği yörede, kaya mezarlarıyla beş yüze yakın doğal mezar bulunur.

Luviler, Anadolu'nun pek çok yerinde, özellikle Toroslarda çiftçilik, dağlarda çobanlık ve taş işçiliği yapmış; siyez buğdayı ve yeşil mercimek yetiştirmiştir. Luvilere, Anadolu'nun ilk Yörükleri de diyebiliriz. Siyez buğdayını ilk eken, biçenler Luvi tarımcılarıdır. Çocukluğumda Aslanköy'de ve çevre köylerde üç gün süren köy düğünleri olurdu. Düğünlerde gelinlerin başına takılan duvak Kibele tapımından gelmiştir; en önemlisi gelini üç gün sonra getirirler, müthiş kalabalık olur, tam damadın evinin eşiğinde gelindiği zaman gelinin ayakkabısının içine düğü-

Eski adı Efrenk olan Aslanköy, Orta Toroslarda bin 450 metre yükseklikte kurulmuş bir köy. Batısında Sertavul Geçidi, doğusunda Gülek Boğazı yer alıyor.

nü yöneten baş ana tarafından birer avuç buğday konulur, berekettir. Bu alışkanlık da Luvi ve Hitit kültüründen geliyor; halen devam etmekte....

ANADOLU'NUN DİLİ LUVİCE

Akraba iki dil olan Luvice ve Hititçe, İÖ 2. binyıl sonlarıyla 1. binyıl başlarında Küçük Asya topraklarında konuşuluyordu. Antik çağda Karya olarak bilinen topraklarda kullanılan assa, mn, wanda, wana ses ekleri taşıyan pek çok Luvice yer adı var. İ.Ö. 1. binyılda Helen kent isimlerinde kullanılan sos, nthos seslerinin, Luvice ss ve nd sesleri olduğu biliniyor. Karya'da Lasos, Mylasa, Halikarnassos, Alabanda, Alinda, Myndos, Amnistos gibi pek çok Luvice sesler bulunuyor.

Karya'yı yıllarca yöneten Hekatemnos Hanedanı'nın; Samos doğumlu matematikçi Pisagor'un babası Mnesarkhos'un; Miloslu geometrici Thales'in babası Examyes'in adları da Helence değil Luvice.

İ.Ö. 2. binyıl Anadolu'sunun kuzeybatısında yer alan ünlü Truva kenti, özünde bir Luvi-Hitit kenti. Asıl adı, Truva değil, Luvice Wilusa. İ.Ö. 1. binyılda, Batı Anadolu'da Hitit ve Luvi etkisi azalınca yerine gelen Helen uygarlığını etkileyen, parlak bir uygarlık kuran Lidyalıların, Luvi kültürünün bir parçası olduğunu da yineleyelim.

Diğer yandan Sümer, Akad, Babil ve Asur'dan gelen Mezopotamya kültürü, Anadolu'nun kadim kültürüyle harmanlanmış, Hatti, Hitit, Luvi ve Hurrilerle birlikte oluşan yeni birleşim, Luvilerin aktarımıyla Lidya ve Karyalılar aracılığıyla Ege Deniz'ini aşarak çağdaş batı kültürünün oluşmasında temel olmuş. Luvi diliyle aynı kökten gelen

Aslanköy girişinde, bin 950 metre yükseklikte, son yıllarda yamaç paraşütü yapılan Yaylacık Tepesi... Bölge dağları sedirler, çamlar ve ardıçlarla yüklüdür (üstte).

Ambarlıtaş yolunda, üstünde Luvice yazılar olan bir taş mezar... Akraba iki dil olan Luvice ve Hititçe, İÖ 2. binyıl sonlarıyla 1. binyıl başlarında Küçük Asya topraklarında konuşuluyordu (sağda).

Anadolu dillerinin, Hint-Avrupa dilleriyle ilgisi yok. Anadolu dili, Hititçeden önce Luviceye daha yakın. Son yıllarda çözülen Karya dilinin de Luviceye yakın olduğu anlaşıldı. Luvice anni, Hititçe anna, çiviyazılı Luvice'de annara, Hititçe'de inannara (güçlü-yiğit) anlamında. Çivi yazılı Luvice'de hapa akarsu demek. Hapa adı günümüz Toroslarında, Aslanköy'de hâlâ kullanılmakta. Aslanköy'ün ağıtçılarından, öyküsünü yazdığım Kara Hapa bunlardan biri. Anadolu'daki tanrı adları da Luvice. Luvice ve Hititçe, "arma", Ay tanrısının adıdır. Anadolu'nun ilk ana tanrıçası yani kadın ananın ilk adı, Ma. Ma, doğanın yaratıcısı. Ma sesi, yeryüzü insanlığının ilk tanrısı…

Karatepelilerin, Torosların Anası diye andığı Halet Çambel'in öğrencisi, arkeolog Kadir Yanık, hocasını bir gün bizim Aslanköy'e getirir. Anadolu'da yaşamak, Anadolu'yu sevmek gerek diyen Çambel için İstanbul Üniversitesi'nde 14 Ocak 2014 tarihinde yapılan cenaze töreninde "o sizler için bilimciydi, arkeologdu, eğitmendi ancak o bizim Karatepelilerin, Torosların anasıydı" dendi ardından… İsviçreli jeo-arkeolog Eberhard Zangger, Luviler ve Troya Savaşı adlı yapıtında, Luvilerin Hattilerden önce Anadolu'da ileri, yüksek bir kültüre sahip olduklarını belirtir. Hitit başkenti Hattuşa'da bulunan yazılı bir tablette, Luvi dilini konuşan halktan uzun uzun söz eder. Luvilerin yaşadıkları bölgeye Luviya derler.

Anadolu'nun kadim ulusu Luvi dilinin çözülmesi bozkır kültür uygarlığının Anadolu'ya Mezopotamya veya Yunan yarımadasından değil, tam tersine Anadolu'dan güneye ve batıya doğru yayıldığı tezini güçlendirmiştir. Luvi diliyle yazılan Hitit hiyeroglif yazısı H.T. Bossert'in katkılarıyla 1946 yılında çözülmeye başlanmış ve çözülme çalışması tam anlamıyla 1960'ta Emmanuel Laroche tarafından tamamlanmış olduğundan yer ve ilah adlarına ilişkin olarak Batı'da bu tarihten önceki etimolojik açıklama getiren yazılar geçerliğini yitirmeye başlamıştır. Makedonyalı İskender döneminde Anadolu'nun Luvi ve Hitit kökenli adları Helenleştirilmeye çalışılmışsa da esas yapılarını korumuşlardır. Anadolu ve Trakya'daki Yunanca yer adlarının büyük kısmı Luvi dilindeki adlarından

Aslanköylülerin "dağın gözü" dedikleri Şaymana Mağarası'nın sol yamacında, stratejik Kalegediği Zirvesi görülüyor. Bu bölge antik kaleleri, stratejik Dümbelek Boğazı ile antik dönem kervanlarının göç yollarının üzerindeydi (üstte).

Yaylacık Tepesi'nde yaklaşık iki bin metre yükseklikteki bu küçük mağaranın tapım gördüğü düşünülüyor (sağda).

türetilmiştir. Antik Yunanca olarak dayatılan pek çok sözcük (dram, drama, tiyatro, komedya, tragedya) Luvi kökenlidir. Hint-Avrupa dili konuşanların, Avrupa'ya Batı Asya'dan geldikleri savı doğrudur. Ege'nin Helen öncesi kökeninin Anadolu uygarlığı olduğu açık. Luvi dilinin Anadolu'nun en gelişmiş kadim dillerinden olduğu da…

Latin harfleri adıyla bilinen harflerin de gerçek yurdudur Anadolu; Hatti, Hitit ve Luvi uygarlıklarının yarattıkları ilk harfler, sesli sessiz harflerin, yüzlerce çivi yazılarının anayurdu. Sesli harflerin ilk dördünü (a, e, i, u) Hattiler bulmuştur. Luvicenin sesli harfleri ise a, u ve i'dir. Luvice sessiz harfler ise p, t, k, b, d, g, z, s, n, ç, m, l, r, w, y'dir. Hitit kralı Muwatalli'nin adı Luvicedir. Muwa, öz ve güç demektir. Alamuvva, Mızramuwa gibi pek çok örnekleri vardır. Rus bilgin İlya Yakuboviç, Anadolu dillerinin Hititçeden çok Luviceye yakın ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Hitit ve Luvi alfabesinin batıya götürüldüğü yer Antakya'dır. Binlerce yıl önce Asi Nehri'nin Akdeniz'e karıştığı yerde Almira İskelesi vardı. Değerli aydın, şair ve mimar dostum Cengiz Bektaş'tan öğrendiğim, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden Prof. Dr. Johannes Nolle yıllar önce Almira iskelesinde yaptığı kazılar sonucu öğrendiği bilgileri tüm dünya ve Türk yetkililerle şöyle paylaşmakta: "Finikeliler, ticaret için Almira antik limanından kereste, gemi ve yelkenli direği, keçe, yün, siyez buğdayı, mercimekle küpler dolusu zeytinyağı alıp günümüz İtalya, İspanya ve Yunanistan'a götürürler. Antakyalılar, sattıkları malların dökümünü deri ve tahtaların üstüne Hititçe ve Luvice yazar. Fenikeliler bu yazıları Avrupa'ya taşır. Ticaret geliştikçe bu harfler, limanlar üstünden Avrupa'ya yayılır ve zaman içinde Latin harfleri diye anılır. Hitit, Luvi ve Pala dillerindeki sesli harflerin dizin sayısı sekizdir. Aradan yüzlerce, binlerce yıl geçmiştir.

ANADOLU'NUN DİP KÜLTÜRÜ

Luviler, avcılık, toplayıcılık, göçebelik ve çobanlık yapar, tarlaların çevresine iri taşlardan sınır taşları dizerdi. Koyun ve keçilerin kulak arkalarını kızgın demirle dağlayıp yakarlardı. Bu gelenek, günümüz Aslanköy Yörüklerinde bugün de sürmekte. Kartal, şahin, doğan ve atmaca gibi avcı kuşlar, Luvi avcılık döneminin simgelerindendi.

Devasa mağaralar, gök tanrı kültüründen gelmeydi. O mağaralar dağ tanrısının gözü olarak kabul edilirdi. Ulu, yüksek ağaçlar kutsallaştırılmıştı. Gökyüzüyle yeryüzünü maddi bir varlık olarak gördükleri için yeryüzüyle gökyüzünde büyük ulu güçlerin yaşadıklarına inanılırdı.

Güneş, ay, yıldırım, yıldız, rüzgâr, fırtına gibi inançları gök tanrı kültüyle ilişkiliydi. Güneş üstüne ant içerler, güneşin ayın kötü ruhlarla çarpıştıklarına inanırlardı. Güneşin, ayın kötü ruhlardan arınmaları için bağırıp çağırır, davul çalarlardı. Aynı gelenek, günümüz Toroslarında sürüyor.

Tüm bu bulgular gösteriyor ki Luvice, Hint-Avrupa dillerinden çok daha eski. Hitit hiyeroglifleri aslında, Luvi hiyeroglifi. Yüzlerce hiyeroglif, Luvice yazılmış tarihsel anıtlar, Hitit merkezlerinde bile Luvilere ait. Hitit resmi metinlerinde sıklıkla Luvice kelimelere rastlanması, Anadolu hiyeroglifle yazılmış kraliyet kararnamelerinde Luvicenin tek dil olarak kullanılması da bunun kanıtı. Çivi yazılı Luvice hiyerogliflerin tamamı İ.Ö. 1600'lü yıllardan beri ayakta ve tarihe tanıklık ediyor.

Yaylacık Tepesi üzerindeki nekropol alanında büyük bir doğal taş var. Bu taş çevresinde insan eliyle açılmış yaklaşık 100 tane küçük çukurun ölü gömme ritüellerinde kullanıldığı düşünülüyor (üstte)).

Mineral, doğal taş ve maden zengini Aslanköy'de, Luvilerden bu yana kutsal tören ve tarım aletlerinde çakmaktaşı ve kargatuzu kullanılıyor (solda).

Manhattan
SİMGELER ORMANI

East Village, eskiden Polonyalı, Ukraynalı ve Yahudi göçmenlerin yaşadığı bir yerdi. 1960'ların sonlarında sanatçı, öğrenci ve hippilerin buraya yerleşmesiyle popülerliğini artırdı. Bugün de çok kültürlü yapısı, hareketli gece hayatı, sanat ve performans mekânlarıyla ünlü bir bölge.

Manhattan; dünyanın en çok ziyaret edilen, en zengin sokakların, şatafatlı mağazaların, büyük parkların, özgün müzelerin toprağı; en erişilmez ünlülerin, yetenekli sanatçıların, yalancı politikacıların, zengin işadamlarının ve en ünlü masal kahramanlarının yaşadığı bir yer. Diğer yandan yoksulların, bağımlıların, insanlığını yitirmiş nice kötü ruhların da yurdu. Manhattan yüz yüzlü bir kent ve bu kentlerin hepsi birbirini çok iyi bilir...

yazı: BUKET ŞAHİN / fotoğraflar: MUSTAFA ÖNDER

Adanın Downtown yani aşağı şehir olarak adlandırılan bölgesi New York'un finans merkezi konumunda. Burası sayısız banka, Wall Street, etkileyici gökdelenler ve kurumsal prestijle ilişkilendirilir. Downtown'da yürürken etrafınızın devasa duvarlarla çevrili olduğunu hissedersiniz. Tüm bu bina karmaşasının aksine, aşağı şehrin nehir kıyısında birçok park bulunur; sakin ve güzel manzaralar eşliğinde yürüyüş yapılabilir.

ONE WAY
STOP

Times Meydanı, yirmi dört saat boyunca uyumayan Manhattan'da akan zamanı en iyi anlayacağınız yerdir. Adını New York Times gazetesi binasından alan bu meydan, neonların durmaksızın ışıltılarla yandığı, dünyanın en büyük reklam panolarının yan yana dizildiği, en pahalı markaların sıraya girdiği, Broadway ışıklarının yirmi dört saat yanıp söndüğü Amerikan kapitalizmi ve kültür emperyalizminin pazarlandığı ana sahnedir. Bu sahne gerçek kahramanların yanında Batman, Mickey Mouse, King Kong, Örümcek Adam gibi masal kahramanların da mekânıdır.

seeing
yorksightseeing.com

Sanatçı Sergio Furnari'nin Gökdelen'de Öğle Yemeği isimli demirden heykelleri, 1932 yılında fotoğrafçı Charles C. Ebbets'in Rockefeller Center'ın inşası sırasında çektiği bir fotoğraftan ilham alınarak yapıldı. Fotoğraftaki 11 işçi, inşaatın 69'uncu katında, yaklaşık 256 metre yükseklikte, altı tamamen boşlukta bir demir kirişin üzerine oturmuş, ayaklarını boşlukta sallayarak rahatça yemeklerini yerken görülür. Manhattan'ın inşa sürecini en iyi anlatan fotoğraf, bugün Amerika'nın Kahramanlarına Bir Övgü isimli bu sanatsal yerleştirmede yaşıyor.

HENÜZ YİRMİLİ YAŞLARDA göç ettiğim, yirmi yıl yaşadığım Manhattan'a dair söyleyeceğim o kadar çok şey var ki... Bu küçücük ada hakkında anlatılacak her şey aslında Amerika için de geçerlidir. Çünkü Amerika dünyanın dört bir yanında; dünyanın denizinde toprağında, kültüründe ekonomisinde, savaşında barışında, kederinde eğlencesinde... Şair Sunay Akın, geçen yılki New York ziyaretinde, misafir defterime şu şiiri yazmıştı: "Evinin penceresinden Manhattan görülüyor, bir uçtan öbür uca... Yaşadığımız şu yıllarda tüm dünya ülkeleri bir anahtar deliği!... Hepsinin de bir anahtarı var: Amerika! Manhattan bir anahtar gibi uzanıyor pencerenin önünde... Gökdelenler sanki her kapıyı sahibiymiş gibi açıp giden anahtarın dişlerine benziyor. Evet; Manhattan bu; tüm dünyanın anahtarı... Oysa, bizim istediğimiz kilitsiz, özgür bir dünya!.."

Evet, Manhattan, dünyanın anahtarı, ama küçücük bir anahtar. Öyle ki uzunluğu sadece 21,6, genişliğiyse 3,7 kilometre. Oysa içinde bulunduğu New York eyaletini bir uçtan bir uca geçmek için 530 kilometre yol gitmek gerekiyor. Bu eyaletin en büyük şehri New York City, eyalet içindeki 62 şehirden en büyüğü. Manhattan Adası, New York City'nin Brooklyn, Queens, Bronx ve Staten Adası ile birlikte beş bölgesinden biri. Bu küçücük adada 1,6 milyonu aşkın insan yaşıyor; New York City'de 9, tüm eyalette 20 milyondan fazlası... Ada üç bölüme ayrılıyor: aşağı şehir (downtown), orta şehir (midtown) ve yukarı şehir (uptown). Manhattan'ı enlemesine bölen sokaklar (street) doğu-batı yönünde, boylamasına bölen caddeler ise (avenue) kuzey-güney yönünde trafiğe akar. Uzunluğu yüz katı geçen yüzlerce gökdelen cenneti bu ada bir toplu ulaşım mucizesidir. Otopark sorunu yüzünden, adaya çalışmak için gelen herkes otobüs, tren, feribot veya metro gibi toplu ulaşım araçlarını kullanır.

KÜLTÜR MABEDİ

Manhattan, eski zamanlardaki söylenişiyle Mana hata yani adanın gerçek sahibi Lenape Kızılderililerin dilinde birçok tepeden oluşan ada, koca bir sahnedir aslında. Bu sahneyi anlatmaya Times Meydanı'ndan başlamak en doğrusu. Times Meydanı, kentte akan zamanı en iyi anlayacağınız yerdir. Tıpkı Tanpınar'ın dediği gibi, burada "saatin kendisi mekân, yürüyüşü zaman, ayarı insandır, ayar saniyenin peşinde koşmaktır..." Adını New York Times gazetesi binasından alan bu meydan, neonların yirmi dört saat boyunca ışıldadığı, dünyanın

en büyük reklam panolarının yan yana dizildiği, en pahalı markaların sıraya girdiği, Broadway ışıklarının durmamacasına yanıp söndüğü Amerikan kapitalizmi ve kültür emperyalizminin pazarlandığı ana sahnedir. Her büyük hikâyedeki gibi Times Meydanı'nınkinde de büyük inişler ve çıkışlar yaşandı. 1970 ve 80'lerde artan uyuşturucu satışı, fuhuş, pornografi gibi nedenlerle hem şehir sakinleri hem de turistler bölgede tehdit altındaydı. Uzun süren uğraşlar sonucunda Times Meydanı bugün tarihinin en "parlak" zamanlarını yaşıyor. Bu pazarlama sahnesinin hemen çeperindeki Broadway müzikalleri de yıllarca kapalı gişe oynayan, milyonlarca izleyiciye ulaşan Aslan Kral, Alaaddin'in Lambası ve Operadaki Hayalet gibi müzikallere ev sahipliği yaptı. Günümüzde Broadway tiyatro bölgesi yine eğlencenin merkezi...

Sadece tiyatronun değil, Amerikan sinemasının da başaktörüdür Manhattan. Yaşayan dört sinema efsanesinin doğum yeridir; Woody Allen, Oliver Stone, Al Pacino ve Robert De Niro. Ada, Batı Yakasının Hikâyesi'nden doğu yakasına, sessiz sinema döneminden günümüzde çok ses getiren nice filme doğal platform olmuştur. Nice yönetmen ve oyuncunun doğduğu, ilham aldığı, keşfedildiği koca bir beyazperde. Gerçek kahramanların yanında Mickey Mouse, King Kong, Batman, Örümcek Adam gibi masal kahramanların mekânı; ütopik Gotham City yine Manhattan'dan başkası değildir.

Manhattan'daki 14. Sokak, adanın son yıllardaki en gözde mahallesi Chelsea'ye, modern Amerikan sanatı ve bienalinin kalbi Whitney Müzesi'ne, eski bir tren yolundan dönüştürülen hava parkı High Line'a ve sosyal medyanın kalesi Google ile Youtube yönetim ofislerine çıkar. Ortadaki Union Square, nice protestolara sahne olmuş direniş meydanıdır. Bohem sanatçılarla satranç masalarının, birbirinden renkli sokak gösterilerinin buluşma yeridir.

Manhattan Adası bir müze ve kütüphane cennetidir. Seksenden fazla kütüphaneyi bünyesinde barındıran adanın en eski, büyük ve ünlüsü New York Halk Kütüphanesi (NYPL), 1895 yılında eğitim gönüllülerince kurulmuş bir mekân. Tozlu raflarında 50 milyondan fazla kaynak kitap bulunur. NYPL, yaz kış eğlence ve sanat etkinliklerine ev sahipliği yapan Bryant Park'ın içinde yer alıyor. New York şehrinde de Metropolitan Sanat Müzesi, Modern Sanatlar Müzesi (The Met), Matematik Müzesi, Mumya Müzesi, Bilim Müzesi, Coca-Cola Müzesi, Lego Müzesi, Köpek Müzesi, Kızılderili Tarihi

New York'un hatta Amerika tarihinin en önemli limanlarından South Street Sea Port'tan Lower Manhattan manzarası... Aynı ismi taşıyan müze, New York'un liman kenti olarak yükselişinin öyküsünü ve ABD'nin gelişimindeki kritik rolünü anlatmaya adanmış bir kültür kurumu. Müze, etkileşimli sergiler, eğitim ve deneyimler sağlamak için tarihi binaları ve gemileri kullanıyor.

Müzesi, Göçmen Müzesi, Seks Müzesi, Caz Müzesi, KGB-İspiyon Müzesi gibi nice eşsiz ve özgün mekân yaşıyor.

Manhattan'da Central Park yakınlarındaki AMNH (American Museum of National History) yani Amerikan Doğa Tarihi Müzesi adanın en ünlü ve büyük ziyaret noktalarından. Burası 46 sergi salonunda 32 milyondan fazla eserle tam bir yeryüzü müzesi. Central Park kenarında bulunan ve 25 farklı binaya açılan müze kompleksinin 10 giriş kapısı bulunuyor. Yılda 5 milyondan fazla kişinin ziyaret ettiği müzede, denizlerdeki yaşamdan insan biyolojisi ve evrimine, minerallerden değerli taşlara, fosillerden gezegenlere ve Toltek, Maya, İnka gibi uygarlıkların arkeolojik eserlerine kadar merak ettiğiniz her şeyi görebilirsiniz.

MÜZİKLİ GECELER

Sadece sahne sanatlarının ve müzelerin merkezi değil Manhattan; müziğin doğduğu, bestelendiği, çalındığı, pazarlandığı bir ada. Efsaneleşmiş birçok müzisyen ve yorumcunun keşfedildiği, ilham aldığı, doğdukları toprakları uğruna terk ettikleri bir stüdyo âdeta. Diğer yandan, dünyanın dört bir yanından, nice yetenekli sanatçı adayının büyük hayallerle gelip bir yemek fiyatına sokak çalgıcısına dönüştüğü, umutların karardığı bir yer...

Adanın müzikli hikâyelerinin merkezi aranıyorsa yollar Harlem'e çıkar. Yıl 1923, gangster Owen Madden, Harlem'in en meşhur gece kulübünü açar; Pamuk Kulüp yani Cotton Club. 1920'li yıllarda New York gece hayatının kalbi, adanın kuzeyindeki Harlem'de atmaktadır. En seçkin ve popüler gece kulüpleri, zenginlerin ve gangsterlerin boy gösterdiği, Duke Ellington, Cab Calloway gibi efsane cazcıların sahne aldığı anıt mekânlardır. Harlem'in 125. sokağında yer alan Apollo Tiyatrosu'ndaki geleneksel Amatörler Gecesi, yarım asırdır, genç ve yetenekli ses sanatçıları için keşfedilmenin adresi. Müzik kariyerlerine Apollo'da keşfedilip başlayan nice efsane isim var: James Brown, Diana Ross, Dionne Warwick, Marvin Gaye, Stevie Wonder, Aretha Franklin, Mariah Carey, Lauryn Hill, Sarah Vaughan...

Otopark sorunu yüzünden, adaya çalışmak için gelen herkes otobüs, tren, feribot veya metro gibi toplu ulaşım araçlarını kullanır. Toplam 468 istasyonuyla dünyanın bu en geniş metro ağı şehrin en uzak noktalarına kadar ulaşır. Gece gündüz aralıksız çalışan metroda her kesimden insanı görebilirsiniz.

Dünya finans sisteminin merkezi, Manhattan'ın güneyindeki Wall Street isimli bir sokaktır aslında... İsimdeki Wall yani duvar, zamanında buraları işgal eden beyazların, kendilerini Canarsee Kızılderililerinden ayırmak için ördükleri bir setin adıdır. Bugün Wall Street, finans merkezi olduğu kadar binlerce turistin akın ettiği bir ziyaret noktası...

Apollo tiyatrosunda konser verenler arasında da kimler yok ki: Michael Jackson, Marvin Gaye, Elton John, Little Richard, Ella Fitzgerald, Quincy Jones, Chaka Khan, Patti LaBelle, D'Angelo ve yakın tarihte kaybettiğimiz Prince... Günümüzde 125. Sokak'a yolunuz düşerse yeniden açılan Cotton Club'da bir cuma akşamı swing dinletisine gitmeden dönmeyin. Ve tabii, 125. Sokak'taki Caz Müzesi'ni gezmeyi, Abyssinian Kilisesi'nde Mississippi ruhunu yansıtan bir gospel ayinine katılmayı da unutmayın.
1930'lu yıllarda, caz ve blues müzisyenlerinin kullandığı bir tanımdı elma. Turneye gittikleri her kasaba onlar için bir elmaydı; ama Manhattan Büyük Elma'ydı. Amerika'da her eyaletin bir lakabı vardır; New York'un lakabı da Büyük Elma işte bu müzisyenlerden gelir. Blues Kralı B. B. King vefat etti ama 42. Sokak'ta adını taşıyan kulüp yadigâr kalmıştı. Yıllarca her gün önünden geçtiğim, Manhattan'ın meşhur 42. Sokak'taki B. B. King Blues Bar'da her akşam sahnede kralın yetiştirdiği caz ustaları çalar, bu diyardan göçen efsane caz, rock ve blues şarkıcıları adına saygı konserleri düzenlenirdi. Bu bar da geçen sene ranta yenilerek kepenklerini indirmek zorunda kaldı...

BEAT HAREKETİ, MANHATTAN'IN ÇIĞLIĞI

Amerikalı yazar William S. Burroughs, yarattıkları akımı anlatırken "Beat yazarları, değişimin gerçek mimarlarıdır. Beat edebiyat hareketinin sonucu olarak, daha özgür bir Amerika'da yaşıyoruz" der. Gerçekten de öyledir, bir edebiyat hareketi olarak başlayan beat, özgür dünya arzulayan tüm kuşakları etkiledi. İşte beat denince akla gelen muhteşem dörtlü Ginsberg, Burroughs, Kerouac, Cassady'nin tanışma ve yola çıkış noktasıdır Manhattan. 1944 yılında, Manhattan Morningside Heights'taki Columbia Üniversitesi kampüsünde bir grup öğrenci, Rimbaud'un Yeni Görüş ütopyasından yola çıkarak bir edebiyat sohbetinde bir araya gelir: Herbert Huncke, Allen Ginsberg, William S. Burroughs, Lucien Carr ve Jack Kerouac'dan oluşan genç kuşak yazın sevda-

New Yorklular yaz kış her hava koşuluna anında uyum sağlar. West Village, adada alışveriş, yemek ve sanat merkezlerinden. Kalabalığa rağmen samimi bir atmosfere sahip bu mahallede, kaldırımda yürürken karşınıza mayosuyla güneşlenen biri çıkarsa şaşırmayın.

lıları “kavramlar, hedefler ve gelenekler bizi ayırır; yollarsa birleştirir” manifestosuyla yollara düşer.

Doğaçlama, tutkulu diyalog, dışavurumculuk, açık eşcinsellik temalarını vurgulayan Beat kuşağının postmodern Amerikan edebiyatı ve müziğine etkisi yadsınamaz. Manhattan’da doğan akımın kronolojik öyküsü, 20. yüzyılın sancılı tarihinin bir izdüşümüdür. Beat, soğuk savaşın başlangıcı olan 60’lı yıllarda, Amerikan ‘underground’ gençliğinin öncü hareketine dönüşür; müzikten sinemaya, şiirden romana her alanda etkisini gösterir. Bu dönemin öne çıkan müzisyenleri The Doors, Bob Dylan, The Rolling Stones, The Beatles, Pink Floyd gibi gruplar Beat akımının etkisi altında deneysel çıkışlar yapar. Beat takipçileri Budizm, Zen ve meditasyon gibi doğunun mistik karmasını Amerikan yaşamına harmanlayarak yeni bir akım başlatır ve onların çağrısına uyan onbinlerce Amerikan genci doğuya, İstanbul, Marakeş, Paris ve Hindistan gibi uzak bölgelere yola çıkar. Sultanahmet’teki tarihi buluşmaların durağı Pudding Shop adlı kahvedir.

Kent kültürünü anlatırken müzik, edebiyat, sinema, tiyatro, müzeler kadar önemli bir unsur da elbette oranın mutfağı. Manhattan şef savaşlarının yaşandığı bir arena; en leziz etnik tatların piştiği, dünya mutfağının harmanlandığı bir yemek sahnesi… Son dönemde Manhattan’ın en popüler mahallesi, tiyatro bölgesinin hemen yanı başındaki Hell’s Kitchen bu şeflerin gerçek anlamda muharebe meydanı. Sadece bu bölge değil, adanın her köşesinde çok lezzetli yöresel tatlar bulunur, iştah açıcı kokular gelir. Tebeşirle yazılmış kaldırım mönü panoları, pazarlama kampanyaları, dünyanın her kentinin adını taşıyan yerel / etnik restoranlar Manhattan’ın en “leziz” yüzüdür. Adanın her sokağında, her şeyin satıldığı ‘delicatessen’ kısaltması “deli” denen mahalle bakkalları bulunur, çoğu da yirmi dört saat açıktır.

Türk mutfağı da Manhattan’da layıkıyla temsil ediliyor. Bunların en iyileri Adanalı Orhan Yeğen imzasını taşır. 53. Sokak’ta büyük reklamlarla açılan ve aylarca Manhattan paparazzilerini kendine çeken Erzurumlu Nusret ve her sokağında bir pizzacının olduğu adada tüm İtalyan rakiplerini geçerek en iyi pizzacı unvanını yıllarca kaptırmayan Diyarbakırlı Hakkı da Türk lezzetlerini Manhattan’a taşıyanlardan. Yine de beni kahve, suşi ve Thai mutfağı bağımlısı yapan, adanın saklı köşelerindeki ufacık dükkânları tercih ederim.

İYİ, KÖTÜ VE ÇİRKİN

Manhattan’da iyi, kötü ve çirkin garip uyum içinde yaşar. Birinin ayıbı diğerini örter. Manhattan’da polis, patron, avukat, borsacı, politikacı iyidir; evsiz, işsiz, göçmen kötüdür… Bu kötülerden evsizler bugün dünyanın en çok ziyaret edilen, vahşi kapitalizmin neon ışıklı başkenti New York’un en baş sorunu. Manhattan’ın her köşesinde karşınıza çıkan, sokaklarda ve mega kentin yedi kat dehlizlerinde yaşayan evsizler ve yoksulluk sorunu, 1980’li yıllarda, silahlanma bütçesini katlayarak tüm sosyal desteği kesen Reagan hükümetinin kararının sonucu. Evsizler Koalisyonu Kurumu tarafından yayınlanan son rapora göre Manhattan’daki barınma evlerinde kalan evsiz insanların sayısı 2012 - 2019 yılları arasında yüzde 35 arttı.

I Love New York yani New York’u seviyorum, 1977 yılından bu yana New York eyaletinin turizm tanıtımı için kullanılan bir slogan. Bu sloganın kalpli logosu şehrin birçok yerinde tişört, fincan gibi farklı birçok hediyelik eşyada görülüyor.

Sadece evsizler değil, mafya da Manhattan sokaklarının büyük sorunlarından. Daily News'in haberine göre özellikle Brooklyn, Bronx ve Manhattan semtlerinde işlenen cinayetlerin yüzde 49'u çete savaşlarından kaynaklanıyor. Tüm New York şehrinde 375 civarında çete kan döküyor. Bloods (kanlar) en büyük çete. Her semtin çetesi, şehrin karanlık dünyasına tezat renkli isimlere sahip: Chelsea'de Terastaki Çocuklar, Harlem'de Yeşile Müptela, Bronx'ta Goril Taş Mafyası, Quens'te Tanrılar, Haydutlar ve Pezevenkler... Bu çetelerin Manhattan'da olması tesadüf değil çünkü adanın DNA'sında suç ve para iç içe geçer. Manhattan Amerikan mafyasının da doğum yeri. Beş Aile adlı bir mafya örgütlenmesi adanın beş farklı bölgesini ele geçirir. Her bir ailenin üyeleri kanlı çatışmalara kurban gider. Beyazperde bu mücadelede kahramanlar yaratsa da geride

New York'ta insanlar âdeta zamanla yarışır; hele de büyük şirketlerde çalışıyorlarsa... Öyle ki bazen gazete okuyacak vakit bile bulunmaz. Orta Manhattan'daki tarihi Grand Central Tren Terminali ve çevresi, bu devinimin en iyi gözlendiği alışveriş, yemek ve kültür bölgesidir (solda üstte).

Gölleri, koşu parkurları, oyun ve konser alanları, üzerinde herkesin özgürce uzandığı çimleriyle Central Park, New York'un arka bahçesi gibidir. Yılda 40 milyon ziyaretçi çeken park, sadece turistlerin değil New York'luların da rahatlama alanı. Manhattan'ın orta-üst kısmında bulunan park 59. Cadde'den 110. Cadde'ye güney-kuzey doğrultusunda uzanır. Park çok büyük olduğundan görülecek ve giriş yapılacak çok nokta var. Pek çok turist parka Plaza Hotel yakınlarındaki 5. Cadde'ye ait ünlü kapıdan giriyor (solda).

1930'lu yıllarda, caz ve blues müzisyenleri turneye gittikleri her kasabaya elma derdi; onlar için Manhattan Büyük Elma'ydı. Amerika'da her eyaletin bir lakabı vardır; New York'un lakabı Büyük Elma işte bu müzisyenlerden gelir. Bugün de şehrin birçok yerinde caz müzik dinlenebilir, 125. Sokak'ta Caz Müzesi gezilebilir (sağda).

sadece cesetler kalır.

Kötüler ve çirkinlerden bahsettik, sırada iyiler var! Sadece çete ve suç yorgunu Manhattan'ın değil, asıl savaş yorgunu dünyanın iyiliği için çalışan BM Manhattan Adası'nın doğu nehrine bakar. Ana kapısı 46. Sokak ile 1. Cadde'nin köşesinde olan BM binasının arsası Rockefeller sermayesinindir; ters köşesinde Trump Oteli yer alır. Körler sağırlar birbirini ağırlar demenin tam yeridir işte burası! Dünya gündemini değerlendirmek için BM üyesi 186 ülke liderinin her yıl toplandıkları bina, nice liderin tarihi konuşmasına tanık oldu. Kimileri sadece iyiler için konuştu; kimileri kötü ve çirkin bilinen tüm insanlar için. Arafat, Castro, Chavez ve Kirchner'in BM'i kınayarak tarihe geçen konuşmaları da oldu bu binada.

İyilerden bahsetmeye borsacılardan ve bankacılardan devam edelim! Dünya finans sisteminin yönetimi Manhattan'ın güneyindeki Wall Street isimli bir sokakta yapılır. İsimdeki Wall yani duvar, zamanında buraları işgal eden beyazların kendilerini Canarsee Kızılderililerinden ayırmak için ördükleri bir set. Kendisi olmasa da ruhu bugün tüm dünyada dolaşıyor duvarın; zenginle fakiri, adille adaletsizi, masumla suçluyu, doğruyla yalancıyı, özgürle mahpusu, ölenle öldüreni hep paranın ördüğü duvar ayırıyor. Paradan para üreten, güçlü ve zengin olmayı temel amaç haline getiren bu ekonomik sistem sosyal adaletsizliği bir sorun olarak bile görmüyor, aksine doğal sonuç gibi algılıyor.

Manhattan ziyaretçisini ve hatta orada yaşayan herkesi her an şaşırtabilir. Madison Square Park'ın köşesinde, Broadway Caddesi'nde yapılmış bir reklam çekiminden geriye kalan cansız mankenler... Mankenler cansız ama şehir yirmi dört saat canlı...

New York'ta dört mevsim yaşanır; kışın şehir buz tutarken yazın bunaltıcı bir hava hâkimdir. Lower East Side bölgesinde yangın musluğunu açıp serinleyen çocukların görüntüsü Manhattan için alışılmış bir manzara...

Amerika'nın yakın tarihinde yaşanan tüm adaletsiz uygulamaları, Wall Street'te yıllarca çalışmış biri olarak yakından gözlemledim. Sistemin tüm çarpıklıklarını yaşadım. İşletme master'ı yaptığım New York Teknoloji Üniversitesi'nde pazarlama hocamız Dr. Poczter, derse her girişinde "tüm öğrendiklerinizi unutun, her şey pazarlamadır, pazarlama da her şey" derdi. Bu eğitimden geçip Merrill Lynch ve Goldman Sachs gibi firmalarda staj yaptım, çeşitli yatırım bankalarında fon asistanı, analist gibi pozisyonlarda finans endüstrisinin uydurduğu tüm yatırım araçlarıyla haşır neşir oldum. Onca yatırım kâğıdı arasında gerçek olan tek kâğıt vardı, işsiz, evsiz, aç insanlara sözde sosyal yardım adı altında verilen susma payları yani ücretsiz yemek fişleri...

Manhattan, nice efsane sanatçının ilham kaynağı, kaçış veya buluşma adası, doğum veya ölüm yeri, keşfedildiği veya unutulmuşluğa itildiği, yıldızının parladığı veya söndüğü bir platform, bir sahne, bir kitap, bir şarkı... Manhattan, dört mevsim şenliklere ev sahipliği yapan, yaz sinemalarına, mevsimlik panayırlara, konserlere sahne olan, kışın buz patencilerini ısıtan, can dostlarımla buluşma yerim, sabah kahvaltılarımı güvercinlerle paylaştığım Bryant Parkı. Manhattan, Harlem duvarlarında renkli grafitiler, Central Park'ta sonsuz ağaçlar, bedenine bağlanmış yirmi köprü. Manhattan yüz yüzlü bir kent ve bu kentlerin hepsi birbirini çok iyi bilir...

John Bachmann'ın 1874 tarihli New York gravürü.

MAGMA REHBER

GEREKLİ BİLGİLER

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzey doğusunda Atlas Okyanusu kıyısında yer alan New York, adalardan oluşan bir şehir. Bu adaların en önemlisi New York'un merkezi olan Manhattan. Manhattan Adası dışında Bronx, Queens, Brooklyn ve Staten Island New York'u oluşturan bölgeler. Bu bölgelere "5 Boroughs" adı veriliyor. Amerika'daki en yoğun nüfusa sahip New York, bugün 170 ayrı dilin konuşulduğu bir göçmen kenti.

New York'a gidecek Türk vatandaşlarının Amerika vizesi alması gerekiyor. Vize başvurusuyla ilgili detaylı bilgiyi ais.usvisa-info.com/tr-tr/niv/information/niv adresinde bulabilirsiniz.

Kenti ziyaret etmek için en güzel zaman bahar. Yazın sıcaklık genellikle 25-30 derece arasında ama yüzde 60'lara varan nem nedeniyle hava bunaltıcı. Kış ayları çok soğuk ve kar yağışlı. Kışın sıcaklık -3 ila 6 derece arasında değişiyor. Yağmur özellikle bahar aylarında görülüyor.

New York, Türkiye'den yazın 7 saat, kışın 8 saat geride.

New York, Amerika'daki diğer şehirlerle karşılaştırıldığında pek ucuz değil. Özellikle konaklama ve otomobil kiralama fiyatları çok yüksek. Restoran, kafe ve otel gibi yerlerde bahşiş vermek gelenekten çok zorunluluk. Amerika'da günlük hayatta kullanılan uzunluk, ağırlık ve hacim ölçülerinin hemen hepsi Türkiye'den farklı. Sıcaklık birimi olarak santigrat değil, Fahrenheit kullanılıyor.

New York'ta konaklama seçenekleri neredeyse sınırsız. Eğlenceye yakın olmak istiyorsanız Broadway yakınlarındaki otelleri seçebilirsiniz. Tiyatroların bulunduğu bölgede yer alan oteller ağırlıklı olarak tur gruplarına hizmet veriyor. Metropolitan Müzesi, Central Park, Guggenheim Müzesi civarındaki oteller görece pahalı.

Şehir elektriği 110 volt. Prizler Türkiye'den farklı ve iki yassı uçlu. Bu nedenle Türkiye'den götüreceğiniz elektrikli eşyalarınızı ancak bir adaptör yardımıyla kullanabilirsiniz.

ULAŞIM

İstanbul'dan New York'a diret uçuşlar yapıldığı gibi birçok uluslararası hava yolunun Avrupa aktarmalı seferleri de mevcut. New York'a giden uluslararası uçuşların çoğu kent merkezine 24 kilometre mesafedeki John F. Kennedy Havaalanı'na (JFK) iniyor.

New York 24 saat yaşayan bir şehir. Metro ve otobüsler 24 saat çalışıyor. Raylı sistemle yapılan yolculukların toplu taşıma içindeki payı yüzde 77. New York metrosu 1904'ten beri hizmet veriyor ve şehirde dolaşmanın en hızlı yolu. Metro trenleri sayı veya

KADİR ÖZMEN

harflerle belirleniyor. İki saatlik geçerli bilet alabileceğiniz gibi 1 haftalık geçerli kart da alabilirsiniz. New York'ta ilgi alanınıza hitap eden her türlü turu bulmanız mümkün. Gemi turları şehri ve gökdelenleri uzaktan seyretmek için en keyifli yol. Citi Bike sistemi ile bisiklet kiralayarak kenti çok daha ucuza keşfedebilirsiniz. Central, Riverside ve Prospect parkları bisiklet tutkunları için ideal rotalar.

YEMEK

New York restoranları arasındaki çekişme takdire değer. Neredeyse her gün yeni bir mekân açılıyor. Özellikle et restoranları New York mutfak kültürünün en önemli parçası. Akşam yemekleri kent sakinleri için çok özel buluşmaların ya da sosyalleşmenin en iyi yöntemi olarak görüldüğü için önemseniyor. Dünyanın değişik mutfaklarından yemekler yiyebileceğiniz bir yer New York; hatta kimi şehir sakinlerine göre yeryüzünde ne kadar yemek varsa hepsinin pişirildiği kent burası. Kentin değişik bölgelerine yaygın konumdaki binlerce etnik restoran arasından seçim yapmakta zorlanabilirsiniz.

GEZİLECEK YERLER

Manhattan: New York'un ve Manhattan'ın merkezi Times Square. Broadway de Manhattan'da 42. ve 53. caddeler arasında. Empire State, Rockerfeller Binası, Chrysler Building, One World Trade Center gibi ünlü gökdelenlerin hepsi burada. Ayrıca adanın her yanı görülmeye değer mahallelerle dolu. China Town, Canal Caddesi'nden Pell Caddesi'ne ve Americans Ave.'den Bowery'e dek uzanıyor. Little Italy, China Town'nun kuzeyinde bulunan bir İtalyan mahallesi. Greenwich Village ve Chelsea, bohem sanatçıları, galerileri, gece hayatı, şık mağazalarıyla ünlü. Harlem, Amerika'da yaşayan Afrikalıların büyülü semti. Bir zamanlar ticaret merkezi olan Soho, günümüzde moda ve sanat merkezi. Ünlü Central Park'ın yanı sıra Riverside ve Highline parkları da gezi listenizde yer almalı. Dünyanın en geniş sanat koleksiyonu barındıran Metropolitan Museum of Art, MOMA kısa adıyla da anılan The Museum of Modern Art, Doğa Tarihi Müzesi, Solomon R. Guggenheim gibi dünyaca ünlü müzelerin çoğu Manhattan'da yer alıyor.

Brooklyn: Manhattan'ı Brooklyn Adası'na bağlayan Brooklyn Köprüsü; 1883'te açıldığında 479 metre ile dünyanın en uzun ve ilk asma çelik köprüsüydü. Günümüzde Manhattan'dan trene binip köprünün başında inerek burayı yürüyerek geçmek ve sonrasında Brooklyn Bridge Park'tan Manhattan manzarası izlemek en popüler etkinlik. Parkta yaz akşamları sürekli konser, açık hava sineması gibi etkinlikler düzenleniyor. Brookly'in sahili Coney Island'da New York Akvaryumu'nun yanı sıra çok güzel plajlar da var. Buradaki Brighton Beach Little Russia (Küçük Rusya) olarak anılıyor. Kahveleri ve dükkanlarıyla tam Rus bölgesi. Sanat meraklıları için adres Dumbo. Williamsburg ise artık zenginlerin oturduğu, yıldızı sürekli yükselen bir bölge. Şık butikleri, kafe ve restoranlarıyla ünlü.

Özgürlük Anıtı: Özgürlük Adası'na vardığınızda anıta çıkmak için iki seçeneğiniz var. Asansör veya 377 basamaklı merdiven. Taç kısmına çıkmak için önceden rezervasyon yaptırıp ekstra ücret ödemeniz gerekiyor. 1886 yılında yapılan heykel, 225 ton ağırlığında ve 45 metre yüksekliğinde.

Manhattan

Rockefeller Center çatısındaki gözlem terasından Central Park ve Upper Manhattan bölgesine bakış. Adanın en kuzeyindeki yukarı şehrin güney sınırında yer alan Central Park, Amerika'nın peyzajla düzenlenmiş halka açık ilk parkı konumunda. Dünyanın en pahalı metrekare fiyatlarının bulunduğu Manhattan'da, Central Park gibi dünyanın en büyük, güzel, canlı kent parklarından birisinin hayal ve inşa edilmiş olması örnek alınacak bir durum.

DİKEY REKABET

New York, Amerika'daki endüstri devriminin, teknolojideki gelişmelerin görsel estetiğini her daim taşıyan binalarla dolu. Ülkenin ekonomik sistemi gereğinden fazla büyüklük üzerine kurulduğundan gökdelenler de ya daha uzun, ya daha dikkat çekici, ya daha lüks ya da daha fazla alan barındırmak üzere inşa ediliyor. Manhattan sadece ekonominin değil, Amerikan sanat endüstrisinin de en önemli mekânlarını barındırmakta. Murat Germen, Manhattan üzerinden Amerikan kültürünün bir portresini çıkardı.

yazı ve fotoğraflar: MURAT GERMEN

AMERİKA'DA MİMARLIK yüksek lisans eğitimi gördüm. O sıralar bile yani yaklaşık 30 yıl önce, Amerika şimdiye göre daha ilerici, çoğulcu, farklı bir yerdi. Daha sonraki yıllarda çeşitli defalar yine ziyaret ettim, zaman geçtikçe havasını yitiren bu memleketi. 2013 yılından beri gitmiyorum, vizem 2016'da bitti ve yenilemek niyetim de yok. Ne Bush'un, ne Obama'nın ne de Trump'ın Amerika'sı bana heyecan vermedi, vermiyor; özellikle de Trump'ınki şüphesiz. Bu haddini bilmez adam ne yazık ki seçilmeden önce yani Clinton ve Trump arasındaki acımasız, hakaret dolu, iftiraların havada uçuştuğu başkanlık seçim yarışı sırasında, Sloven felsefeci Slavoj Žižek'in bir beyanatına denk geldim. Favorim Trump, diyordu; Hillary Clinton'ı hayli sahte ve antipatik bulsam da yazının sadece başlığını okuduktan sonra az biraz gerildim ve merakla devamını okumaya karar verdim. Kısacası Trump seçilmeli çünkü o zaman gerçek Amerika'yı yakından tanıyacaksınız mealinde bir yaklaşımı vardı felsefecinin. Trump yanıltmadı Žižek'i.

Bu güzel topraklarında yaşadığım ülkenin ve içinde bulunduğu coğrafyanın yani Ortadoğu'nun kesintisiz huzursuzluklara, kötülüklere, mide bulandırıcı oyunlara sahne olmasında Trump'tan önce ve sonraki Amerika Birleşik Devletleri'nin çok büyük dahli var. Her ne kadar "fare dağa küsmüş, dağın haberi olmamış" gibi bir tepki vermek mümkün olacaksa da aşırı tüketim yanlısı ekonomisini zorla ayakta tutabilmek için dünyanın geri kalanını ateşe atmakta beis görmeyen bu ülkeye gerçekten hiç gidesim yok bu aralar. Devamlı başkalarını terörist olarak damgalayıp silah satabilmek için terörü asıl üreten merci olan bu agresif kapitalist eyaletler topluluğu, dünyaya en çok kirli gaz salımı yapan ülke olarak hiçbir küresel iklim antlaşmasına imza atmadan uluslararası nitelikte suç işlemeye devam ediyor.

Tüketimden hazır söz açmışken Amerika'nın en önemli kenti New York şehrine, aslen de Manhattan Adası'na geçiş yapayım. Ciddi soykırıma maruz bırakılan, topraklarından "rezerv yerleşmeler" adı verilen sekizinci sınıf iskân bölgelerine sürülen yerlilerden üç paraya alınan ada şu anda belki de dünyanın en pahalı arazi fiyatlarının ve kiralarının zikredildiği kara parçalarından. Amerikan ekonomik sistemi gereğinden fazla büyüklük, diğer deyişle ifrat ve israf üzerine kurulu. Fallik nesneler oldukları şüphe götürmez gökdelenler ya daha uzun, ya daha dikkat çekici, ya daha lüks ya da daha fazla alan barındırmak üzere inşa ediliyor. Bu binaların inşa sonrası dolup dolmadığıysa genelde üzerinde pek durulan bir konu değil; bu yüzden de gökdelenlerde satılamama veya kiralanamamadan kaynaklanan büyük oranlarda boşluklar olabiliyor. Tevazu, "yettiği kadar"cılık, müşterek davranış biçimleri, insana uygun küçük ölçek, tasarruf kavramları pek bu ülkeye göre değil. Bu savurganlık halini de ne yazık ki dünyanın birçok yerine taşıdılar. Kü-

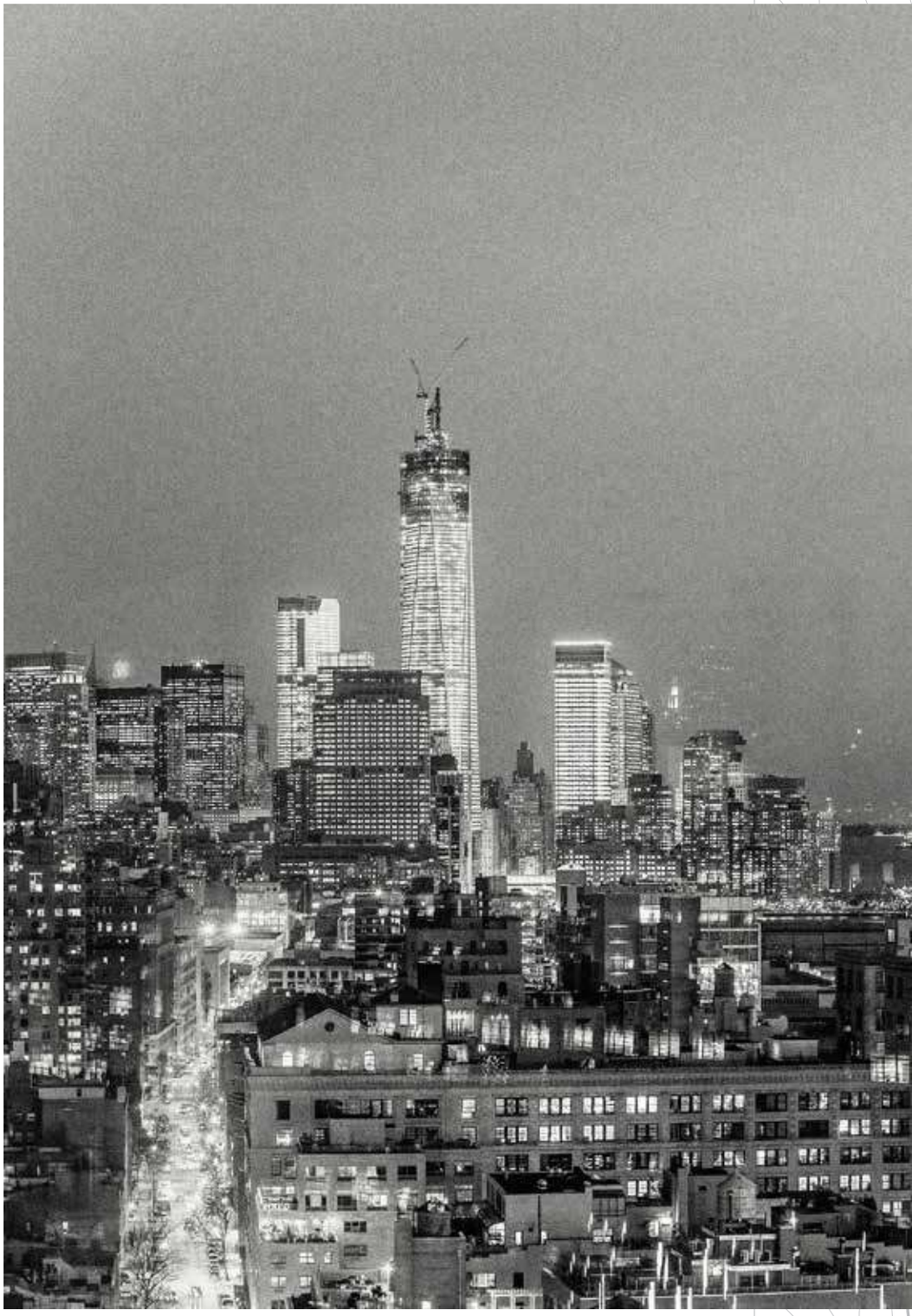

Ada üç bölüme ayrılıyor: aşağı şehir (downtown), orta şehir (midtown) ve yukarı şehir (uptown). Midtown olarak adlandırılan Orta Manhattan'dan alta, yani Lower Manhattan'a doğru bakıldığında görülen bu manzara gelecekte mutlaka değişecek. Yeni projelerin de Manhattan'ın en yüksek binalarından olması planlanıyor.

New York endüstri devriminin, teknolojideki gelişmelerin görsel estetiğini her daim taşıyan binalarla dolu, bu olgu kentin mimarisini, sevseniz de sevmeseniz de özel konuma getirir. Başka işlevlerle yeniden kullanıma sokulan birçok fabrika, antrepo, atölye, tuğla cepheler, metal yangın merdivenleri, Brooklyn - Manhattan - Williamsburg köprüleri gibi mühendislik harikaları bu endüstriyel görsel kimliğin sürdürülmesini sağlıyor.

resel ısınma ve iklim değişikliği aslında tam tersi yönde gitmemizi gerektiriyor.

Yüksek yapılaşmaya genel olarak karşıyım çünkü bireyselleşmeyi, yalnızlaşmayı ve ayrışmayı teşvik eden bir yerleşim şekli olduğunu düşünüyorum. Bununla birlikte Hong Kong, Tokyo, New York gibi arazi fiyatlarının yüksekliği ve boş arsa kıtlığı dolayısıyla yüksek yapılaşmanın kaçınılmaz olduğu mega-kentlerde durum farklı. Bu tür yerleşmelerde gökdelenleşme kentlere karakterlerini veriyor ve mimari bu yapıların günlük yaşama entegre edileceği şekilde tasarlanıyor. Bizdeyse Maslak, Altunizade, Kozyatağı, Kavacık gibi yerlerdeki yüksek yapılar genellikle iş saatleri sırasında kullanılır; sonrasında bu binaların bulunduğu yerler ölü şehir parçalarına dönüşür. Hong Kong, Tokyo, New York gibi şehirlerdeyse gökdelenlerin birçoğu iş saatleri sonrasında da günlük hayatın, hatta gece yaşantısının parçası olacak şekilde tasarlanıp kullanıma sokulur. Gökdelenlerin çatı katlarının bazılarında konumlandırılan ve kamusal ölçekte erişilebilir olan gözlem terasları, bu tür kullanımın olmadığı durumlarda ise sadece müşterilerin erişebildiği lüks lokanta ve/veya gece kulüplerine dönüşüyor. Alt katlarda atrium olarak adlandırılan, hayli yüksek tavanları dolayısıyla gün içinde bolca ışık alan kamusal nitelikteki avlularda kafe / kafeterya / lokanta / pastane gibi gıda hizmetleri sunan veya moda / giyim markalarını barındıran dükkânlarda insan kalabalıklarını gözlemlemek olası. Beslenme ve giyinme gibi iki temel gereksinime hitap eden işlevler dışında kültür-sanata yönelik hizmet veren ticari kuruluşlar da var. Sanat endüstrisi ve onun müze / hediye dükkânı, galeri, müzayede evi, fuar salonu bileşenleri New York'un vazgeçilmezlerinden. Birçok başka metropolde rastlanması imkânsız yükseklikteki fiyatlarla eserlerin satıldığı, sadece belli bir

Manhattan'ı ana karaya bağlayan Brooklyn, Manhattan ve Williamsburg köprüleri birer mühendislik harikası... Yapımına 1869 yılında başlanan ve 1883 yılında tamamlanan Brooklyn Köprüsü East River üzerinden New York şehrini Manhattan Adası'na bağlıyor. Dünyanın ilk çelik halatlı asma köprüsü konumundaki bu yapı, New York'un simgelerinin başında geliyor (sağda).

müşteri profiline hizmet veren lüks ve dünyada benzeri çok olmayan galeriler, gökdelenlerin yerle temas ettiği ve erişimi görece daha kolay olan konumları zaman zaman tercih edebiliyorlar. Daha alçak katlı yapılaşmanın görüldüğü Chelsea semti, Karaköy'de olduğu gibi hipster sayılabilecek bazı gıda mekânları (üçüncü nesil kahveciler, vegan lokantaları, butik tasarım dükkânları vb) ile birlikte "güncel" sanat sergileyen görece genç galerilerin tercih ettiği bir konum olarak öne çıkıyor.

New York bu kadar da eleştirilir mi diyebilirsiniz haklı olarak; bu metropolü bu derece değerli yapan bazı özellikleri irdeleyerek yazıyı olumlu duygularla bitireyim madem. Bu şehir kültür-sanatın dünya başkentlerinden birisi; çağdaş sanat müzesi deyince akla ilk gelen iki müzeden birisi olan MoMa (Modern Sanatlar Müzesi) burada (diğeri Londra'daki Tate Modern). Müzik, tasarım, edebiyat, moda gibi yaratı alanlarında da bu kentin küresel ölçekte hangi konumlarda olduğu açık. Cumhuriyet ilk kurulduğundaki ilerici bazı yaklaşımları saymazsak Türkiye'deki devlet yapılanmaları, daha doğrusu iktidarlar kültür-sanat-tasarımda ilerde olmanın dünyada da ilerde olmak anlamına geldiğini henüz idrak etmiş, kanıksamış, stratejilerinin parçası yapmış değiller ne yazık ki… İktidarlarımızın neredeyse hepsi kültür-sanat alanında üretim yapan kurum ve bireyleri tehdit olarak görme eğiliminde. Sanatçılar, edebiyatçılar, yaratıcı

Yapımı 1930 ile 1939 arasında tamamlanan, Midtown Manhattan'da 48. ve 51. Caddeler arasında yer alan Rockefeller Center çatısındaki gözlem terasından Empire State binası ve Lower Manhattan bölgesinin görüntüsü… Büyük bunalım zamanında inşasına başlanan ve 1931 yılında tamamlanan Empire State binası, 381 metrelik yüksekliğiyle bugün halen New York'un en yüksek dördüncü gökdeleni (solda)…

içerik üreticileri hem karakterlerinden hem de gördükleri eğitimlerden dolayı farklı, ters, muhalif bakmaya alışıktır hatta, "başka türlü bakamazlar" diyebiliriz. Bu kişiler "terakki" olarak görülen ve tarihin önemli kilometre taşlarını oluşturan adımları atar sıklıkla. Bu tür kişileri baskılamak toplumu, kalkınmayı, ülkeyi baskılamak demektir. Dünyada sözü geçen, ileri toplumlar olarak anılan, G7 gibi ekonomik güç üzerinden yapılan sıralamalara giren ülkelere baktığınızda dünyanın en iyi, prestijli kültür-sanat mekânlarının da buralarda olduğunu görürsünüz. Devlet ve sermaye ayrı ayrı ya da bazı durumlarda işbirliği yaparak küresel değer taşıyan sanatçılar, tasarımcılar, edebiyatçılar yaratır; onları marka haline getirir, bu markaları sürdürmekte yardımcı olur ve ne yazık ki küresel ölçekte hep bu insanların esamisi okunur. Türkiye'den maalesef yok denecek kadar az sayıda ismin bu anlamda bir küresel dolaşıma girdiğini görebiliyoruz. Bunun nedeni bir yandan Batı kültürlerinin mevcut hegemonyalarını korumakta ustalık kazanmış olması; diğer yandan Türkiye'deki iktidarların küresel değer yaratmakta beceriksizlik ve isteksizlikleri. Türkiye kültürünün tartışmasız şekilde dünyanın en iyilerinden olduğu sınırlı sayıda konuda bile elimizdeki değeri küresel arenaya çıkarmakta ve orada tutmakta çok zorla-

Amerika'nın en küçük eyaletlerinden New Jersey, Manhattan Adası'na iki tünek ve bir köprüyle bağlanıyor. Ayrıca Hudson Nehri üzerinden feribotla da ulaşmak mümkün. New Jersey'den de, Manhattan'ın silueti ve adaya karakterini veren gökdelenler görülüyor (solda).

nıyoruz. Örneğin birçok komşu ülke mutfağını potasında iyi birleştiren Türk mutfağının yurtdışında hak ettiği takdiri edindiğinden pek emin olamıyorum. Hele çeşitli yiyecek, içecek tarifleri konusunda küresel sahiplenme, patent alma gibi konularda çok zayıfız; aynı icat, yenilik, buluş, yaratıcılık, tasarım alanlarında patentlerimizin olması gerekenden çok daha az olduğu gibi.

Matbaanın bulunması, Rönesans, Endüstri Devrimi gibi dünya tarihinin dönüm noktalarını yaratamamış ve genellikle hayli geriden izleyen bir toplum olarak başta siyasi konular olmak üzere ekonomi, eğitim, sanayi gibi birçok alanda çektiğimiz zorluklar ortada. Amerika çok genç bir ülke olduğu için treni ancak endüstri devrimi istasyonunda yakaladı ama endüstri alanında alınan kararlar ve gidilen doğru yönlerle bu ülke trenden hiçbir zaman inmedi, hatta lokomotife geçtiği zamanlar oldu, oluyor. New York endüstri devriminin, teknolojideki gelişmelerin görsel estetiğini her daim taşıyan binalarla dolu, bu olgu kentin mimarisini, sevseniz de sevmeseniz de özel konuma getirir. Başka işlevlerle yeniden kullanıma sokulan birçok fabrika, antrepo, atölye, tuğla cepheler, metal yangın merdivenleri, Brooklyn - Manhattan - Williamsburg köprüleri gibi mühendislik harikaları, kent siluetinin vazgeçilmezi su

New Jersey eyaletindeki Hoboken tarafından Manhattan'a bakıldığında görülen gökdelen ormanı... New York'un ve Manhattan'ın 541 metre ile en yüksek gökdeleni One World Ticaret Merkezi, dünyanın da en yüksek dördüncü binası konumunda. New York şehrinin en yüksek ikinci binası da yine Manhattan'da inşaatı 2020 yılında tamamlanacak Central Park Kulesi olacak (üstte).

Amerikan ekonomik sistemi gereğinden fazla büyüklük üzerine kurulu; gökdelenler de bunun en önemli simgesi. New York şehrinde inşaatı bitmiş veya planlama aşamasında 150 metre ve üzerinde 310, 300 metre ve üzerinde 18 bina bulunuyor. Bunların yüzde 52'si ofis, yüzde 29'u konut, yüzde 14'ü karma, yüzde 4'ü otel, yüzde 1'i devlet hizmetlerinde kullanılıyor (altta).

kuleleri, metro mekânları vb bu endüstriyel görsel kimliğin sürdürülmesini sağlıyor. Kentlerin kültürlerin portreleri olduğunu düşünmüşümdür hep. Bu yüzden onlarca yıldır yaptığım kentsel içerikli belgeleme ve kurgu işler üretme süreçlerinde, fotoğraflayacağım kente gitmeden önce orayı derinine çalışırım, çekirdekteki karakterinin ne olduğunu anlamak için uğraşırım. Kafama yatan bir sonuca ulaştıktan sonra da hem genel hem de detayda bu hedefe yönelik fotoğraflar çekmek üzere plan yaparım. Dergide gördüğünüz fotoğraflar, büyük çoğunlukla, biraz önce sözünü ettiğim endüstriyel görsel kimliği yansıtmak üzere üretildi ve sonrasında endüstri estetiğine hayli yakışan siyah-beyaz fotoğraflara dönüştürüldü.

Bizdeki diğer ciddi sorun bildiğiniz gibi yeşil alan, orman ve parkların azlığı ki bilindiği üzere mevcut iktidar zaten az olanı da yok etmek konusunda kararlı. New York şehri yerel yönetimleri bu konuda da örnek alınacak bir hamlede bulunmuş ve Central Park gibi dünyanın en büyük, güzel, canlı kent parklarından birisini hayal ve inşa etmiş; üstelik arazi fiyatları bu kadar pahalıyken. Geçen onca zamandan sonra hiçbir belediye çıkıp da Central Park'ı, yeşilini, ağacını para babalarına peşkeş çekmemiş. Bizde muhafazakâr olduğunu öne sürenler hiçbir şeyi muhafaza etmezken ilerici olduğunu öne sürenler kültürlerinin önemli bileşenlerini muhafaza etmek konusunda çok iyi; zaten bu yüzden ilerdeler....

Brooklyn
KÜÇÜK AMERİKA

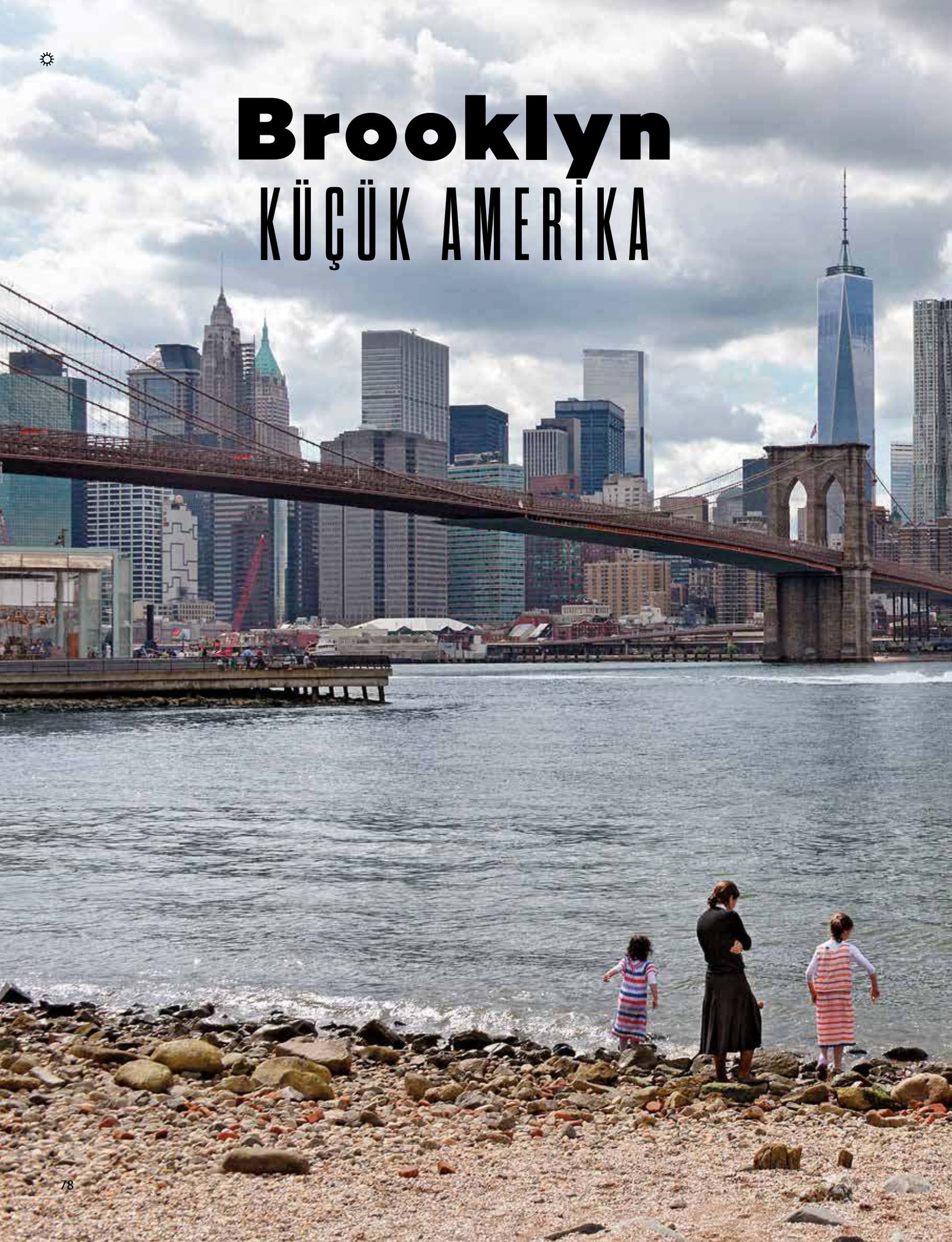

Bir sahnedir Brooklyn... Tasarlanmış, tümüyle insan tarafından üretilmiş bir simgeler şehrinin, New York'un eşsiz parçasıdır. Parkları, bahçeleri, Avrupa izleri taşıyan gotik mimarisi, Viktoria tarzı evleri, barları, restoranları, bit pazarlarıyla New York'un içinde başka bir dünya...

yazı: SEVCAN AKESİ / fotoğraflar: MUSTAFA ÖNDER

Brooklyn'den Manhattan manzarasının en güzel görüldüğü nokta Brooklyn Köprüsü ile Manhattan Köprüsü arasındaki Dumbo bölgesi. Ayrıca Dumbo, Özgürlük Anıtı'nın uzaktan en iyi görülebildiği yerlerden...

Her yılın eylül ayında Brooklyn'in Crown Heights bölgesinde We Indian ya da Labor Day Karnavalı diye bilinen büyük bir eğlence düzenlenir. Özellikle We Indian yani Karayip ülkelerinden gelenlerin yerel kıyafetleri, özel dansçıları, o ülkelere ait yemek ve içkileriyle renklendirdiği festivale üç milyondan fazla New York'lu akın etmekte.

FİLMLERE KONU OLAN, insanların hayallerini süsleyen, belki görmek için can attıkları New York City'nin beş büyük bölgesi var. Manhattan, Brooklyn, Bronx, Queens ve Staten Island.

Bunların içinde Brooklyn, bir taraftan Doğu Nehri'nin (East River), bir taraftan Atlas Okyanusu'nun sarıp sarmaladığı bir yerleşim olarak parkları, bahçeleri, Avrupai izler taşıyan gotik mimarisi, Viktorya tarzı evleri, barları, restoranları, bit pazarlarıyla New York'un içinde başka bir dünyayı ağırlıyor. Bu güzelliğin herkes farkında olmalı ki Amerika'nın en kalabalık bölgeleri içinde üçüncü konumda.

Brooklyn'e yerleşen ilk Avrupalılar Hollandalı. Bölgenin asıl sakinleri yerlilerin yüzyıllardır yaşadığı bu topraklar, bir kısmı satın alma adı altında ama çoğu açıkça gasp yoluyla, Kızılderililerin buradan türlü yöntemlerle sürülüp atılmasıyla elde edilmiş. O ilk Avrupalı yerleşimciler yani Hollandalılar, arkalarında bıraktıkları Hollanda'yı hatırlatsın diye geldikleri kasabanın adını vermiş: Breuckelen… Zaman içinde söyleniş değişmiş ve Brooklyn olarak anılmaya başlanmış. Şehir daha sonra 2. Charles anısına Krallar Şehri (Kings Caunty) adını almış.

TAÇ KÖPRÜLER

Brooklyn denince doğal olarak aklımıza ilk gelen Brooklyn Köprüsü oluyor ama Brooklyn'i Manhattan'a bağlayan köprü sayısı üç. Diğerleri Manhattan Köprüsü ve Williamsburg Köprüsü. New York'lular bu köprülere isimlerinin ilk harfleriyle BMW köprüleri diyor. Bir de en son yapılan Verrazzono - Narrows Köprüsü var ki o da Brooklyn ile Staten Island'ı birbirine bağlıyor. Brooklyn ile Manhattan arasındaki üç köprüde de manzara muhteşem. Özellikle akşamüstü ışığı kesinlikle kaçırılmamalı.

Mimar John Roebling tarafından tasarlanan ve 1883'te tamamlanan bu muhteşem Brooklyn Köprüsü, taşıtlara, metroya ve yaya yoluna açık. Dahiyane bir mimarlık eseri olan bu köprüden şehri izlemek öylesine cazip ki köprüyü yaya geçmemek düşünülemez. Şehir buradan günün her saati ayrı bir güzellik sergiler. Güneş doğarken ve batarken ama

East Flatbush özellikle Karayip ülkelerinden insanların yoğunlukta olduğu bir bölge. Sadece Dominik Cumhuriyeti ve Jamaika doğumluların New York'taki göçmen nüfusa oranı yüzde 16 civarı. Bugünlerde bu bölge de kentsel dönüşümden nasibini aldığı için değişime uğruyor.

Her pazar Brooklyn sokaklarında, ayin için kiliseye giden, bu güne özel şapkaları ve güzel kıyafetleriyle dikkat çeken yaşlı kadınlar görülür. New York'taki nüfusun yaklaşık yüzde 70'i Hıristiyan; bunların yüzde 40'ı Katolik, yüzde 30'u Protestan.

ayrıca geceleri ışıklar içindeki New York'un, parıldayan dev kulelerin dansı görülmeye değer. Bu bakımdan köprü hem mimarisi, hem işlevleri, hem de kente kattığı simgesellik eşsizdir. Nitekim 1964'de ulusal tarihi simgeler listesine alınması boşuna değil.

İki gotik kule arasındaki (ki o dönemde Amerika'nın en yüksek yapısıydı) bin 825 metre uzunluğundaki köprü, 40 santimetre kalınlığındaki binlerce çelik halatla bağlanmış. Bu köprünün yapımı bir devrim niteliğinde olup, dünya çapında çelik kullanımının yaygınlaşmasına sebep olmuştu. Bir bakıma New York'un çelikten gökdelenlerinin öncüsüydü.

Manhattan Köprüsü ise aşağı Manhattan ile Long Island'ı birbirine bağlıyor. Leon Moisseiff tarafından 1909'da inşa edilen Manhattan Köprüsü belki Brooklyn Köprüsü'nün gölgesinde kalmıştır, onun kadar da gösterişli de değildir. Ama bunun da özellikle pastel renkleriyle kendine özgü bir havası var. Bu köprüden de araba, metro ve yaya geçişi sağlanıyor. Üçüncü köprü yani Henry Hornbostel tarafından 1903 yılında yapımı tamamlanan Williamsburg Köprüsü, 1924'e kadar dünyanın en uzun süspansiyon köprüsüydü. Ünlü ressam Edward Hopper'in daha köprü bitmeden yaptığı From Williamsburg Bridge adlı eseri Metropolitan Müzesi'nde görülebilir.

İtalyan kâşif ve denizci Verrazzano'nun adının verildiği Verrazzano - Narrows Köprüsü ise Othmar Ammann imzalı. İki katlı asma köprü bin 298 metreyle Amerika'nın en uzunu. Dünyada ise yedinci sırada. Yapımı 1964'te biten köprü Brooklyn'i Staten Island'a bağlıyor.

Keyifli köprü gezilerini bitirdikten sonra Brooklyn'in kuzey tarafına düşen Greenpoint ile yolumuza devam edelim. Güzel tarihi binaları, Doğu Nehri'ne bakan evleri, sahil şeridindeki Manhattan manzaralı parkları, restoranları, meyhaneleri, dövmecileri ve Brooklyn'in birçok yerinde olduğu gibi ikinci el dükkânlarıyla ünlüdür. Bu dükkânlardan çok uygun fiyata çok güzel şeyler bulmak mümkün olabilir. Genellikle Polonyalıların yaşadığı bu bölgede Polonya mutfağına özgü lokantalarda yemek yiyebilirsiniz.

Greenpoint'den Bushwick'e kadar her yerde sanat galerilerine rastlamanız mümkün. Eskiden depo olarak kullanılan mekânlar, gü-

Her yıl, 11 Eylül 2001'de gerçekleşen saldırıda yıkılan ikiz kuleleri anmak için özel bir ışık gösterisi yapılmakta. Şehrin birçok yerinden izlenen bu gösterinin Brooklyn'den görüntüsü (solda).

Açılışı 1904 yılında yapılan New York Metrosu dünyanın en eski ve en büyük ulaşım ağlarından. Gece gündüz aralıksız hizmet veren metro sistemini bir günde hafta içi beş buçuk, hafta sonu üç milyon civarında insan kullanıyor. Bir ülke nüfusu kadar kalabalık olan metroda her istasyonda farklı görüntüler bulmak mümkün (solda altta).

Coney Adası, eğlence yerleri, lunaparkı, meşhur dönme dolabı ve hızlı treniyle yaz aylarının gözde mekânlarından (altta)...

nümüzde sanatçı stüdyoları ve galeri olarak işlevini sürdürüyor. Bu bölgede Brooklyn'e ait çok iyi sanat galerileri var. Graffiti ve sokak sanatından hoşlananlar için Bushwick Caddesi biçilmiş kaftan. Ben bu sokaklarda gezerken Güney Amerika tadı buldum. Bu bölgelerde Y kuşağının hipster alt kültüründen gençlerle ve şehre farklı bir hava katan etkinlikleriyle karşılaşmak, New York'un renkli ve canlı hayatına karışmanın iyi bir yolu. Çünkü hipster tarzını benimsemiş 20-30 yaş arasındaki gençlerin yerleşim bölgesidir burası.

Williamsburg ise Brooklyn'in yükselen semti... Williamsburg sokaklarının karizması başka hiçbir yere benzemez. Ben diyeyim Domino Park, Smorgasburg açık hava yiyecek festivali, siz deyin şık butikler, popüler restoran ve kafeler... Güzel dans kulüpleri, müzikholler gece ve gündüz eğlenceli mekânlarıyla gençlerin gözde semti...

Domino Park; Williamsburg semtinde gizli kalmış bir mücevher gibi. Çünkü 1880'lerde Amerika'nın en büyük şeker rafinerisi olan Domino Şeker Rafinerisi'nin bulunduğu alana yapılmış ve rafineri de çok güzel korunmuş. New York için simgesel yapılardan biri olma özelliğinde. Harikulade manzarasıyla Doğu Nehri boyunca uzanan, altı dönümlük halka açık bir park. Park, Williamsburg Köprüsü'nün hemen kuzeyindeki sahil boyunca yayılıyor. Yükseltilmiş bir geçitten, çevredeki alana ve nehrin karşısındaki Manhattan'a bakıyor. Rafineriden ilham alan oyun alanında çocuklar koşuşturuyor. Öylesine güzel düzenlenmiş ki bir zamanlar dev bir endüstriyel üretim tesisi olduğunu da hatırlatıyor. Mimarlarının büyük özen gösterdiği park, New York'un en ikonik endüstriyel sahil bölgelerinden birinin tarihini, orijinal sütunlar da dahil olmak üzere 30'dan fazla büyük ölçekli kurtarılmış kalıntıyla birleştiriyor. Şeker deposu, portal vinçler, vidalı konveyörler, kova konveyörler ve şurup tankları park tasarımının ana ögeleri korunmuş. Parkın içinde turnuvaların düzenlendiği voleybol sahaları, yürüyüş ve bisiklet parkurları, Manhattan Köprüsü ve Manhattan siluetinin çarpıcı manzarasını seyredebileceğiniz oturma alanları, çocukların zaman geçirebileceği eğlenceli etkinlikler için oyun alanları mevcut... Yani her yaştan insana hitap edebilecek harika bir açık hava mekânı...

Smorgasburg yemek pazarı, Amerika'nın en büyük açık hava yiyecek pazarı, cumartesi günleri Williamsburg Doğu Nehri kıyısında kuruluyor ve her hafta binlerce kişi burayı ziyaret ediyor. Açık hava yiyecek festivallerinin düzenlendiği ve yüzden fazla üreticinin katıldığı bu pazarda, tropikal mutfaklardan tutun da Alman dumpling'lerine, Vietnam kahvelerine, Afgan yemeklerine kadar her tür yiyecek ve içeceği bulabilir, Manhattan manzarası eşliğinde bir öğle yemeği yiyebilirsiniz. Ayrıca interaktif yemek programlarına katılabilirsiniz.

Williamsburg'da Doğu Nehri boyunca, müzik dinlenebilecek yerler, müzikholler, şov ve komedi gösterilerinin yapıldığı mekanlar da mevcut. Akşam da bu bölgelerde keyifli zaman geçirmek mümkün...

Brooklyn'in en güzel bitpazarı nerede derseniz? Tabii Williamsburg'da. Sanatçıları ağırlayan ve bitpazarı olarak işlev gören bu alışveriş yeri hafta sonları açık. Bitpazarlarının kendine has atmosferlerinde, 1950'lerden 90'lara ne ararsanız bulabilirsiniz. Eski elbiseler, ayakkabı ve çantalar, mücevherler, ev eşyası, plaklar, kitaplar ve daha niceleri. New Yorklular bitpazarlarından alışveriş etmeyi çok seviyor. Onların kültüründe bizde olduğu gibi kullanmadıkları eşyalarını karşılıksız olarak çevresindeki ihtiyaç sahiplerine vermek gibi bir alışkanlık yok. Hemen paraya çevirmeyi düşündükleri için de bitpazarları

Brooklyn'in hemen hemen her bölgesi mural denilen dev duvar resimleriyle süslü. Bunlar bazen o kadar hızlı değişiyor ki duvarlar âdeta dönemsel sergiler açan galerilere dönüyor. Brooklyn'in Crown Heights bölgesinde uzun süre önce çekilmiş bu duvar resminin yerinde bugün bir başkası yer almakta.

çok revaçta. Şimdi benim gibi bitpazarı meraklıları için bir başka yer daha önereceğim: Brooklyn Flea. Brooklyn Köprüsü'nün hemen dibinde en pahalı semtlerden biri olan Dumbo'da Pearl Plaza'nın önünde kuruluyor. Popüler bir alışveriş merkezi. Bu arada Dumbo, Özgürlük Anıtı'nın uzaktan en iyi görülebildiği yerlerden biri.

Yoğun bir gezi programının ardından Prospect Park'ta bir mola vermek güzel olabilir. Özellikle çocuklar için hayvanat bahçesini gezmek, deniz aslanlarıyla beraber olmak gayet eğlenceli bir fikir. Eğer günlerden pazarsa Breeze Hill'de sokak lezzetlerini tatmak için açık hava yiyecek pazarına da uğrayabilirsiniz.

Prospect Park'a hemen komşu bir semt var; Park Slope... "Organik besin piramidinin tepesinde aile dostu bir vaha" diye bahsediliyor buradan. Daha çok entelektüel insanların yaşadığı, Londra sokaklarını andıran, tarihi kahverengi sıra evleriyle ağaçlıklı sokaklarında gezerken insana huzur veren bir yer. Buradan niye bahsetmek istedim, bu semtin sakinleri büyük şehirde yaşamayı bilen, bilinçli, sakin, çevre dostu, etraflarına karşı düşünceli ve duyarlı insanlar. Hatta bu semtin çocuklarının bile çok duyarlı olduğu söyleniyor. Brooklyn Botanik Bahçesi ve Brooklyn Müzesi de hemen Prospect Park'ın yanında.

Beaux-Arts tarzındaki muhteşem binasıyla Brooklyn Müzesi (1823), 1,5 milyon eserle şehrin üçüncü büyük müzesi, dünyanın da en zengin en eski müzelerinden biri. Pazartesi ve salı günleri kapalı olan müzede her zaman farklı sergiler, yılın en iyi sinematografik eserleri, konserler ve festivallerin gösterimleri gerçekleştiriliyor. Tüm dünya kültüründen, klasik sanattan modern sanatın en iyi örneklerine kadar farklı çağ ve halkların eserleri çok güzel bir şekilde sergileniyor.

Bazı şehirlerde bazı mezarlıklar vardır ki gerçekten görmek gerekir ve şehrin yaşanmışlıklarını içinizde hissedersiniz. Brooklyn Green-Wood Mezarlığı da öyle. 1838'de kurulan yaklaşık 600 bin kişinin istirahat ettiği , Neo-Gotik tarzın simgesi haline gelmiş kapısıyla tarihi bir mezarlıktır. 2006 yılında Ulusal Tarihi Simgeler listesine alınmıştır. Mezarlığa alacakaranlıkta turlar düzenleniyor; meraklıları için ilginç olabilir.

Atlas Okyanusu kıyısındaki Brooklyn'de gezip de plajlarına gitmeden olmaz. Requiem For a Dream filmini hatırlatan Coney Adası sahilleri New York'un en güzel plajlarındandır. Yönetmen Darren Aronofsky de filmin senaryosunu yazarken adadan bir ev kiralamış ve senaryoyu burada tamamlamış. Deniz doldurulduğu için yarımada görüntüsü almış olan Coney Adası, eğlence mekânları, luna-

parkı, meşhur dönme dolabı ve hızlı treniyle yaz aylarının gözde mekanlarından biri. Ben bulunmadım ama paskalyada ve cadılar bayramı zamanı çok eğlenceli olduğu biliniyor. Üç yüzden fazla canlı türüne ev sahipliği yapan New York Akvaryumu da burada.

Henüz görme fırsatımızın olmadığı Jamaica Bay'da, New York'un en büyük şehir parkı olarak Temmuz 2019'da açılan Shirley Chisholm State Park da önümüzdeki dönemde şehre gidecekler için bir alternatif olabilir. Yapımı devam eden ve şu anda ilk fazın açıldığı parkta yürüyüş yapmak, bisiklete binmek, balık avlamak ve piknik ve su sporları yapmak mümkün. Parkın girişinde, mural sanatçısı Danielle Mastrion tarafından yapılmış Shirley Chisholm'ün renkli bir duvar resmini görebilirsiniz. Bu arada Brooklyn'li Shirley Chisholm, 1968 yılında Amerikan Kongresi'ne seçilen ilk Afrikalı Amerikan kadındır.

Yazıyı görkemli Brooklyn Köprüsü'nün hazin ama bir o kadar da etkileyici öyküsüyle bitirmek istiyorum.

New York… 1867 yılı. Kış çok çetin geçiyordu. Doğu Nehri bir gecede dondu ve nehirdeki tüm tekne ve gemiler bu buz yığınını arasında sıkıştı kaldı. Ulaşım felç olmuştu. Bir hafta boyunca insanlar işlerine gidemediler ve bu olay üzerine yetkililer iki yakayı birleştirecek bir köprünün yapılması kararını aldılar.

İşte bu sırada Alman asıllı mimar mühendis, tel kablonun mucidi ve dönem dünyanın en büyük kablo üretim şirketinin sahibi John A. Roebling devreye girdi ve köprünün yapımıyla ilgili çalışmalara başladı. En büyük hayali tel kablolarla ayaklara bağlanmış bir asma köprü inşa etmekti.

Fakat ne büyük bir talihsizliktir ki Roebling, çalışmaları sırasında limana yanaşan bir feribotun ayağını sıkıştırarak ezmesi sonucu tetanos olur ve iki hafta içinde 63 yaşında hayata veda eder (1869). Bunun üzerine başmühendis olarak, oğlu Washington Roebling görevi devralır. Ancak Roebling ailesinin başı dertten kurtulmaz. Washington Roebling de, köprünün su altında kalan ayaklarıyla ilgili çalışma yaparken yanındaki işçilerle birlikte vurgun yer ve felç olur; 600 işçiden 27'si burada hayatını kaybeder.

Bu kez Washington Roebling'in eşi Emily

Brooklyn güzel dans kulüpleri, müzikholler gece ve gündüz eğlenceli mekânlarıyla ünlü bir bölge. Bazen bu eğlence gün ortasında sokaklara da yansır. Brooklyn'in merkez semtlerinden Crown Heights'te gün ortasında sürpriz bir dans gösterisi...

Deniz doldurulduğu için yarımada görüntüsü almış olan Coney Adası, eğlence mekânları, lunaparkı, meşhur dönme dolabı, hızlı treni ve özellikle de okyanus kıyısındaki plajlarıyla yaz aylarının gözde mekanlarının başında geliyor.

devreye girer. Kocasının felçli ve yatalak olmasına rağmen bu projeyi bitirmesini ister. Kendisi mühendis değildir ama büyük bir uğraş verir, çok başarılı bir lobi çalışması yapar ve projenin Roebling ailesinde kalmasını sağlar. Fahri olarak işin başına geçer ve eşi Washington'un yatağından verdiği direktifleri tüm çalışanlara ileterek köprü projesinin tamamlanmasını gerçekleştirir. Bu 11 yıllık bir süreçtir. Köprü 1883'te tamamlanır. Görkemli bir açılış töreni yapılır. O gün New York'ta tatil ilan edilmiştir. Köprüden ilk geçen yaya da Emily olur. 1800'lerin sonunda bir kadın olarak göstermiş olduğu başarı da takdire şayandır. Açılış günü 150 bin 300 kişi köprüden yaya olarak geçer ve herkes nehre 1 cent atar. Köprü açıldıktan bir müddet sonra köprüden geçerken ayağı kayıp düşen bir kadın panikle köprü yıkılıyor diye bağırınca köprüde bir izdiham yaşanır; 12 kişi ölür ve 36 kişi de yaralanır. Köprü, o sıralarda intiharlar için de mekândır.

Yaşanan tüm bu olaylar nedeniyle halk köprünün lanetli olduğuna inanmaya başlar ve köprüden geçmez olur. Köprünün sağlam olmadığı söylentileri halk arasında iyice yaygınlaşır. Bu olaylar sonucunda yetkililer bir sağlamlık testi organize etmeye karar verir. O dönemin ünlü sirk sahibi P.T. Barnum'dan, her biri 6 ton ağırlığında 21 fili köprüden geçirmesi istenir. Yapılan gösteri sonucu halk ikna olur ve köprü tekrar kullanılmaya başlanır.

Köprünün yapıldığı ilk yıllarda altında şarap mahzenlerinin olduğu daha sonra bunların kapandığı bilgisi var. 2006 yılında köprünün denetimi sırasında sığınak şeklinde odalar ve bu odaların içinde de su tankları, konserveler, ilaçlar, bisküvi tarzı kuru yiyecekler bulunuyor. 1950'lerde soğuk savaş zamanı bir Sovyet saldırısına karşı, sivil savunma örgütlerince bu depolamanın yapıldığı tahmin ediliyor.

Dünyanın sekizinci harikası olarak da nitelendirilen Brooklyn Köprüsü, sadece iki yakayı birbirine bağlamakla kalmadı, aynı zamanda asma köprü mimarisi için de yeni bir çığır açmış oldu. O dönemde dünyanın en geniş asma köprüsü olan bu ikonik köprü, günümüzde sadece Brooklyn'in değil, New York'un da simgelerinden biri haline gelmiştir.

GÖÇMENLERİN ACI VATANI

Bugün Manhattan, dünyanın dört yanından buraya göçen insanların yarattığı bir bütündür. Ne var ki kökünü yüzyıllar öncesinden alan ırkçı politikalar, ekonomik sistem göçmenler için Amerikan rüyasını bitmeyen bir kabusa dönüştürüyor.

yazı: BUKET ŞAHİN / fotoğraflar: MUSTAFA ÖNDER

Amerikan Göç Konseyi raporuna göre New York'ta yaklaşık 4,5 milyon göçmen yaşıyor. Amerika dışında doğmuş bu kişilerin New York eyalet nüfusuna oranı yaklaşık yüzde 23. Amerika'da doğmuş ve ebeveynlerinden en az birisi göçmen olanların sayısı 3,4 milyon, nüfusa oranı yüzde 17,2. Göçmenlerin büyük çoğunluğu Dominik Cumhuriyeti, Meksika gibi yakın coğrafyalardan gelse de dünyanın her yerinden göçmene rastlamak mümkün.

NEW YORK'U BİR dünya başkentine dönüştüren Manhattan Adası'nı göçmenler yaratmıştır. Bundan dört yüz yıl önce Almanya, İrlanda, İtalya ve Rusya'dan gelen ilk göçmenlerin izlerini zaman içinde Osmanlı, Hindistan, Çin gibi uzak coğrafyalardan gelenler izlemiş ve Manhattan âdeta küçük bir dünya mozaiğine dönmüştür. Bu durumu bugün kentin her mahallesinde görebilirsiniz: Adanın güneyindeki Çin mahallesi, kürk tüccarların mesken tuttuğu Amsterdam Caddesi, adanın kuzeydoğusunda Porto Riko ve diğer Karayip adalarından gelen göçmenlerin yaşadığı İspanyol Harlem'i ve Bronx; Rus Yahudi göçmenlerin mekânı Brooklyn'deki Coney Island, İtalyan göçmenlerin, "rıhtımların üstünü" mesken edindiği Hoboken; Küba ve Kolombiyalıların Koreli ve Suriyeli göçmenlerle iç içe yaşadığı West New York; Türk ve Yunan göçmenlerin kalamar ve baklavada buluştuğu Astoria; Manhattan'ın batı yakasındaki minibüslerle varılan Edgewater ve Paterson mahallelerindeki Arap ve Türk göçmenler... Adayı bu mahallelerle anlatmaya devam edersek liste uzar gider.

Bundan yirmi yedi yıl önce göçtüğüm New York eyaletinde, yaşadığım on bir farklı kasabada dünyanın dört yanından buraya göçen ekonomistler, sanatçılar, tasarımcılarla çalıştım; Japonya, Meksika, Kolombiya, İsrail, Çin, İran, Hindistan gibi ülke vatandaşlarının tüm göç öykülerine tanıklık ettim. Bu mahallelerin içine girip insanların hayatlarını gördüğünüzde akla ilk gelen soru şudur: "Amerika bir rüya mı, kabus mu?" Vahşi kapitalizmin mabedi, dünyadaki zenginliğin simgesi New York Borsası'ndan sadece üç beş sokak yürüdüğünüzde doğu Broadway Caddesi sizi Çin mahallesine götürür. İtalyan göçmen mahallesiyle komşu olan Canal Sokağı boyunca yürüdüğünüzde gördüğünüz binlerce kaçak göçmenin pişen pirinç buharına karışan sarı suretleri asla gülümsemez. Şans bambuları ve ejderha figürlerinin süslediği, Çin malı sahte markalı çanta ve parfüm dükkânlarıyla Çin restoranlarında çalışan Çinliler, 4-5 metrekarelik havasız, fare ve tahtakuruların cirit attığı odalarda tıpkı bir mülteci teknesine tıkılmış gibi yaşar. Adanın güneyinde 200 yıldır var olan kaçak göçmen binalarındaki gözden uzak yaşamlar bir kaderin mirası gibidir. Manhattan Adası'nın her bölgesinde, üç beş sokak farkıyla bu yaman çelişkiye tanık olursunuz.

Amerika'daki göçmenlerin hikâyesi 17. yüz-

Manhattan Köprüsü'nün Manhattan ayağından Çin mahallesine bakış... Çin restoranlarında çalışan Çinliler, bu mahallelerde 4-5 metrekarelik havasız, fare ve tahtakuruların cirit attığı odalarda tıpkı bir mülteci teknesine tıkılmış gibi yaşarlar.

Arapların yoğun olarak yaşadığı Brooklyn'deki Bay Ridge Mahallesi'nde, ramazan bayramında Yemenli çocuklar en güzel kıyafetlerini giymiş bayramı kutluyor. Trump İdaresi, federal göç politikasında önemli değişiklikler yaptı. Birçok Müslüman ülkesine konulan seyahat yasağıyla buralardan gelecek göç de engellendi.

yılda İngiliz ve Hollanda zulmünden kaçarak dini özgürlüklerini yaşamak için buraya gelenlere kadar uzanır. Diğer dünya ülkelerinden Amerika'ya göç özellikle 1894 - 1954 yılları arasındaki 60 yılda yoğunlaşır. Bu dönemde ülkeye adım atan 12 milyon göçmen için Manhattan Limanı büyük umutlara açılan bir kapıdır. Ortak din, dil ve geleneklere sahip gruplar, dayanışma kurarak yoksul kenar mahallelerde birlikte yaşamaya başlar. Adaya ayak basanları karşılayan, Amerikan rüyasının simgesi Özgürlük Heykeli, birçok göçmene özgürlük vermekten öte onları sömürü düzeninin bir kölesi haline getirir.

Yine 20. yüzyıl başlarında Galata'daki Gümrük Sokağı'nda bulunan Amerika Seyahat Kumpanyası umutların anavatanı için Osmanlı İstanbul'unun birçok yerinde ilan verir: "2000 kişiye ihtiyaç var. Cebinde para ve adresi olmadığı halde hem para kazanmak, hem sanat öğrenmek isteyenler bu hayret uyandıran fırsattan istifade etmelidirler." Osmanlı hükümeti, askerlik yaşındaki gençlerin kaçmasını önlemeye çalışsa bile, Müslüman gençler Hıristiyan kıyafeti giyerek firar eder. Osmanlı Türklerinin Anadolu'dan Amerika'ya göçleri 1850 - 1914 yıllarını kapsayan dönemde yoğunlaşır. Yeni Dünya'ya göçü hızlandıran sebepler arasında, Osmanlı'da yaşanan sosyo-ekonomik sıkıntılar ve Amerika kıtasındaki sanayileşme sürecine bağlı işgücü talebi de vardır tabii. Babası Amerika'ya yerleşmiş Elazığlı bir Türk göçmeni olan ve Türklerin Amerika'da yaşadığı tecrübeleri kitaplaştıran Frank Ahmed, Turks in America (Amerika'da Türkler) adlı çalışmasında, 1. Dünya Savaşı'na kadar Amerika'ya giriş yapan Türklerin sayısının 45 ila 65 bin arasında olduğunu söyler. 1. ve 2. Dünya Savaşları döneminde Türklerin göçü kesintiye uğrasa da 1950'li yıllar sonrası yoğunlaşır.

IRKÇILIK BİTMİYOR

Bugün göçmenlerin hayatını en çok zorlaştıran şey, kökleri yüzyıllara dayanan ırkçılık. Kara Panter Partisi, yarım yüzyıldır ABD ırkçılığına ve emperyalizme karşı direnişini sürdürüyor. 1965 yılında Nebraska doğumlu Malcolm X, siyah Müslümanların özgürlük lideri olarak Harlem'de halka yaptığı bir konuşma sırasında öldürülür. Bunun ardından ırkçılığa ve Vietnam işgaline karşı intikam yemini eden direniş hareketi, 1966 yılında kurulan Siyah Panter Partisi ile devam eder. Siyah güzeldir, güç halkındır, özgür ve eşit olana kadar her yer direniş gibi sloganları;

siyah deri ceket, pantolon, kazak, Che Guevera kepi, Afro saçlar, devrim şarkıları Siyah Panter Partisi kuşağının simgeleri olur. 1968 baharının ilk günlerinde katledilen Martin Luther King'in ardından ırkçı devletin baskısı artar; gettolara uyuşturucu verilir, sendikaların başına ispiyoncu adamlar sızdırılarak şiddet ortamı körüklenir. Amaç, siyahların şiddetle suçlanarak, yeni filizlenen direnişçi siyah panter hareketini gözden düşürmektir.

Bu olayların gerçekleşmesinden neredeyse yarım asır sonra yeni bir yüzyıla girişmişken Amerika'da değişen bir şey yok. Alabama senatörü, hayatını ırkçılıkla mücadeleye adamış ünlü siyahi avukat Senatör Henry Hank Sanders, bir konuşmasında şöyle der: "Irkçılık sürüyor, hâlâ sona ermedi, her an, her şey geriye dönebilir. Köle kültürü halen egemen ve ABD'nin hücrelerine sinmiş. Eğer 2014 yılında, ABD'de yoksul biri iseniz adalet sizin için yoktur. Yoksul ve siyahsanız ve bir beyaz bir adama karşı suç işlemişseniz adalet şansınız çok azdır; hem yoksul, hem siyah hem de beyaz bir kadına karşı suç işlemişseniz kurtarma şansınız sıfırdır." Bugün ABD'de dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 5'i yaşıyor. Oysa dünyadaki mahkûmların yüzde 25'i ABD'de bulunuyor. ABD'de ırkçı bir ceza sisteminin bulunduğunu ispatlayan verilere göre her 15 siyah erkekten biri, her 35 Latin erkekten biri, her 105 beyaz erkekten biri hapiste.

Tüm bunları doğrulayan bir olay bundan beş yıl önce ABD'nin Missouri eyaletinde 18 yaşındaki silahsız siyahi genç Michael Brown'ın öldürülmesiyle başlar. Ardından süren protestolar, olayların yaşandığı Ferguson'u ırk ayrımcılığında sembol haline getirir. Ferguson olaylarının ardından ırkçı adalet sisteminin, katil beyaz polisin yargılanmayacağına karar vermesi ABD'deki durumun dünya genelinde görülmesini sağladı. Çelişkiler merkezi Manhattan Adası'nda, jüri kararının ilk açıklandığı saatlerde BM binası ve Nasdaq borsa merkezi önündeki gösteriler günlerce devam etti. Günde beş milyon insanın aktığı adaya bağlanan yol, köprü ve tünelleri bloke eden protestocular 'nefes alamıyorum', 'katil polis' sloganlarıyla Manhattan'ı inletti…

Brooklyn'deki Çin mahallesinde Çinli göçmenler iş ilanlarına bakıyor. New York Belediyesi Göçmen İşleri Ofisi 2018 verilerine göre, Çin'de doğan ve buraya gelenlerin toplam göçmen nüfusuna oranı yüzde 10,2. Çinliler bu alanda yüzde 13,5 ile birinci olan Dominik Cumhuriyeti'nin ardından ikinci sırada...

Bir zamanlar adaya ayak basanları karşılayan, Amerikan rüyasının simgesi Özgürlük Heykeli, birçok göçmene özgürlük vermekten öte onları sömürü düzeninin bir kölesi haline getirdi. New York'taki göçmenlerin yüzde 50'si en az 20 yıldır Amerika'da yaşıyor. 10 yıl ve üzerinde yaşayanların oranı yüzde 65'i buluyor.

YENİ DUVARLAR NE İŞE YARAR

İlk göçmenlerin hazırladığı Amerika anayasasının ilk maddesinde, tüm insanların eşit yaratıldığı, herkesin eşit ve elinden alınamaz hakları olduğu, bunların arasında yaşam, özgürlük ve mutlu olma hakkı olduğu belirtilir. Bundan 250 yıl sonra, Washington'da göçmenlere karşı ırkçı savaş sesleri yükseliyor. Bir göçmen cenneti olan Manhattan sakini, Manhattan zengini Trump'ın koltuğa oturmasıyla, ABD'de ırkçılık ve İslam düşmanlığı en üst makamdan seslendirilmeye başladı. Seçim kampanyası boyunca, Meksikalı göçmenler için "sınıra duvar örelim, hepsini sınır dışı edelim" nefret söylemlerinden sonra, bu defa Suriyeli mülteciler için Truva atı ifadesini kullanan Trump, ABD'deki tüm camilerin kapatılmasını da istemişti. Trump başa geçtiğinden bu yana göçmenlere yönelik ayrımcı politikalar yasalarla destekleniyor, ırkçılık normalleşiyor.

Trump'a ve onun gibi düşünenlere en güzel cevabı, Çin'in ünlü enstalasyon sanatçısı Ai Weiwei yine sanatla verdi. Sanatçı, Manhattan'ın meydanlarında 2018 yılının başlarında göçmen krizine dikkat çeken bir yerleştirme sergi hazırlar. Trump'ın inşa etmek istediği duvar, mülteciler ve göçmenlere odaklanan Ai Weiwei, "İyi Çitler İyi Komşular Kazandırır" adlı çalışmasıyla New York'ta çitler örer. Yine sanatçının çektiği belgeselin başında şu bilgilere yer verilir: "Berlin Duvarı 1989'da yıkıldığında dünyanın 11 ülkesinde sınır çitleri ve duvarları vardı. 2016 yılına geldiğimizde ise toplam 70 ülke bu çitlerden ve duvarlardan inşa etmişti." 1980'li yıllarda New York'ta göçmen olarak yaşayan Weiwei, New York Times gazetesine yaptığı açıklamada şunları söyleyerek sadece Amerika'daki değil dünyadaki göçmen krizine de çözüm yolu gösterdi: "Sınırlar ve bölgeler kimliğimizi oluşturuyor, kendimiz ve etrafımızdakiler hakkındaki düşüncelerimizi şekillendiriyor. Hoşgörünün kalmadığı bir zamanda yaşıyoruz. Birbirimizden tamamen ayrıştık. Bizi renklere, ırklara, dinlere, milletlere göre böldüler. Özgürlük, insanlık, birbirimizi ve zamanı anlama gibi önemli kriterler varken bu gibi gruplara sıkışıp kalmamız çok anlamsız..."

Karadağ'ın zirve noktasında bulunan Mahalaç Kilisesi zamanın ve bu yükseklikte hüküm süren sert doğa koşullarının yıpratıcılığına rağmen hâlâ ayakta. Bir zamanlar bu coğrafyanın kalbi olduğunu hissettiren ihtişamını devam ettiriyor.

KARADAĞ / KARAMAN

DAĞIN YIKILMASIN

Zaman değişti, insanlık dağlarla ilişkisini kesti. Daha düne kadar konuştuğu, dua ettiği, esenlik ve bereket dilediği dağlardan koptu. İç Anadolu'da engin bir ovanın ortasında yükselen volkanik Karadağ; Hititlerden, belki daha da öncesinden insanların kutsallık atfettiği, tapınaklar inşa ettiği ulu bir dağdı. O zamanların görkemli kalıntıları Karadağ'ın koynunda barınıyor.

yazı ve fotoğraflar: BÜNYAD DİNÇ

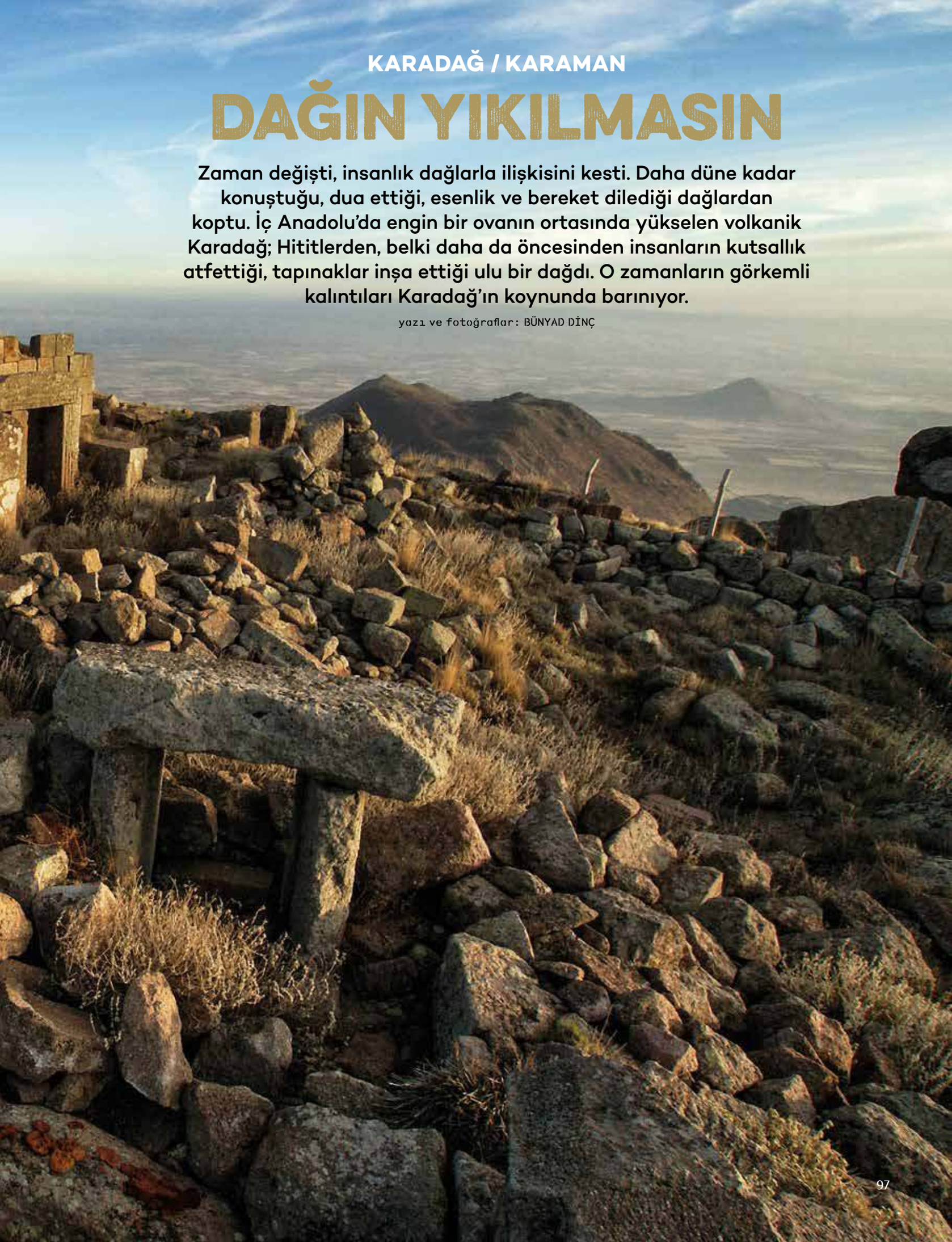

Karadağ'daki çok sayıda kilise adı bilinmediği için numaralandırılmış durumda. Madenşehri Köyü'nün hemen girişindeki 1 no'lu kilise dağdaki diğer kiliseler içinde en büyüğü ve günümüze en sağlam ulaşanlardan biri.

DOĞAYA MAHKÛM olmak denir ya hani; harcıalem bir laftır ve çok kullanılır. Doğa karşısındaki konumumuzun olumsuzluğunu vurgular. Çaresizliğimizin, zayıflığımızın örtük kabulüdür. Ama öte yandan doğaya hükmetme arzusunu, engel olarak görülen doğal bariyerleri, sınırları yıkıp geçme ihtirasını meşrulaştıran, insanı parçası olduğu doğadan ayıran bakışın ifadesidir.

Aslında insan, yaşamını sürdürebilmek için doğaya mahkûmdur demek bile saçmadır. Doğanın ötesinde, üstünde bir yaşam yok; hiç olmadı ve olmayacak. Hayat, sadece doğanın çocuğu ve ancak onun kucağında varlığını sürdürebilir. İnsan soyu bunun hep farkındaydı; tarih boyunca doğayla ilintili pek çok olayı ve nesneyi kutsallık mertebesine yükseltti veya var oluşunu doğal olgulara, sonradan tanrılaştıracakları ya da tanrısal nitelikler atfedecekleri doğal güçlere bağladı. Fırtınalar, kışlar, yağışlar, depremler, denizler, nehirler, püsküren dağlar, aşılmaz zirveler; güneş, ay, yıldızlar; gece ve gündüz; canlı ve cansız… Doğa ve doğaya ait olan ne varsa insanlığın muhayyilesinde derin izler bıraktı. Bugün anlamlar ve imgelerle yüklü, son derece renkli ve canlı bir doğa tasavvurumuz varsa bunu doğayı anlamak ve anlamlandırmak için sürdürdüğümüz onbinlerce yıllık çabaya borçluyuz.

Bu çabadan nasibini alanların başında da dağlar gelir. Tarih boyunca dünyanın birçok coğrafyasında hüküm süren çeşitli medeniyetler dağların bazılarını kutsal kabul ederek tanrısallaştırmış veya tanrılarını onların üzerine yerleştirerek orada yaşatmışlardır. Dağların insanın yaşamını kurgulamasında böyle ayrı bir öneme sahip olmasından dolayı da üzerlerine kültler ve tapınım alanları inşa edilmiştir. Dağlık bir coğrafyaya sahip Anadolu, bu yaşam döngüsünden ayrı kalmamıştı. Ülkemizdeki birçok dağ, geçmişte çeşitli medeniyetler ve inançları bağlamında kutsal kabul edilmiştir. Hatta içlerinden bu unvanlarını hâlâ koruyanlar var. Hitit medeniyetinin dağ tanrıları, Helenlerin Olympos dağları gibi örneklerle antik dönemde yaygınlaşan bu anlayış Anadolu'nun dağlarında hâlâ devam eden ve kökeni çok eskilere dayanan kült törenleriyle geçmişi bugüne taşıyor.

Anadolu dağları içinde bir tanesi vardır ki diğerlerinden çok farklıdır. Farklı olmasının nedeni dağın yapısıyla ilgili değil. Üzerinde, binlerce yıldır süregelen kutsallığını yansıtan insan eliyle inşa edilmiş en çok yapının bulunduğu dağ olmasıdır. Farklı medeniyetler kendi kültürlerinde bu dağın kutsallığını yaşatmış ve kendi inanışlarına göre yapılar veya izler bırakmıştır. Sözkonusu dağ, antik ismi Larende olan Karaman ilimizin hemen kuzeyinde kalan Karadağ'dır.

Karadağ, İç Anadolu volkanik bölgesinin en güneyinde ve bu bölgede bulunan Erciyes, Hasandağ gibi diğer strato-volkanlar içinde

Karadağ, İç Anadolu volkanik bölgesinin en güneyinde ve bu bölgede bulunan Erciyes, Hasandağ gibi diğer stratovolkanlar içinde en küçük olanı. Büyük bir ovalık alanda yükseliyor. Bir zamanlar yeryüzündeki bir cehennem diyebileceğimiz Karadağ'ın kalderası yaz aylarında yaylacıları ve yılkı atlarını ağırlıyor (üstte).

Madenşehri'nde bulunan ve araştırmacıların 7 no'lu yapı veya Exedra olarak adlandırdığı bu yapının ne olduğu, nasıl bir işlev gördüğü konusunda hâlâ tam net bir görüş birliği yok (altta).

en küçük olanı. Büyük bir ovalık alanın içinden yükselir. Dağın oluşumunu gerçekleştiren volkanik faaliyetler zaman içinde dört farklı evrede gelişmiş. Başlangıcı 3,2 milyon yıl önceye dayanan volkanik faaliyetler, 1,1 milyon yıl önce üçüncü evrede en yüksek seviyeye ulaşarak kabaca dağın bugünkü halini oluşturmuş. Bu evrede dağın bugün gördüğümüz kalderası yani krateri meydana gelmiş. Kalderayı oluşturan büyük çöküntü, yerel halk arasında Uluçukur diye adlandırılır. Karadağ, uzaktan tek büyük bir volkan konisi olarak gözükse de aslında birbirleriyle ilintili üç koniden oluşur. Bunların en yükseği kalderanın da üzerinde bulunduğu Mahalaç Tepesi'dir (2 bin 288 metre). Diğerleriyse Mahalaç konisinin kuzeydoğusunda kalan Kızıldağ ve güneyindeki Başdağ'dır.

Jeolojik oluşumunu kısaca anlattığımız bu volkanın insanoğlunun tarihsel inanç serüvenindeki yolculuğu çok sıra dışı olup hâlâ birçok bilinmezle doludur. 1800'lerin ba-

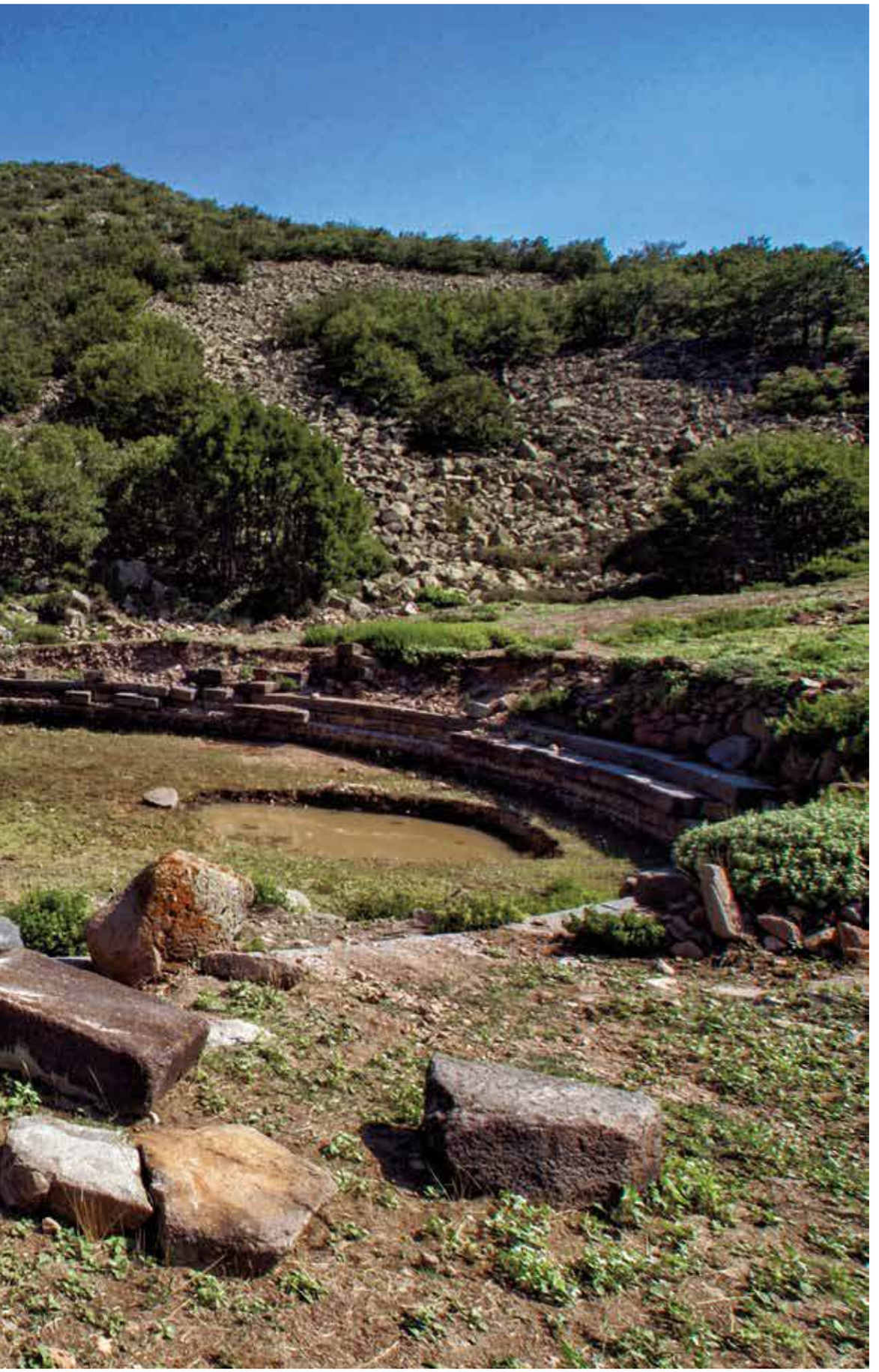

şından itibaren birçok batılı araştırmacı ve seyyah bu dağa geldi. İzlenimlerini yazdıkları satırlarda günümüzde de devam eden bu sıradışı bilinmezliğin izleri okunur. Fransız araştırmacı Charles Texier "şimdi harap ve terkedilmiş pek çok Ortaçağ manastırı kalıntısının hiçbir belirli devrin özelliklerini yansıtmadığını" yazarak ilk defa buradaki eski dinsel yapıların döneminin başka yerlerdeki benzer yapılardan çok farklı üsluba sahip olduklarını belirtir. 1874 yılında burayı ziyaret eden İngiliz papazı E. J. Davis şöyle der: "Çok garip ve değişik üsluplarda olan bu kiliselerin bazıları mükemmel bir plan ve inşaata sahiptir." Anadolu'nun tarihi coğrafyasını en fazla araştırmış W. M. Ramsay, Charles Wilson ile gerçekleştirdiği inceleme gezisinden sonra "kilise mimarisi bakımından belki de Anadolu'nun en fazla ilgi çekici eserleri" cümlesiyle şaşkınlığını aktarır. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Karadağ, çeşitli noktalarına dağılan ören yerleriyle bütünüyle tarihsel anlamda çok özel bir konumdadır. Karadağ'da bulunan Hıristiyanlık devri yapılarıyla ilgili en uzun araştırmayı ise 1907–1909 yıllarında W. M. Ramsay ile aynı zamanda İngiltere adına casusluk yapan Gerturd Bell yapmış. Aylarca bölgede kalabildikleri uzun süreli araştırma için gereken finansmanın ancak Gerturd Bell'in resmi bütçesinden karşılanabileceği açıktır. Bu araştırmalarının sonucunda yayımlanan kitap, Hıristiyanlık ve Bizans mimari tarihi açısından Karadağ'ın farklılığı ve önemini bütün dünya araştırmacılarına belletmiş oldu. Fakat buna rağmen çok uzun yıllar bazı küçük boyutlu araştırma dışında kimse burayla fazla ilgilenmedi ve nerdeyse unutuldu. Daha sonra 1971 yılında Bizans konusunda uzman

Başdağ'da bulunan yapılar grubu içinde en etkileyici olanı kuşkusuz özenli mimarisi ile dikkat çeken havuz.

Başdağ volkan konisinin güneydoğu tepe noktasında bulunan kalıntıların bir askeri amaçlı kaleden çok, iyi tahkim edilmiş bir tür yaşam alanı olma olasılığı daha yüksek (altta).

Başdağ volkan konisinin kuzey tepe noktasında bulunan kalıntılar alanı (en altta).

Karadağ, Hitit dönemlerine uzanan bir kült yeri ve kutsallığını sonraki dönemlerde de devam ettirmiş. Karadağ'ın tam zirve noktasında bulunan Hitit yazıtı, Hitit tanrılarından ve Hitit kralından bahsediyor (sağda).

sanat tarihçi Prof. Dr. Semavi Eyice'nin Karadağ ve Karaman Çevresinde Arkeolojik İncelemeler adlı kitabı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları'ndan yayınlandı. Karadağ ve çevre coğrafyasının tarihinin ve arkeolojik eserlerinin toplu olarak değerlendirdiği tek bilimsel eser olma özelliğini hâlâ sürdürüyor.

Günümüzde Karadağ ören yerlerinin toplamı yerel insanların verdiği Binbirkilise ismiyle anılır. Türkçede bir şeylerin çok olduğunu belirtmek için kullanılan binbir takısı, Binbirgece Masalları, Binbirdirek Sarnıcı adlandırmalarında olduğu gibi burada da yerini bulmuş. Yoksa gerçekten bu kadar çok sayıda kilise veya yapı mevcut değil. Ama yine de şunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Aşağı yukarı sınırları bu kadar olan başka bir coğrafyada göremeyeceğiniz kadar sayıda Bizans dönemine tarihlenen kiliseler, şapeller ve bazıları antik döneme ait yaşam alanlarına ait kalıntılar buradadır. Dağın kuzey ve kuzeydoğu yamaçlarında üç noktada günümüzde halen köy yaşamı devam ediyor. Madenşehri'nden başlayarak yükseklere doğru Üçkuyu da denilen iki mahalle halinde Yassıtepe ve Değle gelir. Sözü geçen dinsel yapılar ve onlarla bağlantılı antik yerleşimler işte bu yerleşimlerle hem iç içe hem de yakın çevresine dağılmış durum-

Değle'de bulunan antik dönem mezarları günümüzde de küçük bir köy olarak yaşamaya devam eden yerleşimle iç içe (solda üstte).

Değle Köyü'nde bulunan ve araştırmacılarca koltuk olarak isimlendirilmiş yapının Hıristiyanlık öncesi bölgede hüküm süren pagan inançlarla ilişkili bir sunak olması en kuvvetli varsayım (solda).

Karadağ'da tescil edilmiş 46 kilise bulunuyor. Değle'deki 36 no'lu kilise bunlardan biri (üstte).

da. Madenşehir ve Değle arasındaki bölgede bulunan kalıntılar alanına Yukarıören denir. Fakat dağın üzerindeki çeşitli medeniyetlere ait inanç ve yaşamla ilgili kalıntılar sadece bunlarla sınırlı değil. Farklı zamanlara tarihlenen başka kalıntı alanları da bulunur. Bunlar içinde en önemli olanları kuşkusuz dağın en yüksek noktası olan Mahalaç zirvesindedir. Buradaki kilise ve bağıntılı şapelle birlikte çok belirgin Hitit yazıtı, medeniyetler değişse de dağın kutsallığını devam ettiğinin en iyi göstergesi. Hitit döneminde Karadağ ve çevre coğrafyasının Tarhuntassa ülkesi sınırları içinde kaldığı bilinir. Çok silik bir diğer Hitit yazıtı daha var. Kilise bir Hitit sunağı ve kutsal alanın üzerine inşa edilmiş. Mahalaç isminin de Hıristiyan inancındaki başmelek Mikhael'den geldiği araştırmacılarca ileri sürülür. Anlaşılacağı üzere tarihi Hitit dönemine uzanan bir kült yeri burası.

Luwi hiyeroglifiyle yazılmış Hitit yazıtında şunlar yazılı: "Bu bölgedeki Göğün Fırtına Tanrısı, Büyük Dağ Tanrısı (ve) bütün tanrılar (için?) Majeste Büyük Kral, Hartapus…, (o) bütün ülkeleri fetheden, Göğün Fırtına Tanrısı (ve) tüm tanrılar (için?) …" Diğer silik yazıttaysa sadece Büyük Kral Hartabus kısmı okunabilmiş. Araştırmacılar Hartapus'un Hitit devletinin yıkılmasından sonra Tarhuntassa ülkesinde krallığını ilan ettiğini ileri sürer. Karadağ'da bulunan Hitit yazıtları sadece burayla sınırlı değildir. Kızıldağ konisinin üzerinde de yine Kral Hartapus'un isminin geçtiği yazıtlar var. Bunlardan başka farklı döneme ait diğer bir ilginç kalıntılar alanı da Başdağ volkan konisinin üzerinde. Volkan konisinin belirgin kraterinin kuzey ve güneydoğu tepeleri ve bu tepeleri birbirine bağlayan alçak sırt hattında çeşitli yapı gruplarına ait kalıntılar net olarak görülür. Ama yine de bu alanda en etkileyici yapı kraterin tam tabanına

Değle'de en sağlam kalmış yapılardan biri de 31 no'lu kilise.

yerleştirilmiş otuz metre çapında dairesel ve incelikli bir mimariye sahip havuz.

Bütün bu yapı gruplarının yayıldığı alan askeri bölge olarak düşünülmüş ve gereğince araştırılıp değerlendirilmemiştir. Var olanlar da dağın gerçek işlevini yansıtmakta yetersizdir. Çünkü buraya gidilince ve dağın tarihsel süreçteki kutsal işlevi de göz önüne alınınca görülenler, başka bakış açılarına ihtiyaç duyulduğunu hissettiriyor. Güneydoğu tepesindeki kalıntılar uzaktan bakınca gerçekten orada bir kale olduğu duygusunu uyandırıyor. Ama yanına çıkılınca yapılanmanın mimari detayları buranın askeri amaçlı bir kale işlevi görmediğine işaret etmekte. Keza kuzeydeki tepenin üstündeki yapı grupları yine askeri işlev dışında farklı bir amaca hizmet etmek için inşa edildiklerini düşündürüyor. Kraterin tabanındaki havuz ve ona bitişik su toplama sarnıcıysa başlı başına muamma. Özenli mimarisi buranın çok özel bir amaca hizmet ettiğinin göstergesi. Kalıntılar alanının bütününde çeşitli dönemlere işaret eden duvar örme işçiliği örnekleri gözüküyor. Klasik, Helenistik ve Roma dönemlerini yansıtmaları göz önüne alınırsa bütün bu alanın çok uzun bir dönem işlevini devam ettiği söylemek yanlış olmaz. Arazinin yapısal özelliklerinden dolayı burada sürekli bir yaşam alanı kurulamayacağı ve bunun izlerinin olmadığı da düşünülünce sözkonusu yapı gruplarının ancak belli dönemlerde belli bir amaç için kullanıldığı anlaşılıyor. Bunun da geçmişi yine pagan inanç dönemlerine uzanıyor; özellikle kraterin tam ortasındaki konumu ve diğer her türlü detayıyla havuz yapısı böyle bir kutsal alanın kalbi olduğunu gösteriyor. Antik dönem pagan inanışlarında kehanet çok önemliydi. Bu kehanetler çeşitli şekillerde yapılırdı. Çoğu zaman suyun varlığı kehanetlerin ortaya konmasının en önemli aracıydı. Bu havuzun da böyle bir amaca hizmet eden kutsal suyun bulunduğu yer olma olasılığı düşünülmeli.

Şu ana kadar Karadağ'da özel-

likle Batılılar tarafından yapılan tarihsel araştırmalar daha çok Hıristiyanlık dönemi eserleri üzerine yoğunlaştığı için diğer kalıntı alanlarıyla ilgili bilgiler yetersiz. Hâlâ dağın başka noktalarında bilimsel araştırmalara konu olmamış kalıntılar olduğu düşünülürse bu dağın tarihsel geçmişiyle ilgili daha yolun başında olduğumuz söylenebilir. Aslında benzer belirsizlik durumları Madenşehir ve Değle yöresinde bulunan ve bölgenin araştırmacılarca en fazla ziyaret edilen ve önemsenen Hıristiyanlık dönemi kiliseler ve diğer yapılar için de geçerli. Şu ana kadar hiçbir kilisenin orijinal ismini yani kime ithaf edildiğini bilmemekteyiz. Bu yüzden araştırmacılar kiliseleri ancak 16 no'lu kilise, 5 no'lu şapel gibi sayılarla tanımlıyor. Bu sayılara bakılırsa bölgede Hıristiyanlık dönemine ait 46 adet dinsel veya onlarla ilintili yapı olduğu görülüyor. Bütün bu yapıların tarihlendirilmesinde araştırmacılar arasında net görüş birliği de yok. 4. yüzyıl sonu, 5. yüzyıl başlarından başlayarak 11. yüzyıl sonuna kadar çok geniş zaman aralığında tahminler yürütülüyor. Bununla bağlantılı olarak Madenşehri ve Değle'nin yerlerinde Bizans döneminde var olan şehir veya kasabaların tarihsel süreç içinde nasıl şekillendiği net olarak bilinmiyor. 7. ve 8. yüzyıl Arap akınları sırasında Madenşehri'nde bulunan yerleşimin yakılıp yıkıldığı ve daha sonra 9. yüzyıl da tekrar canlandığı ileri sürülen tezlerden biri. Bu istila döneminde Her iki yerleşimin Roma döneminde de var olup olmadığı şu an çok net değil. Sadece Madenşehri'nde Hıristiyanlık öncesi döneme ait olabilecekleri düşünülen nekropol alanı ve bazı mezar yapıları var. En ilginciyse zamanında çok önemli dinsel merkezler olan bu yerleşimlerin orijinal adlarını hâlâ bilmememiz. Birçok isim öneri olsa da araştırmacılar

Değle Köyü'nde hayat tarihi kalıntılarla iç içe devam ediyor. Köyün nüfusu giderek azalıyor, bugünlerde sadece üç-beş hane var.

hâlâ kesin sonuca varılamamış. Çünkü bu öneriler, tarihi kaynaklardaki bilgilerin değerlendirilmesi sonucunda varılan aşamadan öteye gidemiyor. Bölgede bu önerilerin içinden hangisinin doğru olduğunu net olarak ortaya koyacak epigrafik bir kanıt henüz hiçbir yerde bulunamadı. Madenşehri'nde bulunan antik yerleşim için Lystra, Derbe, Sideropolis isimleri önerildi. Daha sonra bu isimlere ait yerleşimlerin başka yerlerde olduğu ortaya çıkınca doğal olarak geçerli olma olasılıkları ortadan kalktı. En son buranın Barata yerleşimi olabileceği konusunda bir ortak görüş belirdi. Değle'de bulunan yerleşimin antik dönem ismi konusunda henüz bir öneri bile yok. Sadece Osmanlı dönemi kayıtlarında gözüken Divle adlı bir köyün ilk başta burası olduğu düşünüldü. Sonra bu köyün yeri başka yerde saptanınca bu öneri geçerliliğini yitirdi. Burayla ilgili diğer bir tartışma konusu da dinsel yapılarla ilgili işlevsel adlandırma. Araştırmacıların çoğu, dinsel yapıların toplu bulunduğu yerlerin manastır olarak değerlendirmesine karşı çıkarak hiçbir zaman manastır türü bir yapılanma veya yaşamın sözkonusu olmadığı konusunda görüş birliği içinde.

Tarihsel ve arkeolojik anlamda bu kadar zengin, asırlarca süregelen kutsallığını taçlandıran yapılarla kaplı ama bir o kadar bilinmezle dolu Karadağ bulunduğu yer açısından da çok özeldir. Anadolu coğrafyasının her yönünden gelen tarihsel yolların kesiştiği bir merkez olarak günümüzün Konya'sı yani antik Iconium şehrinin hemen güneyindedir. Nerdeyse bütün antik yol güzergâhlarının birleştiği nokta üzerinde. Sayısız seyyahın, sayısız kervanın, sayısız ordunun buradan başka coğrafyalara doğru yolculuk ettiği kuşku götürmez bir gerçektir. Açıkçası Karadağ, tarih boyunca çok göz önünde bir yer. Bu bilginin üzerine şunu da ekleyin. Birçok antik dönem yazarının eserlerinde verdikleri bilgiler sayesinde Anadolu'daki birçok bölgenin, nehrin, dağın, köyün, şehrin o zamanlardaki isimlerini biliyoruz. Hatta bunlar içinde kiminin günümüze izi ulaşmamış olsa bile bir zamanlar var olduklarını biliyoruz. Ama yazıda anlatılan Karadağ gibi bir dağın antik ismini bilmiyoruz. Hiçbir antik dönem yazarının böyle bir dağdan bahsetmemesi veya haberi olmaması mümkün mü? İşte çözülmesi gereken muamma bu; diğer tüm belirsizliklerin kapısını açacak...

Karadağ bölgereki benzerlerinin yanında çok ihtişamlı gözüken bir volkan olmasa da, tarihsel geçmişinin zenginliğinden dolayı hepsinden özel bir konuma sahip (üstte).

Madenşehri - Değle arasında bulunan Yukarıören bölgesindeki 10 no'lu kilisenin kalıntıları (altta).

KADİR ÖZMEN

Konya Havzası
Karadağ
Karaman
TOROS
DAĞLARI
Oyuklu Dağı
Göksu Nehri
Ermenek
Ermenek Çayı
Büyütülmüş alan

KENYA / ŞİMONİ

AHTAPOTUN KOLLARI

Kenya'da, Hint Okyanusu'nun derinliklerinde her gün efsanevi bir mücadeleye girişen ahtapot avcıları... Su üzerinde sadece birkaç nefes alıp defalarca daldıkları maviliklerde sanki efsanevi deniz canavarı Kraken ile savaşıyorlar. Zıpkınları ahtapota değdiğinde ortaya çıkan mürekkep mavisi günü geceye çeviriyor, bedenleri ahtapotun kollarına karışıyor... Magma'dan Mert Gökalp, insanüstü bir performansla gerçekleşen ahtapot avlarına katıldı.

yazı ve fotoğraflar: MERT GÖKALP

Şimonili ahtapot avcısı Harun Saif, deniz yüzeyinde dik duran devasa baobab tohumları arasında, elinde zıpkını ve çengeliyle ilerliyor. Yaşam ağacının tohumları deniz yüzeyinde bu şekilde salındığı zamanlarda yerel halk yağmur sezonunun yaklaştığını anlıyor.

YERİ, GÖĞÜ VE inşası daha bitmemiş Diani - Şimoni yolunu kavuran öğlen güneşinin altında, sıcak ve nemden fenalaşmış halde yol ortasında öylece duruyorum. Piki pikiler, kimi müşterisiz, kimi arkasına bir iki kişi almış, oradan oraya gürültüyle hareket ediyor. Kenya'nın ana ulaşım araçlarından olan bu mobiletlerin kaldırdığı kumların arasından ufka doğru yükselip alçalarak giden yol üzerinde görecek pek çok şey var. Ama gözüme ilk olarak çıplak bir çocuk çarpıyor; sıcaktan çatırdayarak yanan yarısı bitmemiş asfaltta yalınayak yürüyen üç yaşındaki bir erkek... Diğer yandan, gülerek bana doğru gelen, ayak bileklerinden saçlarına kadar fıstık yeşili, çivit mavisi ve fuşya renklerde çarşaflara bürünmüş üç incecik kız, Mombasa usulü Afrika örtüsüyle sırtına sıkıca sardığı bebeğiyle telaşlı bir anne, hemen arkada pembe üniformalı iki çocuk, yerdeki sebze artıklarını didikleyen karnı yere değdi değecek hamile bir keçiyle sıska tekesi... Tüm bu canlı cümbüşü, bir anda tozu dumana katıp geçen matatu minibüsü hızla dağıtıyor. Kenya'nın Hint Okyanusu kıyısındaki sahil beldesi Diani'den gelen bu minibüslerin her biri bir grafiti harikası. Matatu, yolcularını merkez baobab ağacının altında bırakıp köşedeki meyve manavından iki mango alıp yine toz bulutunun arasında gözden kayboluyor. Bense tüm olan biteni izlerken bir gaz tüpü üzerinde yağlı tavada pişen yumurtalı patatesin ve fasulyeli çapati'nin hazır olmasını bekliyorum. Tam yanımdaki yolun hemen yanı başında, yaklaşık yüz kişilik bir kalabalığın ortasında bir adam elinde gösterdiği şişeleri pazarlıyor. Ne olduğunu tahmin ediyorum ama yanımdaki adama sorunca daha iyi anlıyorum konuyu. Bu kişi, artık sadece filmlerde gördüğümüz seyyar ilaç satıcısından başkası değil. Kim bilir ne mavralar okumakta...

Kenya'nın güneydoğusundaki turistik merkez Şimoni'ye ilk kez 2008 yılında, bir İngiliz - Kenya iştiraki olan tatil sitesi için tüm ülkeyi fotoğraflamak amacıyla gelmiştim. Yaklaşık beş ay kaldığım o dönemde mercan resiflerinden oluşan Kisite - Mpungani Mili Parkı'na dalışlar yapıp Wasini Adası'ndaki meşhur yengeçleri yedikten sonra akşam üstü diğer mzungu'lar gibi kuzeydeki meşhur Diani Plajı'ndaki otelime dönmüştüm. Ancak milli park değil köle

Şimoni kıyısı ve Wasini Adası arasındaki kanalda gün aşırı yenilenen gelgit suyunda kurulan balık kapanları her gün tamir gerektiriyor. Gelgit suyu yükseldiğinde çeşitli balıklar kanaldan aşan suların arasına girecek; bazısı ise kapanların arasında kısılıp kalacak. Gelgit suyu çekildiğinde seksen yaşındaki yaşlı balıkçı, her gün yaptığı gibi sıcakta uçları dışarda kalan mercanların arasında yürüyerek kapana kısılmış balıkları toplayıp kapanda gerekli onarımları yapacak, yükselen suların arasından ağır adımlarla yürüyerek Şimoni'deki evine dönecek.

Öğle saatleri, düşük gelgit zamanı, balıkçılar günlük avlarından dönerek Latin yelkenleri toplayıp kayıklarını kıyıya en yakın noktaya kadar getirmiş. Biraz sonra oyma ahşap kayıklarını demirleyerek bugünkü avlarını kooperatife bırakacaklar.

mağaraları, Arap izleri taşıyan Arap yelkenlileri, Wasini Adası ve Şimoni arasındaki kıyı sınırında kilometrelerce uzanan binlerce baobab ağacı aklımda kalmıştı.

Özellikle köle mağarasında hissettiklerim hiç değişmemişti; bu defa da aynı hislerle mağaraları dolaştım. Yarasa dışkısının kesif kokusu, vıcık vıcık bir zemin, ıslak duvarlardan sekerek üstüme yapışan nem zerrelerinin arasında Arap ve İngiliz köle ticaretinin korkunç havası hissediliyor. Binlerce yarasanın bıraktığı dışkıyla kayganlaşan zeminde paslanmış demir prangalar ve çiviler, ahşap kutular nesiller boyu süren acının izlerini taşıyor. Çevre kabilelerden toplanan köleler, gezegenin çeşitli noktalarındaki çalışma alanlarına satılmadan önce günler ve geceler boyunca bu mağaralarda bekletilirmiş. Sekizinci yüzyılda İslam dinini yaymak için buralara gelen Umman şeyhlerinin başlattığı vicdansız insan ticareti, sömürgeci Portekizliler ve İngilizler zamanında da devam etmiş ancak 1900'ların ortasında on bir yüzyıl sonra sona ermiş. Şimoni mağaralarında bekletilen köleler, ilk olarak Mombasa, Bagamoyo, Kilwa, Zanzibar ve Pemba gibi Afrika köle pazarlarına geleneksel Arap yelkenlileriyle taşınırmış. Oradan da haftalar süren, yüzlerce insanın hastalanarak veya yetersiz beslenme ve işkence nedeniyle öldüğü deniz yolculuklarıyla Yemen, Suudi Arabistan, Türkiye, İran, Hindistan, Çin, Avrupa ve Amerika'daki alıcılara sevk edilirmiş. Uzunluğu beş kilometreyi bulan bu mağaralar, Umman şeyhleri gelmeden önce kabile büyücüleri tarafından kutsal mabet olarak görülür; kabileler arasındaki savaşlarda da halkın gizlenme yeri olarak kullanılırmış. Ne var ki bu gizlenme alanı yüzyıllar boyunca bir hapishaneye dönüşmüş.

AVCIYI ARARKEN

Şimoni'de denize ulaşmak için baobab ağaçlarının engin gölgeleri altından iskeleye doğru gidiyorum. Tavukların koşuşturduğu meyve dükkânları arasından geçerken bana mzungu (Avrupalı yabancı) diye seslenerek dikkatimi sattığı ürüne çekmeye çalışan esnafı jambo (merhaba) diyerek selamlıyorum. Sokaklarda rehber, araba veya taksi olmadan tek başına bir mzungunun dolaşması alışıldık şey değil. Sineklerin bulut halinde dolaştığı pislik içindeki balıkçı kooperatifini görünce üstümde bir karabasan gibi dolaşan nemi ve sıcağı unutuyorum. Arkadaki balıklara göz atmak için buz depolarına giderken tamir edilmek üze-

re yere saçılmış ağların arasında öğlen uykusuna dalmış bir balıkçı gözüme ilişiyor. Biraz aşağıda, yüksek gelgitin etkisiyle kıyıya kadar gelen suya yanaşmış Latin direkli dhow'un (Arap yelkenlisi) boş koyulmuş apak yelkeni pırpır ediyor. Yelkenlinin gövde işçiliği, Akdenizli bir korsan berkendesi gibi yandan alınan eğik direği ve içindeki tayfanın sudan kıyıya doğru taşıdığı avı görünce dikkat kesiliyorum. İki balıkçı, iki yandan taşıdıkları varilde yaklaşık seksen ila yüz kilo olduğunu düşündüğüm istiflenmiş ahtapotu taşıyor. Sayıları onu geçen, hepsi farklı giyinmiş üstü başı tuza bulanmış balıkçılar bir ellerinde ilkel bir zıpkın diğer ellerinde bir çengel ve hırpani dalış gereçleriyle üstüme doğru geliyor. Ahtapotları taşıyan balıkçıları takip edince ana depoya varıyorum. Bana atılan şüpheci bakışlar arasında ahtapotlar bir el kantarında tartılıyor ve balık yağına bulanmış bir deftere özenle kayıt ediliyor. Tartım işinden sonra payını alan balıkçıların ardı sıra kapıda bekleyen diğer avcı geliyor. O günkü payını alan kayboluyor. İşi bitince bu ahtapotlara ne olacak diye soruyorum. Mombasa Limanı'na götürülecek, diye cevaplıyor yaşlı ahtapot simsarı. Ya sonra diye soruyorum. Kim bilir nereye cevabını alınca benim kafamda şimşekler çakıveriyor; Avrupa'da ve Türkiye'de buzlanmış ve üzeri markalı ahtapotların geldiği yeri bulduğumu anlıyorum. Hemen bu ahtapot avcılarının birisiyle tanışmak için kooperatif görevlisinden yardım istiyorum. Beni kaptanlardan birisiyle tanıştırıyor; kırk yaşlarında bir Şimonili, adı Cuma, yarın sabah sekiz buçukta şu duvarın önüne gel, diyor.

Seyir halindeki tekneden atlayıp suda gözümü açtığım anda, önümde kaynayan kabarcıkların arasından ilerleyen teknenin suları burgulayan pervanesini görüyorum. Bir dakika sonra okyanusun ortasındayım, su bulanık. Sudaki bu bulanıklığın sebebi kuzeydeki deltadan akıntıyla Wasini Adası'na doğru gelen alüvyonlar. On metre ötemde yeşil karanlıkların arasından kafasında tenine uygun rengi solmuş siyah bir bandana, yine rengi solmuş simsiyah tayt ve üzerine uzun kollu tişörtle, yüzünde Nuh Nebi'den kalmış bir maske takılı bir dalgıç çıkıyor. İlk başta

Ahtapot avcıları ıssız mercan denizinde dörder saat süren dalışlarını tamamlayarak meralarından birer birer toplandı. Tekne Şimoni'ye dönüş yolunda; ahtapot avcıları avladıkları balığı ve ahtapotu çengellerine geçirmekle meşgul.

Balıkçı kooperatifi önünde Şimonili bir genç, buzdolabından çıkardığı istiflenmiş ahtapotları biraz para koparma amacıyla gururla sergiliyor. Bu ahtapotlar az sonra kooperatif görevlisi tarafında tartılacak; balık, pulları ve kanlarla dolu defterin sayfalarına kayıt edilerek avcıya avladığı ahtapot bedeli ödenecek.

beni gördüğüne şaşırsa da boştaki eliyle selamlayarak bir anda dipten geldiği gibi hızlıca uzaklaşıyor. Biraz yüzdükten sonra yüzeyde ilerleyen bir ipe rastlıyorum. İpin sonunda beyaz bir bidon ve önünde irili ufaklı ahtapotlar gözüme çarpıyor. Akıntılı suda yüzen, yırtık pırtık şortu ve tişörtüyle, maskesi ve paletiyle birazdan adının Harun olduğunu öğreneceğim dalgıç bana gülümsedikten sonra elindeki ilkel zıpkınla suda kayboluyor. Alelacele nefes alıp ben de onun ardından dalıyorum, on metre kadar aşağıda dip, siluet halinde görünmeye başlıyor. Dalgıç çengelinin ucunda bir ahtapotu çekerek deliğinden çıkarıyor ve ardından bir elinde ahtapot zahmetsizce yüzeye doğru yüzüyor. Ben de peşinden yukarıya, ışığa doğru yükseliyorum. On beş saniyelik kısa bir uğraşının ardından ahtapotu ipe takmış bile... Yüzmeye başlıyor, üç - dört nefes aldığını görüyorum. Daha ne olduğunu anlamadan dibe dalıyor hemen. Ardından gitmemin imkânı yok, nefesim yerine gelmedi daha. Bir dakika sonra eli boş yukarı geliyor ve hiç dinlenmeden iki nefes sonra bir daha dibe dalıyor. Hayretler içerisinde izliyorum Harun'un performansını. Aşağıdaki derinlik on beş metre civarı ve yaklaşık yüz kilo ağırlığındaki bu adamın iki dalış arasında üç nefes alması yetiyor.

Bir sonraki dalışa beraber giriyoruz. Dibe doğru yaklaşırken çakıl, taş ve kumdan oluşan bu zeminde yüzeyden görülmese de zemine aralıklı serpilmiş yumuşak ve sert mercanların olduğunu görüyorum. Taşların arasında zemine yuva kurmuş bir ahtapot meraklı kafasını dışarı çıkartmış çevreyi gözlemliyor. Harun çengeli çaktırmadan ahtapotun ters dönmüş bir torba benzeri açıklık veren kafasının alt tarafına takarak, ahtapotun yuvasına yapışarak direnmesine izin vermeden yukarı çekiveriyor. Yukarı yükselirken, her yer mürekkep içerisinde kalıyor, birbirimizi göremiyoruz nerdeyse. Ahtapotun saldırı esnasında saldırgan canlıdan kaçabilmek için fışkırttığı mürekkep, insanlarda saça ve deriye rengini veren melanin proteininden oluşan konsantre bir bileşik. Doğal şartlarda oldukça etkili olan ve ahtapotun hayatını kurtaran bu etkili savunma, Şimonili avcılara

karşı etkisiz. Bir iki saniye sonra yüzeye doğru yükselmenin neticesinde değişen su kütlesiyle görüş açılıyor ve ahtapotun son bir çırpınarak gövdesinde kalan son mürekkep zerresini fışkırtmasıyla tekrar kararıyor aramızdaki alan. Harun'un hareketlerini izlediğimde ahtapotun telaşını anlıyorum. Hızlı hareketle ahtapotun başını çevirip çengelle delip ipe geçiriveriyor. Harun'un ahtapotu çengelle alması ve ipe geçirmesi arasındaki tüm işlem on beş metreden yüzeye çıkarken gerçekleşiyor. Yüzeye çıktıktan dört nefes sonra dibe dalmaya yine hazır. Ben takip edemiyorum onun bu hızını, birazcık nefeslenmeye ihtiyacım var.

CUMA'NIN TAYFASI

Harun Saif'in peşinde yaklaşık üç saat geçti suda. Hesaplarım doğruysa bu zaman aralığında on beş metreye yedi yüz ila sekiz yüz sorti dalış yaptı. Bense sadece onda birinde onunla aşağıya inebildim ve tam dinlenmeden akıntıda yüzüp akabinde on beş metreye dalmaktan nefes nefese kaldım. Şu ana kadar on kilo kadar ahtapot avladı bile. Normalde ortalamasının yirmi kilo olduğunu söylüyor. Teknenin günlük avı yaklaşık iki yüz kilo

Ahtapot avcısının yaklaşık on beş metre ardından gelen bir bidon, ipe dizili ahtapotları yüzdürüyor. Yüzlerce Şimonilinin yaşam kaynağı bu ahtapotlar. Doğu Afrika derinliklerinde yaşadıkları yuvalarından avlanıp şileplerle buz içerisinde Avrupa limanlarına taşınarak Mzungu restoranlarında sunulmak üzere balık simsarlarından alınacaklar (üstte).

Wasini Adası'nın Şimoni'ye bakan kıyısında bir masal ormanı gibi büyülü dizilmiş baobab ağaçları ve gelgit suları arasından Afrikalı bir genç yürüyor. Gelgit suları bazı dönemlerde, zeminden yaklaşık dört beş metre yukardaki baobab ağaçlarının dibine kadar yükselebiliyor. Bu kıyılardaki tüm faaliyetler gelgit sularının günlük hareketlerine göre ayarlanıyor (sağda üstte).

YAŞAM AĞACI

Şimoni deyince aklımda kalan bir diğer imge biteviye baobab ağaçları. Orman sakinleri ve kıyı halkları tarafından kutsal sayılan bu dev ağaçların hikâyesi, Afrika'da ortaya çıkan ilk insanın, Turkana çocuğunun öyküsüyle birbirine kenetlenmiş. Ortalama çapları 14, yükseklikleri 25 metre olan bu ağaçların oluşturduğu yeryüzü şeklinin eşi benzeri yok. Çocukluğumuzda aklımıza kazınan Küçük Prens'in ağaçları da bu tombul masalsı bitkiler... Kabile büyücülerinin köy halkına hizmet vermek için ofis olarak kullandığı, çeşitli ritüellere sahne olan bu kadim ağaçların devasa kovukları hapishane, postane ve bar olarak bile kullanılmış. Gölgesinde kabile yerleşimlerinin kurulduğu baobabların su tutma kabiliyeti akıllara durgunluk verici. Afrika'nın en yaşlı ağaçlarından çoğunu oluşturan baobabların içerisindeki kovuk öylesine geniş olabiliyor ki mağaralar oluşuyor, yarasalar içeri yuva yapabiliyor. Baobab ağaçları, Colombus maymunları, mavi maymun, babun gibi türlerin, yerleşik ve göçer kuşların kıyı ekosistemindeki favori sığınağı. Tıbbi amaçlı kullanımlarının haricinde, meyveleri portakaldan daha yoğun seviyede C vitamini içermekte, kabukları kaynatılıp yenilebiliyor, tohumları kahve veya yemek yağı niyetine içiliyor, kökleri boya ya da sepet yapmak için kullanılabiliyor. Kabileler için kutsal olduğundan kesilmeden günümüze kadar gelmiş baobabların sayısı da mercanlar gibi iklim değişikliğinden etkilenerek azalıyor. Kuraklık haricinde tarım arazisi ve turizm tesisi için yer açılması, filler, yıldırım ve kara mantar hastalığı bu ağaçlar için en büyük tehdit...

kadar. Kaptan her dalgıçtan bir miktar pay alıyor. Her avcı avladığı ahtapot kadar para kazanıyor. Harun'un iki eşi, altı çocuğu var ve tek gelirleri avladıkları günlük balıklar ve ahtapotlar. Aynı anda beraberce suda aşağı iniyoruz, bana anlattıklarını düşüyorum derinlere inerken. Her dalgıcın bir av alanı var ve zemini evinin içi gibi tanıyor. Bu nedenle de yukarıdan görmesi gerekmiyor ahtapotları, yuvalarını biliyor ve eliyle koymuş gibi buluyor.

Cuma Kaptan haricinde toplam on iki dalgıç var teknede. Wasini Kanalı'ndan çıkar çıkmaz beş yüz metrede bir, dalgıçlar hız kesmeden yoluna devam eden tekneden atlıyor. Beni uyarıyor Harun, akıntının güçlü olduğunu söylüyor, ardımdan ayrılma ve beni kaybetme diye de tembih ediyor. İri bir kayanın altında bir yuva görüyoruz. Hızlıca yaklaşıyor yandan kayanın üstüne doğru. Kayanın hemen yanı başında hayli irice bir ahtapot kafayı çıkarmış bizlere bakıyor. Gövdesini içeri çekemeden zıpkınlıyor zavallıcığı. Asılıyor ama çıkmıyor ahtapot, bir daha asılıyor, bir daha ama hiç hareket yok. O zaman ayaklarını kayanın üzerine basıp çömelerek var gücüyle asılmaya başlıyor. Ahtapotun kayanın içine sıkıca yapışmış vantuzlarının gücünü yenmeyi başarınca kayanın içinden dev kollar üzerine doğru fışkırıyor. Suyun altında bir savaş sahneleniyor; gündüzü gece yapan mürekkep, kollar ve ahtapot avcısı. Karşımda gördüğüm manzara fırtınada efsanevi deniz canavarı Kraken ile savaşan denizciler sanki. Meşhur Bajau dalgıçlarını bile kıskandıracak insanüstü bir performans sergileyen Harun Saif ve ahtapot avcıları tekneyi balıkla doldurdu, dönüyoruz. Onlarla yaptığım zorlu dalıştan sonra bana bakışlarının değiştiğini hissediyorum. Ahtapot avcıları için, narin ve kırılgan mzungulardan değilim artık...

Arkadaşım Ewout, Wasini Kanalı derinliklerinde, yaklaşık on metredeki beton kekler, şişe resifler arasına yerleştirilen mercanları gösteriyor bana. Şansımıza yüzlerce çizgili yılan kedi balığı (Plotosus lineatus) yavrusu sürü karşımıza çıkıyor. Bu kalabalık yılan kedi balığı sürüsünün yapay mercanlar arasında beslenebilmesi bilimciler için mercan restorasyonunun işe yaradığını gösteren pozitif bir işaret.

Kenya Kisite Milli Parkı

MERCAN GEZEGENİ

Son otuz yılda, gezegenimizdeki en karmaşık ekosistemlerden mercan resiflerinin yüzde ellisi yitirildi; bu gidişle 21. yüzyıl içerisinde mercanların yüzde doksanını kaybedeceğiz. Hollanda'daki Wageningen Üniversitesi'nden araştırmacılar, Kenya'da nispeten az zarar görmüş resifleri korumak için Kisite Milli Parkı'nda bir çalışma başlattı. Buradaki sonuçlar, mercanların gelecek yüzyıllarda hayatta kalabilmesi için önemli veriler sunacak.

yazı ve fotoğraflar: MERT GÖKALP

Ewout ve Mombasalı gönüllü bir öğrenci, restorasyonda kullanılacak mercanları temizliyor. Wageningen Üniversitesi'nde Deniz Canlıları Ekolojisi Anabilim Dalı'ndan Prof. Ronald Osinga mercan beyazlamasıyla ilgili Magma'ya şunları söyledi: "Günümüze kadar beyazlama vakalarında hep ayakta kalan mercanlar oldu! Bu mercanlar daima yeniden yayılarak resifin eski haline dönüşmesini sağladı. Ancak yeterince sağ kalan olmazsa bu mercanların kendilerini onarım gücü kalmaz. Günümüzde gezegendeki en geniş mercan resifi olan Avustralya'nın Büyük Mercan Resifi'nde görülen kaygı verici vaka tam olarak bu."

MERCAN RESİFLERİ dört yüz milyon yıldır gezegende var olmaya devam ediyor. Ancak baskılar ve insan eliyle gelen değişimin hızı, mercanların yeni şartlara ayak uydurabilme yeteneklerini aşıyor. Onlar ne zaman ve nereden geleceği belli olmayan bu saldırılara karşı hazırlıklı değil. Son yıllarda bir karabasan gibi üzerlerine çöken su sıcaklığı artışı ve su kalitesi düşüşü gibi baskılarla zayıflayan mercanlar, bu vakaların frekansı ve yayılım hızıyla baş edemiyor. Stres ve baskı altındaki mercanlar, üremelerini durdurmakta ve besinlerinin neredeyse yüzde 50'sini sağlayan ve onlarla beraber yaşayan fotosentetik simbiyotik algleri (zooksantel) yitirmekte. Global ölçekte görülen mercan beyazlaması vakaları da bu birlikteliğin yitirilmesinden kaynaklanıyor. Aşırı yükselen su sıcaklıklarıyla baskı altındaki bir mercan, değişen şartlara tepki olarak toksin salgılayan simbiyotik dostu, ortakçıl alglerini gövdelerinden atıyor. Gövde renklerini de sağlayan simbiyotik algleri kaybeden mercan soluklaşıp beyazlıyor. Mercanlar simbiyotik algleri olmadan bir süre bu olağandışı şartlarda yaşamayı başarabilir ve normal şartlarda simbiyotik algler sıcaklıklar düşünce mercanlar tarafından yeniden kabul edilir. Ancak El Nino vakalarında gelişen olağanüstü şartlar fazlaca uzun sürerse mercan sonunda açlıktan ölür. Mercan beyazlaması iklim değişikliğiyle ve her yıl artan su sıcaklıklarıyla ilintili. Endüstriyelleşme öncesi zamanlarda mercan beyazlaması vakaları aşırı ısınan bir bölgede belki doğal yollardan elli yılda bir gelişmekteydi ve mercanlar toplanmak için yeterli zamana sahipti. Gelgelelim ani su sıcaklığı artışı ve beyazlama vakaları günümüzde o kadar sıklıkla tekrarlanıyor ki mercanlar toparlanacak zaman bulamıyor.

Son otuz yılda gezegenimizdeki en karmaşık ekosistemlerden mercan resiflerinin yüzde 50'sini yitirmiş durumdayız. Bu yüzyıl içerisinde de bu gidişle mercan-

ların yüzde 90'ını kaybedeceğiz. Mercan resifleri yok olmuş bir gezegen, ekosistem açısından canlı tür sayısı ve çeşidi azalmış sağlıksız bir okyanus, yerel halklar açısından ekonomik bir felaket. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin temel geçim kaynakları balıkçılık ve turizm. Bu gelirler olmadan kıyı toplumlarının yaşamına devam etmesi zor. Bu halkların tüm varlıkları sağlıklı okyanuslar. Mercan resifleri besin ve iş alanı sağlamanın haricinde, tropik fırtınalar ve kasırgalar tarafından sürekli tehdit halinde olan yerleşim alanları ve okyanus kıyıları için doğal bir bariyer… Amazon Ormanları'na eşdeğer benzersiz canlı çeşitliliğini barındıran mercan resifleri henüz daha keşfedilmemiş medikal tedaviler için de bir hazine. Gezegen genelinde üç yüz bin kilometrekarelik alanı kapsayan mercanların değeri, kilometre başına yüz bin ila altı yüz bin dolar (UNEP, 2006 raporu) arasında ölçülüyor. Bu resifler yok olursa diğer deniz ve kara ekosistemleri de mercanların peşi sıra domino taşı gibi zaman içerisinde yok olacak.

KRİTİK EŞİK KENYA

Kenya, daha halen bozulmamış ya da nispeten az zarar görmüş resifleri ve ülkenin en eski deniz koruma alanı Kisite Milli Parkı nedeniyle Wageningen Üniversitesi'nden araştırmacıların dikkatini çekmişti. Deniz suyu sıcaklıklarının halen belli düzeylerde seyretmesi, global El Nino vakalarında sıcaklıkların mercan beyazlamasına neden olacak seviyelere yükselmemesi ve bu sıcaklıkların önümüzdeki yirmi sene içerisinde sabit kalacağını öngördükleri için Kenya kıyıları pilot bölge olarak seçilmiş. Mercanlarla ilgili iki yıldır üzerinde çalıştığım belgeselin çekimleri için benim gibi doktora öğrencisi dostum Ewout Knoester'i ve çalış-

Mercan resiflerinin binlerce tür ve şekildeki, üstü canlı altı taşlaşmış mercan artığından oluşan ölümsüz katmanları yüz binlerce sualtı türü için geçici ve kalıcı beslenme, gizlenme ve üreme alanı. Fotoğraftaki metrelerce uzunluktaki girift yapıdaki girintili çıkıntılı masa mercanları gibi temel mercan türleri olmadan bu hilal kuyruklu kocagöz balığı sürüsü ve Amazon ormanlarını aratmayacak çeşitlilikteki mercan resif flora ve faunasının var olması beklenemez (üstte).

Beton kekler, şişe resifler yanında mercan restorasyonunda kullanılan en önemli yapılardan birisi de demirlerin eğilip birleştirilmesiyle yapılan kubbe yapıları. Bu yapıları gözden geçiren (DOME) deniz ekoloğu Ewout Knoester yılın on bir ayı Şimoni'de yaşıyor. Görevi mercan restorasyon alanını genişletmek, başarıya ulaşmasını sağlamak, yöre halkını bilinçlendirip eğitmek ve zamanı gelince zarar görmüş başka kıyıların rehabilitasyonunu sağlamak (sağda üstte).

mayı görüntülemek üzere Mombasa'dan güneye, Tanzanya sınırına otuz kilometre mesafedeki gönüllü kampına doğru ilerliyoruz. Kenya kıyılarında güneye doğru gelişigüzel yerleştirilmiş derme çatma evlerin arasından ilerlerken son kalan tropik ormanlardan Shimba Hills Milli Parkı'nın yanından geçiyoruz. Aşağıda Doğu Afrika'nın Zanzibar ile birlikte en ünlü plajlardan birisi olan Diani uzanıyor. Hedefimiz deniz parkına on kilometre mesafedeki Şimoni kasabası. Gönüllü kampı, devasa kutsal baobap ağaçlarıyla kaplı bir tropik ormanın içerisinde, birbirlerine yaklaşık 500 metre mesafedeki Wasini Adası ve Şimoni arasındaki kanalın tam kıyısına kurulmuş bir tesis. Kisite Mpungati Milli Parkı, otuz dokuz kilometrekareyi kapsayan, 1973 senesinde kurulmuş Kenya'daki en eski deniz rezervi. Ewout, yaklaşık dört sene önce benim de doktora öğrencisi olduğum Wageningen Üniversitesi Deniz Ekolojisi Departmanı'ndan burada bir çalışma yapmak üzere fizibilite amaçlı gönderilmiş ilk iki yüksek lisans öğrencisinden birisi. Şu anda gönüllü kampını yönetiyor ve gelen öğrencileri eğitiyor, buradaki durumu şöyle anlatmakta: "Kenya'da deniz koruma faaliyetleri oldukça basit seviyelerde. Örneğin bazı balıkçıların çoğunluğu yüzme bilmiyor, bu nedenle de altlarında ne olduğunu göremiyorlar ve bu da koruma faaliyetleri oldukça zorlaşıyor. Denizin altındaki durumu tam olarak kavramazsanız neden korumak için çabalayasınız ki?"

Kenya'da yerel halkın beslenebilmesi için yegâne protein kaynaklarından birisi avladıkları balıklar. Bu nedenle de aşırı avcılık en büyük problemlerden birisi. Aşırı avcılık balıkların yok olmasının nedeni; bunun yanı sıra resifteki ana otlakçı balıkların sayılarındaki düşüşe yol açtığı için de mercanları etkileyebiliyor. Otçul beslenen ve grazer adı verilen bu canlılar resifin temizliğini sağlıyor. Bentik (deniz zemini habitatı) alanda barınan yerleşik canlılar birbirleriyle nesiller boyu devam eden amansız bir mücadele içinde. Kimyasal bileşikler korunma amaçlı olarak deniz suyuna, zehirli uzantılar av yakalamak için en uzağa akıntının yoluna doğru açılır. Eritici toksinler genişlemek maksadıyla istila amaçlı olarak rakibin üzerine salınır. Bu atağa karşılık veremeyen zavallı bir mercan kolonisi yavaşça istilacı canlı tarafından sarılır. Evsel ve endüstriyel tesislerinin atıklarıyla kirlenen sular bazı canlılara besin avantajı sağlar. Balıklar tarafından tüketilmedikleri için kontrolsüz şekilde yayılan siyanobakteri, makro ve mikro algler gibi canlılar, su kalitesindeki düşüş, mercan beyazlaması, dip zeminini tahrip eden endüstriyel avcılık gibi faaliyetlerle hatırı sayılır darbe

yemiş mercanların yerlerini kaplamaya başlar. Endüstriyel gelişme öncesinde mercanların baskın şekilde kapladığı alanlar zamanla algler ve bahsi geçen diğer canlılar tarafından istila edilir. Okyanus kıyısındaki bu dengesizlik, üreme, beslenme, avcılardan gizlenme ve daha birçok farklı açıdan mercan resiflerine bağımlı olan yerleşik ve göç eden balıklarla diğer zemin canlıları için yıkıcı etkiler yaratır. Yerleşik canlılar, istilacı karakterde, hızla deniz zeminini kaplayan habitatlar üzerinde saklanacak alan bulamaz, güvenli şekilde üreyemez, yeterli beslenemez ve başka bir resif arayışına girer. Kenya ve global anlamda mercan resiflerinin başına gelenler de böyle.

Yakın zaman önce Kenya kıyılarında en büyük sıkıntılardan bir tanesi dinamitle avcılıktı. Bu, günümüzde Kenya'da devam etmese de komşu Tanzanya'da sürüyor. Bu tahrip edici avcılık metodunu yakın zamana kadar bazı Tanzanyalılar sınırı geçerek yapmaktaydı. İlk gönüllüler buraya gelmeden önce geniş alanlar dinamitle patlatılmış, mercanlar yok edilmişti. Normalde kullanılan avcılık taktikleri, sepet kapanlar, oltalar, zıpkınla avcılık ve ağlar mercanları bir miktar zedelese de sualtı habitatını, esas etkileyen aşırı balık avcılığı neden oluyor. Ekolojik denge, balıkların aşırı avlanmasından ötürü bozuluyor.

Mercan yetiştirme ünitelerinin inşasında Mkwiro Plaj İdaresi Gönüllüleri ve Wageningen Üniversitesi'nden öğrenciler görev alıyor. Uzun vadede amaç, düzenli olarak yapılan inşa faaliyetleri ve düzenlenen atölyelerle bu ünitelerin inşasını ve yetiştirilen mercanların korunmasını yerel halkın kendisine yaptırmak. Platformların tasarımı dünyadaki diğer projeler ve yörede bulunan doğal malzemelere ve olanaklara göre yapılıyor. Bunun nedeni Türkiye'de veya Avrupa'da rahatlıkla tedarik edilebilen inşaat malzemeleri veya diğer materyalleri Afrika'da bulabilmenin zorluğu. Gönüllüler restorasyon için üç tip yapı kullanıyor: Şişe resifler, beton kekler ve demir kafesler. Şişe resiflere tıpkı yüksek mercan yüzeyine sahip sığ tropik kıyılarda yaklaştığınızda mercanların arasına saklanıveren horozbina, mercan dalları üzerinde yüzen kelebek, melek balıkları, papaz balıkları ve anthias benzeri ufak resif balıklarının yanı sıra zehirli iskorpit ve taş balıklarıyla kurbağa balığı gibi türleri yerleşiyor. Beton keklerin arasını deniz kestaneleri kaplıyor, papağan balığı ve vatoz benzeri daha iri canlılar, alt katmanlarda uyumak ve gizlenmek için, bazen de sürüler halinde beslenen zehirli göğüs yüzgeçlerine sahip şeritli kedi balıkları ve avlanmak için geceleri müren türleri

Mkwiro köy okulunda paydos etmiş öğrenciler, köylerini ziyarete gelmiş yabancıyı fark edince yüzlerinde kocaman bir gülümseme beliriyor. Buradaki çocuklar yabancılara alışık olmasa da çekingen davranmıyor.

Reefolution Vakfı ve Plaj Temizliği gönülleri iştirakiyle gerçekleştirilen uygulamaya katılan Mkwiro Köyü sakinleri mercan restorasyonunun inceliklerini öğreniyor. Yerel halkın bu işi öğrenmesi oldukça önemli çünkü mercan-bilimciler buradan ayrıldıklarında her şeyi onların yapması gerekecek.

ziyaret ediyor. Demirden birleştirilen DOME adı verilen mercan platformlarının altına da başta tatlı dudaklar olmak üzere sürüler halinde snapper, irili ufaklı balon balıkları, changu, tetik balığı ve birçok farklı tür dinlenmek ve saklanmak için yerleşiyor.

Suyun altına ne koyarsanız koyun balıklar bu malzemelerin altına hemen yerleşiyor. Bu, ilk bakışta iyi bir şey olarak görünebilir ama balıkların yakın resiflerden buraya gelmesi yerine bu materyallerin yaşam alanı bulamayan ve av baskısından kaçan balıklar için yeni üreme alanları olabilmesi gerek. Sualtına yerleştirilen mercan platformlarında da sabırla beklenirse zamanla bir mucize gerçekleşiyor. Bu süreçte birinci yılda çok fazla bir şey olmuyor, sadece bazı öncü türler mercan platformlarını kullanmaya başlıyor; horozbina balıkları şişelerin ağızlarına yerleşiyor, deniz yıldızları gelip gidiyor, renkli yosun hayvanları (byrozoa) ve koloniyel tunikatlar platformları sarıyor. Yıl sonunda mercanın tamamen sağlamlaşmış, yapışmış olduğunu ve minik başka mercanların zemin bularak yerleştiğini görebiliyor, yarattığınız resifin doğal resife dönüşmeye başladığını hissediyorsunuz. Papaz balıkları üremeye, yavru papaz balıkları saklanmaya başlıyor, sonrasındaysa daha iri balıklar bunları avlamak için geliyor. İkinci ve üçüncü yılda mercanların büyüdüğünü ve koyduğunuz yetiştirme platformlarını sarmaya başladığını görüyorsunuz öyle ki altta artık yerleştirilmiş materyallere dair iz bulamıyorsunuz. Beşinci yıldaysa burası, yöredeki tüm canlı çeşitliliğini barındıran doğal bir resife dönüşüyor.

Balıklar bu yapay mercanların arasında dolaşmaya, kümelenmeye ve beslenmeye başladığındaysa balıkçılar tarafında fark ediliyor ve avlanmaya başlıyorlar. Platformla zarar vermeden avcılık yapanlar olumlu karşılanıyor. Zarar gelirse de bunları daha iyi korumak için neler yapılabilir diye sistemi geliştirmeye çabalayıp yerel balıkçıların avlanmasını engellemeden yetiştirdikleri mercanları korumaya çalışıyorlar. İdeal olan tüm yöre halkıyla birlikte çalışabilmek. Şu ana kadar yalnızca bir köy restorasyon projesini desteklemiş. Wasini Adası'ndaki bu gönüllüler, koruma çalışmasının halka ulaşması ve yayılması için kilit öneme sahip. Bu ada halkı, anakaradaki insanların aksine, kendilerinin Umman Körfezi'nden gemileriyle gelip Kenya'yı istila eden Oman şeyhlerinin torunları olduklarına inanıyor. Avladıkları balıklarda azalma olduğunu fark eden Mkwiro halkı projenin faaliyete geçirilmesi için çok yardımcı olmuş. Ewout, pozitif gelişmeleri, balık sayısındaki çeşidi

ve artışı fark ettiklerinde adadaki beyaz adamın yaptığı çalışmalara mesafeli bakan diğer iki yerleşke ve anakaradaki Şimoni halkının da ilgileneceği ve gönüllülerle beraber projeyi geliştirmeye başlayacağına inanıyor. Nitekim, yazılmasına katkı sağladığı bir başvuru neticesinde Mkwiro gönüllüleri yakın zaman önce bir koruma faaliyetleri için destek kazandı. Bu pozitif bir gelişme, Ewout ve gönüllüler yöre halkını bilgilendirmeyi amaçlayan atölye faaliyetlerini artırarak diğer kasabaların da çalışmalara katılmasını diliyor.

Mercanların sualtındaki sac batıklar ve fırtınalarla yıkılmış iskeleler gibi farklı malzemeler üzerinde zamanla gelişmesinin dalgıçlar tarafından günümüze kadar gözlemlenmiş olması restorasyonun kolay görünmesine neden olmakta. Tropik bölgelerde farklı bir deneyim arayan, gezegende güzel bir iz bırakmak isteyen Avrupalı genç insanların ödemeye gönüllü oldukları maddi bedel, para ve işgücü değerinin az olduğu üçüncü dünya ülkelerinde işletme sahibi olmuş, çoğunluğu beyaz dalış merkezi sahiplerinin iştahını kabartıyor. Bu tarz restorasyon projelerinin yüzde 95'i, bilimsel temellere dayanmadan, gerekli analizler yapılmadan ve yanlış noktalarda başlatıldıkları için başarısız oluyor. Az sayıda proje başarılı olsa da mercan restorasyonu gerekli bir çalışma, çünkü elli sene öncesine kıyasla oldukça fazla miktarda mercan etkilenmiş vaziyette. Birileri çaba göstermezse bu mercanlar kendilerini toparlayamayacak veya yeni yavru mercanlar büyümeye başlamayacak. Bu mercanları eski hallerine getirebilmek, gelecek nesillere sağlıklı okyanus ve kıyılar aktarabilmek için yapılabilecek en hızlı ve etkili yöntem.

Benim aklımdaki soruysa şu; güzel temennilerle yapılan bu çalışmalar, okyanus asidifikasyonu, mütemadiyen artan su sıcaklıkları ve kitlesel mercan beyazlaması, insan ve sanayi kaynaklı kirleticiler ve bununla bağlantılı su kalitesi düşüşü ve amansızca artan endüstriyel avcılık gibi tehditler karşısında mercanları kurtarmaya ne kadar yetecek? En az dört farklı restorasyon projesini gözüyle görmüş bir biyolog olarak sorumu Ronald'a soruyorum. "Endüstriyelleşme zamanları sonrasında atmosferde biriken fazlaca karbondioksit ve iklim değişikliği mercanların ana problemi. Bu problem yalnızca mercanların değil, tüm gezegen ekosistemlerinin ve canlılarının problemi. Aşırı derecede artan karbondioksit salınımlarını dengelemek gerekiyor. Bunu yapmanın en basit yolu da ağaç dikmek. Öyle normal bir ormandan bahsetmiyoruz, baya bir gezegen orman dikmekten bahsediyoruz. Bunu başarabilirsek şayet, mercanları ve gezegendeki diğer ekosistemleri korumayı başarabiliriz…" Bu görüş, bilim çevreleri arasında şu sıralar oldukça kabul gören bir bakış açısı. Kim bilir, gelmekte olan iklim felaketini engelleyebilmek için belki de tek çıkış yolumuz budur.

Kisite Mpungani Sualtı Milli Parkı'nda avcılık stresi olmadan özgürce dolaşan hilal kuyruklu kocagöz balıkları (Priacanthus hamrur) ve mavi çizgili snapper balıkları (Lutjanus kasmira) (üstte)...

KADİR ÖZMEN

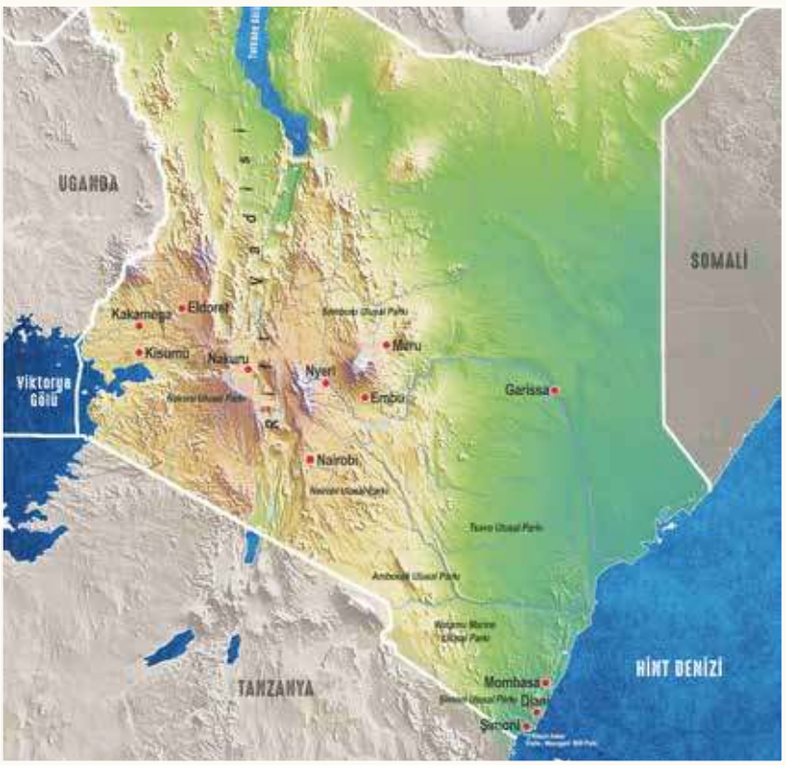

MAGMA REHBER

GEREKLİ BİLGİLER

Tropikal iklime sahip Kenya'ya seyahat için en uygun zaman, yağışın daha az olduğu aralık şubat ayları arası. En fazla yağışı mart ve mayıs ayları arasında alıyor.
Kenya'ya gitmeden önce dikkat edilmesi gereken konuların başında bulaşıcı hastalıklar geliyor. Seyahatten önce gerekli sağlık tedbirlerinin alınması ve aşıların yapılması gerek. Sağlık Bakanlığı'nın sitesinden güncel bilgilere ulaşmak mümkün.
Ülkede suç oranının yüksek olması nedeniyle de güvenlik önlemlerinin alınması şart. Olası bir durumda Türkiye Nairobi Büyükelçiliği'ne başvurulabilir.
Nairobi Büyükelçiliği: Türkiye Cumhuriyeti Nairobi Büyükelçiliği 30 Gigiri Road
P.O. Box 64748 00620 Nairobi-Kenya
Telefon: +90 (254) 20 712 69 29
+90 (254) 20 712 69 30
Para birimi Kenya Şilini
Telefon kodu: +254
Resmi dili: İngilizce, Swahili

ULAŞIM

Kenya'ya seyahat edecek kişilerin vize alması zorunlu. Diplomatik, hizmet veya hususi pasaport sahibi kişiler, 90 günü aşmamak kaydıyla vizeden muaf tutuluyor.
İstanbul'dan direkt veya aktarmalı uçuşlarla Kenya'ya ulaşmak mümkün. Seyahat rotanıza göre Nairobi, Mombasa, Malindi, Kitale veya Hola'daki havalimanlarından birini seçebilirsiniz.
Kent içinde de otobüs ya da taksiyle dolaşmak mümkün. Ancak ulusal park ya da tatil yerlerine özel araçla gitmek gerekebilir. Araç kiralama seçenekleri mevcut ancak fiyatlarda pazarlık yapmanızı öneririz.

YEMEK

Kahve, çay, pirinç, şeker kamışı, tropikal meyve ve sebzeler Kenya mutfağında önemli bir yer tutuyor. Değişik çay çeşitleri denenmesi gereken lezzetlerden. Kenya Pilau, Ugali, Irio, Githeri ya da ıspanak ve kavrulmuş soğandan yapılan Sukuma Wiki gibi yemekler Kenya'ya özgü lezzetler arasında.

GEZİLECEK YERLER

Diani Plajı: Bembeyaz kumsalı, masmavi denizi ve palmiye ağaçları ile ünlü Diani Plajı, Kenya'nın tatil cenneti olarak nitelendiriliyor. Kenya'nın Hint Okyanusu kıyısında bulunan plaj, üç defa Afrika'nın en iyi plajları arasında gösterildi. Sahil beldesinde her bütçeye uygun konaklama seçeneği bulmak mümkün.
Kisite-Mpunguti Marine National Park: Kenya'nın güneyinde, Şimoni yakınlarında yer alan ulusal park, mercan resifleri ile kaplı yaklaşık 40 kilometrelik alanı kapsıyor. Dünyanın en ünlü deniz parklarından olan Kisite-Mpunguti Marine National Park, oldukça zengin deniz biyo-çeşitliliğine sahip.
Şimoni: Güneydoğu Kenya'da, Tanzanya sınırına yakın bir konumdaki Şimoni, Wasini Adası'nın tam karşısında bulunan bir liman köyü. Kisite Deniz Ulusal Parkı'na açılan ana kapı olan Şimoni, deniz balıkçılığı ve tüplü dalış için öne çıkan noktalardan. Bugün turistik bir yer olan Shimoni, karanlık bir tarihe sahip. Uzun yıllar boyunca Afrika'daki köle ticaretinin merkezlerinden olan köydeki mağaralarda hâlâ o dönemin izlerini görmek mümkün.
Wasini Adası: Dalış turizminde öne çıkan yerlerden biri de Wasini Adası. Şimoni'nin tam karşısında bulunan ada, yerel kültürü tanımak isteyenlerin uğraması gereken bir yer. Ada içerisinde araç bulunmuyor.
Mombasa: Mombasa, Kenya'nın ikinci büyük şehri ve başlıca limanı. Hint Okyanusu'nun kıyısındaki bir körfezde yer alan şehrin ne zaman kurulduğu bilinmiyor ancak en eski bilgiler, adanın Arap tüccarların Doğu Afrika kıyılarındaki uğrak yerlerinden biri olduğunu gösteriyor. Tarihi yapıları, kıyıları, dar sokaklarıyla ilgi çeken kent, canlı bir gece hayatına sahip. Fort Jesus Müzesi, Nyali Beach, Old Town, Shree Cutch Satsang, Haller Park Mombasa'ya gidenlerin ziyaret etmesi gereken yerlerden. Mombasa, gece hayatının yoğun geçtiği bir yer.
Şimba Hills Ulusal Parkı: Mombasa'ya 33 km uzaklıktaki Şimba Hills Ulusal Parkı, bitki biyo-çeşitliliği açısından büyük öneme sahip. Ülkedeki endemik bitkilerin yarısına ev sahipliği yapıyor. Fil, kuş ve kelebek türleri açısından önemli bir yaşam alanı olan parkta safari turu yapmak mümkün.

PO VE PA

yazı: ÖZCAN YÜKSEK

illüstrasyon: BAYSAN YÜKSEL

RÜZGAR DİNMEK BİLMİYORDU. Çadırlar, tarlalar kumla kaplıydı, temizliyorlar, yine örtülüyor, tek tohum bile yeşermiyordu. Büyük Tin'e yakarışlar sonuç vermiyordu. İki Savaşım Tanrısı'ndan yardım istemeye karar verdiler. ❊ Bunlar Po ve Pa idi, iki kardeş… Uzun yolculuk için mısır lapası pişirdiler, sonra yola koyuldular. Yel tanrısı Yaponça ile görüşeceklerdi. ❊ Yaşlılar onlara büyük ırmağa kadar eşlik etti. Yanardağın ağzındaki Yaponça rüzgârı durdurdu ve dağın ateşini üfleyerek sıcaklığı biraz artırdı. Bu defa da halk sıcaktan yaşayamaz oldu. En iyisi yanardağın ağzını biraz daraltmaktı. Öyle yaptılar ve rahatladılar. ❊ O günden bu yana hem rüzgâr ölçülüydü hem de ısı yeterliydi. Bir Apaçi bana böyle anlatmıştı.

LOUNGE ME
Worldwide Mobile Lounge Access

LoungeMe, dünyanın dört bir köşesinde bulunan yüzlerce lounge'a hızlı ve kolay erişim sağlıyor.

Tek seferlik bir giriş satın alabilir veya üyelik paketlerimizden birini seçerek ayrıcalıkların keyfini çıkarabilirsiniz.

Explorer
Bir adet ücretsiz girişin ardından her girişiniz 27€

Traveller
On adet ücretsiz girişin ardından her girişiniz 27€

Voyager
Lounge'lara sınırsız erişim

Single Bite

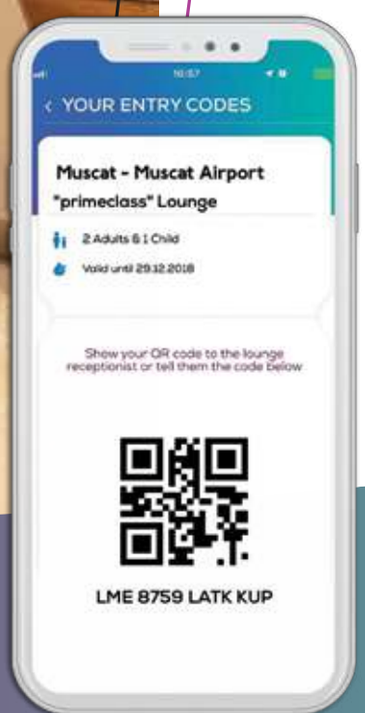

www.lounge.me

lounge.me lounge.me

Ücretsiz İNDİRİN!

Google play Available on the App Store

YENİ FORD RANGER RAPTOR

- 2.0L 213 PS 500 Nm çift turbo dizel motor
- Direksiyondan kumanda edilebilen 10 ileri otomatik vitesli şanzıman
- Seçilebilir sürüş modları (Baja / Spor / Çim / Çakıl / Kar / Çamur / Kum / Kaya / Normal)
- 2,5" Fox Racing süspansiyonlar
- 17" alaşım jantlar ve 285/70/ R17 BF Goodrich Lastikler
- 85 cm rakipsiz sudan geçiş kapasitesi
- Yarış tipi spor, 8 yöne elektrikli ayarlanabilen bel destekli Ranger Raptor sürücü koltuğu

ve çok daha fazlasıyla Yeni Ford Ranger Raptor, yakında Türkiye'de.
Detaylı bilgi: ford.com.tr

Koç

Ford
Go Further